

# CULTURA

Fundația Culturală Augustin Buzura

www.revistacultura.ro  
anul XIV, nr. 10 (606)  
noiembrie 2019

Publicație culturală finanțată  
cu sprijinul Ministerului Culturii  
și Identității Naționale



**FNT**  
**și istoria**  
**'recentă**

**Premierii**  
**României**  
**o analiză**  
**cantitativă**

**contribuții&perspective**

Remus Ioan Ștefureac

Valentin Filip

Ioan-Aurel Pop

Jean-Jacques Askenasy

Daniela Zeca-Buzura

Monica Săvulescu Voudouri

Cristiana Marcu

# CULTURA

Fundația Culturală Augustin Buzura



Publicație editată de

Fundația Culturală  
Augustin Buzura

Președinte:  
ANAMARIA MAIOR-BUZURA



## Redacția

Coordonator editorial:  
NICU ILIE

Editori:  
DANA BUZURA-GAGNIUC  
CARMEN CORBU  
AURELIAN GIUGĂL  
CRISTINA RUSIECKI  
CLAUDIU SFIRSCHI-LĂUDAT  
ANA-MARIA VULPESCU

Machetare:  
VIZUAL GRAFICANTE PUNCT RO

Adresa:  
STRADA ION CREANGĂ, NR. 15-17,  
SECTOR 5, BUCUREȘTI  
E-mail:  
cultura@augustinbuzura.org

ISSN 2285 – 5629  
ISSN-L 1584 – 2894

Revista CULTURA  
promovează, în spiritul dialogului cultural,  
diversitatea de opinii. Responsabilitatea  
afirmațiilor făcute în cuprinsul articolelor aparține  
fiecărui autor, iar punctele de vedere exprimate  
nu reprezintă în mod necesar viziunea redacției.

# sumar

analize și evaluări

**Premierii României. O analiză cantitativă**  
/ PP. 5–22 /

Nicu Ilie / Funcția de premier / pag. 5 /  
Ionel Boamfă / Prim-miniștrii României. Un fel  
de geografie electorală / pag. 7 /  
Aurelian Giugăl și George Secăreanu / Hărți  
ale geografiei electorale  
Aurelian Giugăl / Violența politică.  
Prim-miniștri ai României asasinați în timpul  
mandatelor lor / pag. 14 /  
Nicu Ilie / Între politică și economie / pag. 15 /  
Studiile și carierele premierilor români  
/ pag. 17 /  
Cifre esențiale / pag. 21 /

teme în dezbatere

Remus Ioan Ștefureac / **Opinia publică.**  
**Orientarea pro-occidentală a României**  
/ pag. 25 /  
Cristina Rusiecki / **FNT și istoria recentă**  
/ pag. 31 /

sinteze și reflecții

**Despre starea poeziei, azi**  
/ PP. 37–47 / Un dosar realizat de Iuliana Alexa /

Dan Coman – interviu / „Patru sau cinci zile,  
poezii devin vedetele orașului, iar lucrul ăsta  
e minunat” / pag. 38 /  
Valentin Ajder / „Selecția o fac citind și încercând  
să disting” / pag. 41 /  
Cristina Alice Toma – interviu / „Drumul de la  
poet la cititor poate lua diferite forme” / pag. 42 /  
Dorota Walczak-Delanois – interviu / „Poezia  
și statutul de poet joacă încă un rol important”  
/ pag. 44 /  
Yigru Zeltl / Poezia, peste tot și nicăieri?  
/ pag. 46 /

## review

Aurelian Giugăl / **Despre merit și meritocrație. Daniel Markovits, „The Meritocracy Trap”** / pag. 49 /

Cristina Rusiecki / **Despre Centenar, bunici și porumbei. „Micul nostru centenar”, Reactor Cluj** / pag. 52 /

Ana-Maria Irimia / **Eventualitatea unor emoții. „Nu o lua personal!”, Asociația Developing Art** / pag. 54 /

Radu Pircă / **Asia, motorul sau victima istoriei? Peter Frankopan, „Drumurile mătasii”** / pag. 56 /

Alexandru Pătrașcu / **Sezon de operă high definition** / pag. 58 /

## autograf

Raluca Nagy, autoarea volumului **„Un cal într-o mare de lebede”** / pag. 60 /

## studii și cercetări

Dana Buzura-Gagniuc / **Rituri în sistemul puterii. Campanii și pre-campanii electorale românești** / pag. 65 /

## contribuții

Valentin Filip / **Pax ottomanica rediviva** / pag. 79 /

Ioan-Aurel Pop / **Erori curente de pronunție și scriere** / pag. 86 /

Daniela Zeca-Buzura / **Orașul ascuns. Omorul** / pag. 89 /

Jean-Jacques Askenasy / **Nobel for poverty** / pag. 91 /

Monica Săvulescu Voudouri / **De cine și cum „dispunem”** / pag. 93 /

Cristiana Marcu / **Bydgoszcz. Orașul muzicii și al festivalurilor** / pag. 95 /

## proiectele fcab

Amfiteatrul Colegiului Național „Gheorghe Șincai” din Baia Mare va purta numele scriitorului Augustin Buzura / pag. 99 /

## documentele Augustin Buzura

Augustin Buzura. Conștiința scrisului / Extrase din expoziția de la Muzeul Național al Literaturii Române / pag. 104 /

Ilustrația de număr: FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa fotografiilor: fnt.ro  
Coperta: „Pădurea spânzuraților”, scenariu și regie: Radu Afrim. Fotografie de Adi Bulboacă



FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: fnt.ro  
„Pădurea spânzuraților” (Teatrul Național „I.L.Caragiale”, București), Regie: Radu Afrim  
Fotografie de Adi Bulboacă



# Premierii României O analiză cantitativă

UN MATERIAL DE  
NICU ILIE, AURELIAN GIUGĂL  
GEORGE SECĂREANU

Funcția de premier n-a fost niciodată în România în vârful schemei, nici din punct de vedere formal, nici de jure. Totuși, prin toate tribulațiile democrațiilor și totalitarismelor românești, de la primul guvern al Principatelor Unite până în zilele noastre, este singura înaltă funcție politică al cărei conținut și ale cărei atribuții au rămas constante, inclusiv în timpul dictaturilor. În tot acest timp, funcția de șef al statului a evoluat de la quasimonarhie la monarhie constituțională, republică parlamentară, republică prezidențială și, în prezent, semiprezidențială, iar activitatea parlamentară, reflectată și în înaltele funcții ale parlamentului, a fost din plin afectată de procesul de agregare a mișcărilor politice, în primele decenii, și viciată de lipsa de substanță (și chiar de rol) din cele peste cinci decenii de dictatură.



***Guvernele cad cel mai frecvent în urma instabilității parlamentare. Pe locul doi sunt protestele publice, pe trei conflictul cu alte puteri ale statului. Urmează implicarea în acte de corupție sau în scandaluri publice. Adesea, acești patru factori se manifestă simultan.***

**I**n istoria modernă a României, funcția de prim-ministru poate fi cercetată ca o constantă în dinamica politicii, economiei, a dezvoltării juridice și culturale și ca o reflexie a activității ideologice și ideatice propriu-zise, a practicilor electorale și a dominantelor din agenda externă, precum și a evoluției teritoriale și instituționale.

Din 1862, când s-a instalat primul guvern centralizat la București, până la Ludovic Orban, lista celor care au deținut funcția de premier, cu mandat sau ad-interim, însumează 77 de nume (11 au fost interimari, dar încă cinci au avut mandate limitate – Gheorghe

Argeșanu, de exemplu, a avut un mandat de doar o săptămână pentru a iniția represaliile de după asasinarea lui Armand Călinescu). În total, până la guvernul Viorica Dăncilă, au fost 128 de cabinete ale României, mulți dintre premieri deținând mai multe mandate consecutive sau ca urmare a rotativei politice. Asemenea liste pot fi completate cu premierii Țării Românești și cei ai Moldovei în perioada 1859-1862. Funcția de prim-ministru fusese instituită în țările române prin Convenția de la Paris (1859), care urma războiului Crimeei și care garanta autonomia Principatelor și crea premisele unei construcții instituționale moderne. La Iași, în cei trei ani de existență a Guvernului Moldovei, s-au succedat șapte guverne, cu șase premieri. Trei dintre ei au deținut funcții similare și în guverne centralizate la București. În aceeași perioadă de trei ani, la București, Guvernul Principatului Țara Românească a avut nouă prim-miniștri. Dintre aceștia, unul singur nu se regăsește și pe lista premierilor de după 1862. Astfel, numărul total al celor care au condus guverne în România, incluzând perioada de dinainte ca Mica Unire să devină efectivă, urcă la 81.

Guvernele României au viață scurtă. Sunt rarissime cabinetele care și-au încheiat mandatul la termen și nu tocmai rare guvernele care au supraviețuit mai puțin de 100 de zile. Durata medie a unui cabinet la București a fost de 1,2 ani. Cele mai lungi mandate neîntrerupte au fost cele ale lui Lascăr Catargiu (5 ani și 19 zile), Ion Brătianu (6 ani și 9 luni), Dimitrie Sturdza (4 ani și 10 luni), Ion I.C. Brătianu (două mandate de peste 4 ani fiecare), Ion Antonescu, Nicolae Văcăroiu, Adrian Năstase și Călin Popescu-Tăriceanu (fiecare cu mandate de câte 4 ani), plus mai mulți premieri comuniști, în timpul cărora exercitarea mandatelor nu a fost corelată cu evenimente electorale. Recordmanul unui mandat neîntrerupt este Ion Gheorghe Maurer, cu aproape 13 ani în funcție.

Guvernele cad cel mai frecvent în urma instabilității parlamentare. Pe locul doi sunt protestele publice, pe trei conflictul cu alte puteri ale statului. Urmează implicarea în acte de corupție sau în scandaluri publice. Adesea, acești patru factori se manifestă simultan. O altă cauză cu oarecare frecvență este decesul premierului în funcție. Pe lângă cei

trei prim-miniștri asasinați (Barbu Catargiu, I.Gh. Duca și Armand Călinescu), alți doi au decedat din cauze naturale în timpul mandatului (Ionel I.C. Brătianu și mitropolitul Miron Constantinescu). Alți câțiva, între care Octavian Goga, au decedat la foarte scurt timp după încheierea mandatului. Pe de altă parte, unii premieri au fost înlăturați din funcție datorită unor boli grave, cel mai notoriu caz fiind cel al lui Dimitrie Sturdza, care, la cel de al patrulea mandat, a fost demis după ce a fost diagnosticat cu demență senilă într-o fază avansată.

Dintre toți cei care au deținut, chiar și interimar, postul de premier, unul singur, Apostol Arsache, s-a născut într-un teritoriu care nu a aparținut niciodată României – în Epirul de Nord (în Albania). Alexandru Averescu și Artur Văitoianu sunt născuți în Ismail, azi Ucraina, dar pe atunci parte a Principatului Moldovei.

Nicolae Văcăroiu este născut în Cetatea Albă, în 1943, teritoriu aflat atunci sub ocupație militară românească. Alți câțiva premieri, transilvănenii care au deținut funcția în prima parte a secolului 20, fuseseră născuți cetățeni ai Imperiului Habsburgic, dar toți – de la Vaida-Voevod la Petru Groza – au fost născuți în granițele actuale ale României. Cei mai mulți dintre prim-miniștrii de la București sunt născuți chiar la București. Urmează, la mare distanță, Iașiul și Craiova. Cei mai mulți, indiferent de locul nașterii, s-au stabilit în București nu doar pe perioada mandatului. Etnia a fost în toate cazurile cea română (Apostol Arsache, Anastasie Panu și Ion Ghica erau aromâni), dar o mare parte dintre aceștia au avut ascendențe grecești, franceze, rusești, venețiene, genoveze, evreiești sau maghiare. Viorica Dăncilă este singurul prim-ministru femeie în cei 160 de ani de guverne românești. ■ (N.I.)

# Prim-miniștrii României

## Un fel de geografie electorală

IONEL BOAMFĂ

**De unde sunt de loc, „de pământ”, cum zic oltenii, prim-miniștrii ce s-au aflat în fruntea guvernelor românești de la Unirea Principatelor până la (inclusiv) cabinetul Dăncilă?**

**C**âteva precizări de ordin metodologic se impun. Bornele temporale sunt următoarele: 1859 – anul Unirii Moldovei cu Țara Românească, practic actul de naștere al statului român modern; 1862 – anul unificării administrative

a Principatelor Unite, prin desemnarea unui singur guvern, unificarea celor două Adunări Elective într-un singur Parlament românesc, cu sediul la București; 1918 – anul desăvârșirii unității național-statale a României (n-am luat în calcul momentul 1877, al proclamării Independenței de stat a țării, deoarece, din punct de vedere politico-electoral nu s-a schimbat aproape nimic), momentul-limită, în ceea ce privește guvernele fiind ales cel al reintrării României în război de partea Antantei (când a fost demis Guvernul Marghiloman, care încheiase cu Puterile Centrale Pacea de la București, în primăvara aceluiași an); 1938 – anul instaurării primei dictaturi din istoria țării – dictatura regală a Regelui Carol al II-lea (urmată de o succesiune de regimuri dictatoriale sau/și de tranziția, de ordinul câtorva

luni, spre guvernări de aceeași sorginte); 1948 (anul instaurării depline a regimului totalitar comunist); 1989 – anul răsturnării dictaturii comuniste și al începutului tranziției spre o democrație multipartită.

## Perioada 1859-1918

### Perioada de tranziție: prim-miniștrii Principatelor Unite (1859-1862)

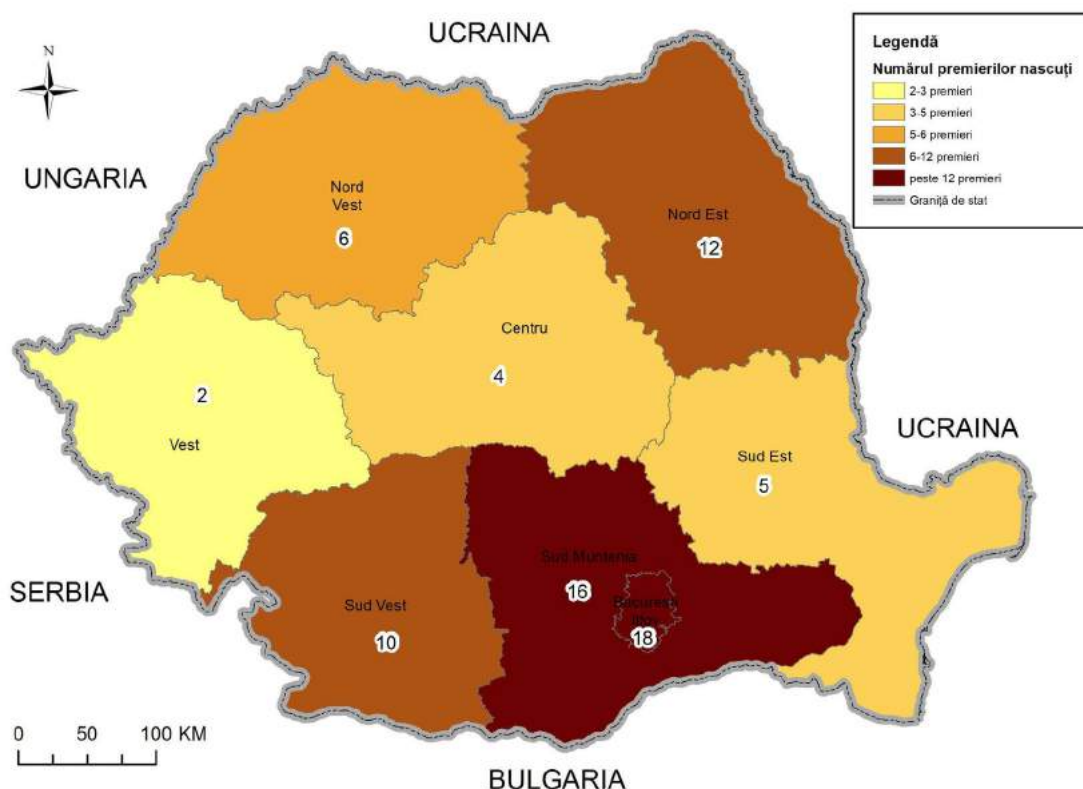
Deși este cel mai scurt interval, acesta s-a caracterizat printr-o mare instabilitate guvernamentală: 16 guverne în trei ani (șapte în Moldova și nouă în Țara Românească). În aceste guverne, conduse de 15 prim-miniștrii (șase în Moldova, nouă în Țara Românească), au intrat 52 miniștrii (27 în Moldova și 25 în Țara Românească).

### Prim-miniștrii României antebelice: 1862-1918

Bucureștii ocupă primul loc (nouă prim-miniștrii), fiind urmat de Iași (cinci). Argeșul este imediat în

urma Iașilor, cu trei prim-miniștrii (cei doi Brătieni, Ion C. și Ion I.C., dar și Dimitrie, fratele primului), urmat de Muscel (doi). Și Tutova, dar și Ismailul, care s-au înscris, cu câte un prim-ministru, apar în acest interval. Tot cu câte un prim-ministru sunt și Vâlcea, Olt, Buzău sau Dolj. Dintre prim-miniștrii amintim: Barbu Catargiu (primul prim-ministru al guvernului român unificat, asasinat la scurt timp după preluarea mandatului), Nicolae și Constantin Al. Crețulescu – din București, Lascăr Catargiu, Mihail Kogălniceanu, Petre P. Carp, Dimitrie A. Sturdza – din Iași, bârlădeanul Manolache Costache Epureanu, Titu Maiorescu (născut la Craiova, într-o familie de ardeleni, ajuns profesor universitar la Iași și apoi ministru și prim-ministru la București), Alexandru Marghiloman – Buzău (cel care a semnat trista pace de la București, cu Puterile Centrale, în primăvara anului 1918), Alexandru Averescu (născut în satul Babele-Ismail) etc. În cei peste 55 de ani ai intervalului, practic cel mai stabil în privința democrației românești (suprapus peste întreaga domnie a lui Carol I, precedată de ultimii patru ani de domnie ai lui

Distribuția spațială a prim-miniștrilor României după locul de naștere – 1862-prezent (regiunile de dezvoltare actuale)  
Notă: Nu sunt incluși aici patru prim-miniștrii: Apostol Arsache (născut în Epir, Albania), Alexandru Averescu (Ismail), Artur Văitoianu (Ismail) și Nicolae Văcăroiu (Bolgrad/Cetatea Albă)





Cuza – 1862-1866 și succedată de primii patru ai Regelui Ferdinand – 1914-1918), s-au succedat la conducerea guvernelor 25 de prim-miniștri și au făcut parte din executivul românesc 135 de miniștri. Mai merită menționat faptul că Guvernul Ion C. Brătianu este cel mai longeviv din întreaga istorie parlamentară a României (1876-1888), rămânând la putere timp de patru mandate parlamentare (după alegerile din 1876, 1879, 1883 și 1884).

## Perioada 1918-prezent

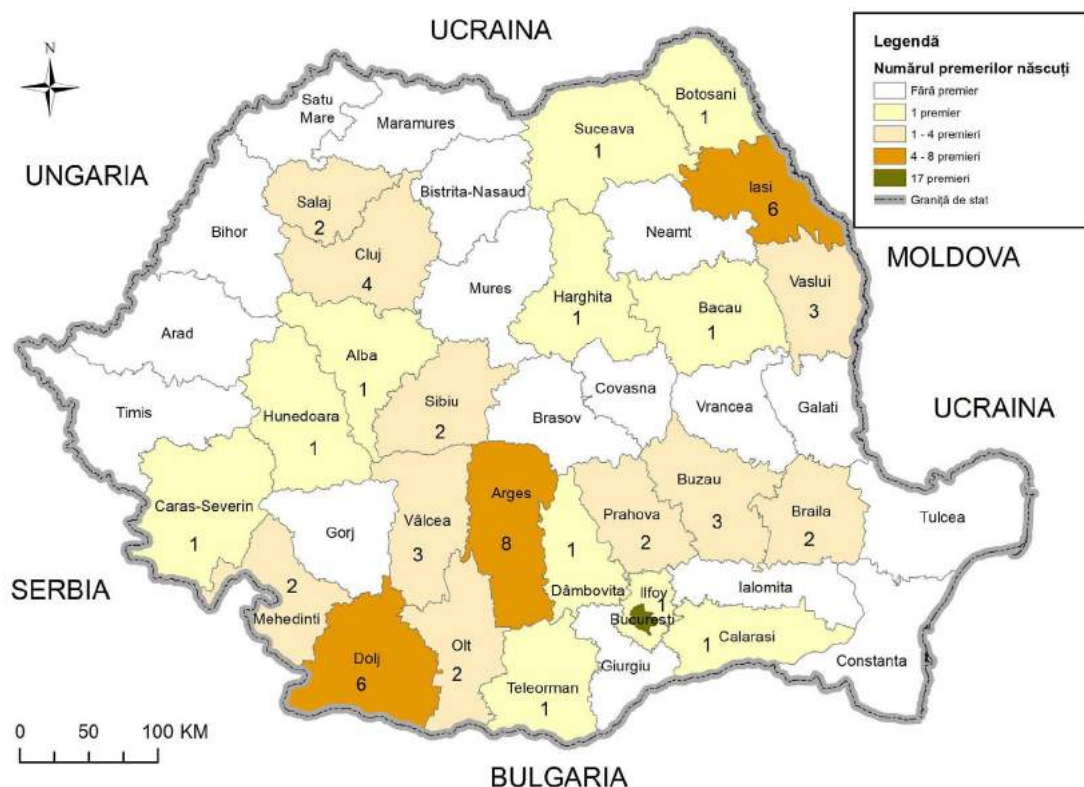
### Guvernele României interbelice: 1918-1938

Primul interval – 1918-1938 – acoperă perioada democrației interbelice, de la instalarea guvernului generalului Coandă (care a denunțat pacea rușinoasă de la București și a reluat ostilitățile cu Puterile Centrale), până în februarie 1938, când s-a instaurat dictatura regală a lui Carol al II-lea. În aceste două decenii de democrație parlamentară românească s-au succedat la conducerea guvernului

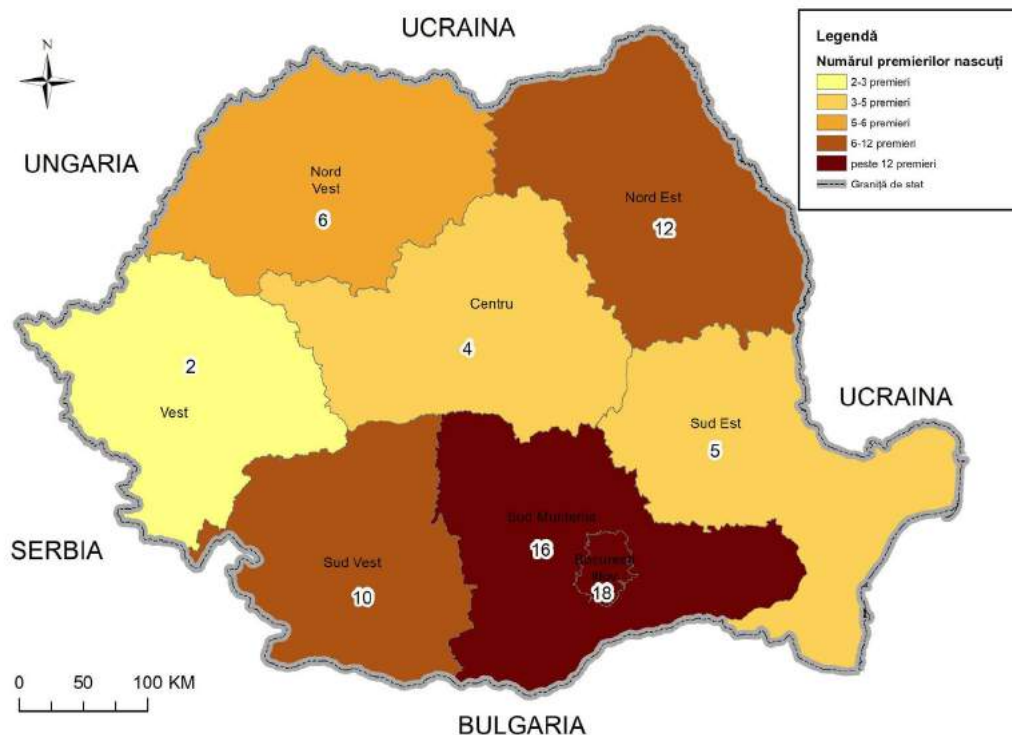
13 prim-miniștri. Din aceste cabinete au făcut parte 120 de miniștri, aproape la fel de mulți ca în intervalul 1862-1918, de aproape trei ori mai lung. Față de perioada antebelică au loc reconfigurări ale locului de origine al prim-miniștrilor și chiar al miniștrilor. Prima poziție nu mai este deținută de București, ci de Dolj, cu trei prim-miniștri craioveni (Constantin Coandă, Constantin Angelescu și Gheorghe Tătăreanu), capitala având doar unul (Ion Gh. Duca). Iași nu mai au în acest interval niciun prim-ministru! Efect al Unirii, trei dintre prim-miniștri au fost ardeleni, câte unul din Sălaj – Iuliu Maniu, Someș – Alexandru Vaida-Voevod și Sibiu – Octavian Goga. Basarabia este și ea prezentă printr-un prim-ministru, originar tot din Ismail (Artur Văitoianu), în timp ce restul țării a mai dat câte un prim-ministru originar din Botoșani (Nicolae Iorga), Vaslui (George G. Mironescu), Prahova (Take Ionescu) și Ilfov (Barbu Știrbey, născut la Buftea). Bucovina, Dobrogea, Maramureșul și Banatul nu au dat niciun prim-ministru.

Distribuția spațială a prim-miniștrilor României după locul de naștere – 1862-prezent (județele actuale)

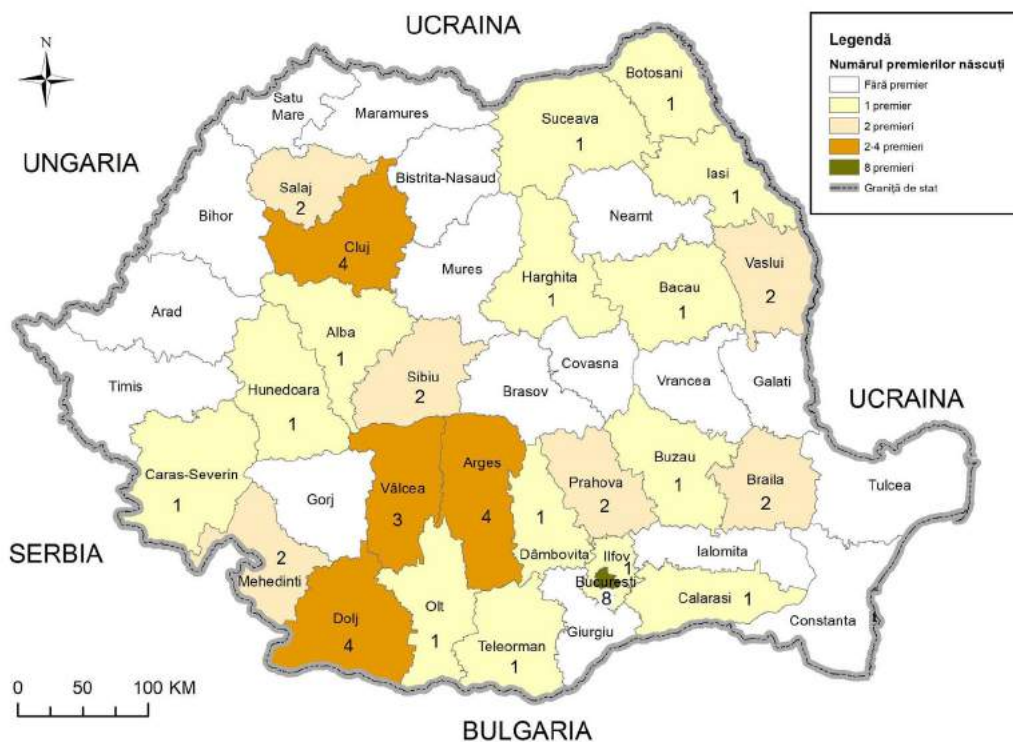
Notă: Nu sunt incluși aici patru prim-miniștri: Apostol Arsache (născut în Epir, Albania), Alexandru Averescu (Ismail), Artur Văitoianu (Ismail) și Nicolae Văcăroiu (Bolgrad/Cetatea Albă).



Distribuția spațială a prim-miniștrilor României după locul de naștere – 1918-prezent (regiunile de dezvoltare actuale)  
 Notă: Nu sunt incluși aici doi prim-miniștri: Artur Văitoianu (Ismail) și Nicolae Văcăroiu (Bolgrad/Cetatea Albă).



Distribuția spațială a prim-miniștrilor României după locul de naștere– 1918-prezent (județele actuale)  
 Notă: Nu sunt incluși aici doi prim-miniștri: Artur Văitoianu (Ismail) și Nicolae Văcăroiu (Bolgrad/Cetatea Albă).



## **Guvernele autoritar-dictatoriale și ale tranziției spre totalitarism: 1938-1948**

Intervalul următor – 1938-1948 – este destul de scurt, dar foarte „colorat” în ceea ce privește orientarea politică a guvernelor care s-au succedat la conducerea țării. Au fost, în primul rând, circa doi ani și jumătate de dictatură regală. I-a urmat, și pe fondul prăbușirii granițelor României, în vara anului 1940, un regim militar-legionar, care a durat doar patru luni și jumătate, apoi trei ani și jumătate de regim dictatorial militar al generalului (mareșalului) Antonescu, câteva luni de guvernare a unei coaliții antifasciste, formată din apropiați ai Regelui Mihai și din reprezentanți ai PNȚ, PNL, PSDR și PCR (august 1944-februarie 1945), înlocuită, și cu contribuția sovietică, de o guvernare apropiată de comuniști, condusă de dr. Petru Groza. Aceasta a organizat alegeri, în noiembrie 1946, pe care, prin fraudă, le-a câștigat. Opoziția democratică a fost eliminată, fie prin desființarea partidelor democratice (PNȚ-Maniu, PNL-Brătianu, PSDR-Constantin-Titel Petrescu), fie prin abdicarea forțată a Regelui Mihai (30 decembrie 1947), fie prin unificarea „benevolă” a ce a mai rămas din PSDR cu PCR (martie 1948), rezultând „partidul unic al clasei muncitoare” – Partidul Muncitoresc Român. Acest interval a fost foarte agitat și s-a soldat și cu pierderi teritoriale pentru țară (nordul Bucovinei, ținutul Herței și Basarabia – cedate URSS, Cadrilaterul – încorporat de Bulgaria; temporar, în anii 1940-1944, nordul Transilvaniei a fost anexat Ungariei, dar și România, pe lângă regiunile ocupate de URSS în iunie-iulie 1940, a încorporat, în anii 1941-1944, teritoriul dintre Nistru și Bugul de sud, numit Transnistria). Acesta se încheie cu lichidarea a ce a mai rămas din „opoziția” care acceptase să colaboreze cu comuniștii: PNȚ-Anton Alexandrescu a fost „înghițit” de Frontul Plugarilor, condus de Petru Groza, iar PNL-Gheorghe Tătărăscu, după colaborarea cu comuniștii, în 1946-1947, sub conducerea lui Bejan a candidat separat în 1948, dar a fost desființat după alegeri.

Deși este vorba de un interval „pestrit” în ceea ce privește direcția politică a conducerii țării, elementul comun al acestuia este lipsa democrației, sau

***Acești ani s-au  
caracterizat  
printr-o și mai mare  
instabilitate: nouă  
prim-miniștri în 10 ani,  
cu guverne care au  
durat câteva luni, sau  
chiar săptămâni.  
Între septembrie  
1939 și septembrie  
1940, în mai puțin de  
un an, s-au succedat  
cinci guverne, iar de  
la 23 august 1944  
până la șase martie  
1945, trei cabinete.***

prezența sa sporadică și incompletă, în intervale, scurte, de tranziție, de la un regim dictatorial sau totalitar la altul. Acești ani s-au caracterizat printr-o și mai mare instabilitate: nouă prim-miniștri în 10 ani, cu guverne care au durat câteva luni, sau chiar

***Perioada post-1989  
a fost și este foarte  
agitată: în trei decenii  
de viață politică post-  
decembristă, România  
a avut 22 prim-miniștri  
și se pregătește acum  
cel cu numărul 23.  
Au alternat intervalele  
cu lungi guvernări  
conduse de același  
prim-ministru cu  
cele cu guvernări  
care au durat doar  
câteva luni sau ceva  
mai mult de un an.***

săptămâni. Între septembrie 1939 și septembrie 1940, în mai puțin de un an, s-au succedat cinci guverne, iar de la 23 august 1944 până la șase martie 1945, trei cabinete (două, succesive, conduse de generalul Sănătescu). Cele mai stabile guverne au fost cele din vremea regimurilor autoritare, „de mână forte”, controlate din interior (Guvernul Antonescu)

sau din exterior (Guvernul Petru Groza – de către sovietici), ambele cu câte două mandate succesive și cu o longevitate de cel puțin trei ani fiecare.

Până în septembrie 1940, aria geografică de origine a prim-miniștrilor a fost Oltenia și vestul Munteniei, cu câte un prim-ministru originar din Dolj, Romanați, Mehedinți și Argeș. La aceștia se adaugă Patriarhul Miron Cristea, născut la Toplița (pe atunci la județul Mureș), conducătorul celui mai lung guvern din vremea dictaturii Regelui Carol al II-lea (aproape un an). În vremea dictaturii instaurate de Ion Antonescu, aria geografică nu se modifică (Antonescu s-a născut la Pitești). Singurul craiovean a fost generalul Constantin Sănătescu, devenit prim-ministru la 23 august 1944 și urmat, după câteva luni, de generalul Nicolae Rădescu, tot oltean (născut la Călimănești). În fine, odată cu instalarea hunedoreanului Petru Groza, Ardealul „revine” la conducerea Guvernului, închizând acest deceniu, inaugurat tot de un ardelean.

#### **Guvernele României comuniste: 1948-1989**

Primul interval postbelic (1948-1989) se suprapune peste anii totalitarismului comunist. Este al doilea interval ca lungime (41 de ani), după anii democrației României „Mici” (1862-1918). De asemenea, efect al totalitarismului, a excelat prin puținătatea prim-miniștrilor: doar șase (șapte cu Petru Groza, inclus deja la intervalul anterior). De fapt, mai ales până în 1965, s-a practicat un fel de „rotație a cadrelor”, aceiași demnitari fiind, pe rând, fie prim-miniștri, fie președinți ai statului (fie că funcția s-a numit „Președinte al Prezidiului RPR”, „Președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale a RPR” sau „Președinte al Consiliului de Stat”): Gheorghe Gheorghiu-Dej sau Chivu Stoica (primul rezervându-și, până la dispariția sa, neașteptată, și funcția de prim-secretar al PMR). Astfel, aria geografică a conducătorilor Consiliului de Miniștri s-a restrâns. Au fost, astfel, prim-miniștri originari din județele Tutova (Gheorghe Gheorghiu-Dej, născut la Bârlad), Brăila (Manea Mănescu), Prahova (Constantin Dăscălescu, ultimul prim-ministru al anilor comuniști, originar din Breaza), Bacău (Ilie Verdeț, născut la Comănești), Buzău (Chivu Stoica, originar din comuna Smeeni), câte unul din fiecare județ, plus unul originar din Capitală (Ion Gheorghe Maurer, dar cu ascendență ardelenească). Ultimul

menționat a doborât, după aproximativ un secol, recordul de longevitate al lui Ion C. Brătianu, dar, după cei 13 ani de președinție a Consiliului de Miniștri (1961-1974), a fost înlocuit de Nicolae Ceaușescu cu Manea Mănescu. Totuși, Ion C. Brătianu continuă să fie cel mai longeviv prim-ministru din vremurile de democrație multipartită, chiar dacă mandatul lui Maurer s-a consumat într-o perioadă de relativă destindere a comunismului românesc.

### **Guvernele României postcomuniste: 1989-prezent**

Perioada post-1989 a fost și este foarte agitată: în trei decenii de viață politică post-decembriștă, România a avut 22 prim-miniștri și se pregătește acum cel cu numărul 23, aproape la fel de mulți precum cei din intervalul 1862-1919. Au alternat intervalele cu guvernări conduse de același prim-ministru – Nicolae Văcăroiu (1992-1996), Adrian Năstase (2000-2004), Călin Popescu-Tăriceanu (2004-2008), care și-au dus mandatele de patru ani la final – cu cele cu guvernări care au durat doar câteva luni sau ceva mai mult de un an: Petre Roman (1989-1991), Theodor Stolojan (1991-1992), Victor Ciorbea (1996-1998), Radu Vasile (1998-1999), Mugur Isărescu (1999-2000), Mihai Răzvan Ungureanu (februarie-aprilie 2012), Sorin Grindeanu (ianuarie-iunie 2017), Mihai Tudose (iunie 2017-ianuarie 2018).

Ca origine, cei 22 prim-miniștri provin din Capitală – șase (Petre Roman, Alexandru Athanasiu, Adrian Năstase, Călin Popescu-Tăriceanu, Victor Ponta și Sorin Cîmpeanu) și Cluj – doi (Emil Boc și Gavril Dejeu) și câte unul din Dâmbovița (Theodor Stolojan, născut la Târgoviște), Ismail (Nicolae Văcăroiu s-a născut la Bolgrad), Alba (Victor Ciorbea, originar din comuna Ponor), Sibiu (Radu Vasile), Vâlcea (Mugur Isărescu, originar din Drăgășani), Suceava (Eugen Bejenariu), Buzău (Cătălin Predoiu), Iași (Mihai Răzvan Ungureanu), Ialomița (Gabriel Oprea), Sălaj (Dacian Cioloș), Severin (Sorin Grindeanu), Brăila (Mihai Tudose), Mehedinți (Mihai Fifor) și Teleorman (Viorica Dăncilă).

### **În loc de concluzii**

În cei peste 150 de ani ai analizei noastre, după 1962, exclusiv intervalul 1859-1862, s-au perindat

la conducerea cabinetelor românești 77 de prim-miniștri. Cum era de așteptat, cei mai mulți sunt născuți în București – 17 prim-miniștri, reprezentând mai mult de o cincime din total. Acest fapt dovedește forța politicii de centralizare statală a autorităților române și aplicarea, aproape fără excepție, a politicii vizând „statul național unitar” (excepția o constituie primii aproape 20 de ani postbelici, când a funcționat și o Regiune Autonomă Maghiară – 1952-1968; deși au fost înființate cele opt regiuni de dezvoltare, în 1998, acestea există mai mult teoretic, având doar însemnătate statistică).

Pe a doua poziție se află Doljul (șase prim-miniștri), iar pe locul trei Iașii (cu cinci prim-miniștri), deși fosta capitală moldavă n-a mai avut niciun șef de guvern de dinainte de primul război mondial, până în 2012 (și atunci, doar pentru două luni). Argeșul a dat României patru prim-miniștri (Ion Brătianu, Dimitrie C. Brătianu, Armand Călinescu și Ion Antonescu) etc. Se remarcă mai multe aspecte. În primul rând, importanța vestului Munteniei și a Olteniei și în planul „izvorului” de prim-miniștri (aria nord-vestică a Munteniei, după unii și Oltenia, făcând parte, de fapt, din vechea arie-nucleu a voievodatului Țării Românești), apoi cea a Tutovei (suprapusă pe vechea „țară” a berladnicilor, mai veche decât Țara Moldovei, dar și sediu, în vremea lui Ștefan cel Mare, a vornicului Țării de Jos), sau surprinzătoarea prezență a Ismailului basarabean. Ca și Iașii, deși la o scară mai modestă, fostele județe Tutova și Muscel trăiesc doar din trecut, iar Clujul a intrat în grupul județelor ce dau și prim-miniștri abia în decembrie 2008, prin Emil Boc. Istoria prim-miniștrilor României continuă.

Acest text este o versiune actualizată și condensată a fragmentului „Originea geografică a miniștrilor din Guvernele României” din lucrarea „Geografie electorală”, apărută în anul 2013 la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

Ionel Boamfă este membru al Departamentului de Geografie, Facultatea de Geografie și Geologie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

# Violența politică Prim-miniștri ai României asasinați în timpul mandatelor lor

**I**n istoria modernă a României, trei prim-miniștri au fost asasinați în timpul mandatelor lor: Barbu Catargiu, Ion Ghe. Duca și Armand Călinescu.

Barbu Catargiu s-a născut în 1807. A fost prim-ministru al primului guvern al României (mai înainte existaseră două guverne, la Iași și București) la 22 ianuarie 1862. A fost asasinat pe 8 iunie 1862 în Dealul Mitropoliei (Dealul Patriarhiei azi). Crima, una cu conotații politice, nu a fost niciodată elucidată. Disputa politică dintre conservatori și liberali („roșii” lui I.C. Brătianu, C.A. Rosetti și Mihail Kogălniceanu) vizavi de temele arzătoare ale epocii, legea electorală, cu extinderea drepturilor electorale, și legea agrară, au constituit substratul politic peste care s-a așternut crima. S-a speculat că însuși șeful poliției, Nicolae Bibescu, nu ar fi fost străin de crimă (el l-a însoțit pe premier cu propria caleașcă atunci când a fost împușcat, iar pe patul de moarte ar fi rostit „Barbule, iartă-mă”). Au fost trase două focuri de armă din turnul clopotniței Mitropoliei, a fost găsită arma (un pistol vechi, ruginit), dar criminalul nu a fost niciodată identificat, deși de anchetă s-a ocupat însuși șeful poliției de atunci, Nicolae Bibescu. Stelian Neagoe a scris un volum legat de această crimă politică – „Cazul Barbu Catargiu. O crimă politică perfectă”, Editura Scripta, 1992.

I. Gh. Duca, născut la București, pe 20 decembrie 1879, a fost asasinat pe peronul gării din Sinaia la 29

decembrie 1933. Cei care l-au ucis, Nicadorii, adică legionarii Nicolae Constantinescu, Doru Belimace și Ion Caranica, s-au plimbat toată ziua prin stațiune, crima săvârșindu-se după ora 21.00, atunci când Duca intenționa să se întoarcă cu trenul de seară la București. Nicolae Constantinescu a fost cel care l-a executat pe premier. Acesta s-a predat imediat, fiind urmat mai apoi și de ceilalți doi legionari.

Cei trei au acționat sec, rece, glacial, atitudine pe care aceștia și-au păstrat-o inclusiv la proces. Nicolae Constantinescu a spus că ei între ei au luat hotărârea, motivul invocat fiind acela că Duca ar fi fost francmason și vândut străinilor. La reconstituirea crimei, N. Constantinescu a fost calm, explicând totul cu sânge rece. Condamnați la muncă silnică pe viață, cei trei au fost asasinați prin strangulare în noaptea de 29 spre 30 noiembrie 1938 în timp ce erau transferați de la penitenciarul din Râmnicu Sărat la Jilava, sub pretextul fugii de sub escortă. Cu ei, au mai fost asasinați atunci Zelea Codreanu și cei zece Decemviri. Seria violențelor și crimelor politice va continua și în perioada următoare.

Armand Călinescu, ca și Duca, a fost executat tot de un comando de legionari pe 21 septembrie 1939, la intersecția străzilor Eroii Sanitari cu Bd. Eroilor (în București). O placă comemorativă exista chiar pe locul unde se construiește acum noua stația de metrou de la intrarea în micul parc de la stația Eroilor. Asasinatul a fost urmat de o serie de represalii și

violente ordonate de însuși Carol al II-lea, sute de legionari fiind executați în toată țara fără a fi judecați. În „Jurnalul” său, Argetoianu remarcă cruzimea cu care au fost săvârșite represaliile, cruzime care avea să îi fanatizeze și mai mult pe legionari.

Mihail Sebastian („Jurnal”, fragment din însemnarea făcută chiar pe 21 septembrie 1939): „...E o zi minunată zi de toamnă, plină de soare. Stau pe terasă, pe chaise-longue, și mă uit la orașul acesta, care se vede așa de frumos, de sus. Străzile sunt animate, automobilele circulă, sergenții de stradă sunt la locul lor, oprind și liberând circulația, prăvăliile sunt deschise – nimic nu pare deranjat din mecanismul acestui mare oraș, și totuși, undeva, în însuși centrul acestui mecanism, s-a dat o lovitură teribilă, lovitură care nu se simte încă. Suntem parcă într-un oraș dinamitat, care va sări în aer peste cinci minute, dar care deocamdată continuă să trăiască,

inconștient, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat...” În violențele politice ce au urmat, au fost mitraliați, în închisoarea de la Râmnicu Sărat, Mihail Polihroniade și Al. Cristian Tell, membri ai asociației Criterion și prieteni cu Eliade și Sebastian (Eliade s-a temut că și el va cădea victimă purge-ului statal ce a urmat asasinării lui Armand Călinescu). ■ **(A.G.)**

#### Surse:

Stelian Tănase, „Prim-ministrul Barbu Catargiu asasinat”, DeskReport, 29 martie 2018. Disponibil online la: <https://www.stelian-tanase.ro/prim-ministrul-barbu-catargiu-asasinat/>

Alexandra Șerban, „O enigmă veche de 156 de ani: asasinarea lui Barbu Catargiu”, Adevărul, 21 octombrie 2018. Disponibil online la: [https://adevarul.ro/cultura/istorie/o-enigma-veche-156-aniasasinarea-barbu-catargiu-1\\_5bcca679df52022f75ba0983/index.html](https://adevarul.ro/cultura/istorie/o-enigma-veche-156-aniasasinarea-barbu-catargiu-1_5bcca679df52022f75ba0983/index.html)

## Geografia Între politică și economie

**A**vând în vedere faptul că 21 de foști prim-miniștri (inclusiv interimari) sunt în viață, dintre ceilalți 56, 32 și-au trăit în București ultimii ani ai vieții. Se conturează chiar un pattern conform căruia nativii din București și-au petrecut ultima parte a vieții fie în străinătate (Paris, Cannes, Nancy, New York, Istanbul, Viena, Roma, Foggia, Wiesbaden), fie la moșii (în cazul primelor generații de politicieni). Pe de altă parte, mulți dintre cei născuți în alte localități au ales să se stabilească în București. Un alt fenomen care a marcat o pondere importantă a politicianilor de prim rang a fost persecuția îndreptată împotriva lor de către regimurile totalitare – cel comunist în primul rând. Astfel, mulți au murit în penitenciare din Sighetul Marmăției (Iuliu Maniu, Constantin Argetoianu), Jilava (Ion Antonescu, Gheorghe Argeșanu), Râmnicu Sărat (Ion Gigurtu).

Apartenența premierilor la un spațiu urban, cultural și economic este dată nu doar de locul nașterii, ci și de localitățile în care și-au efectuat studiile, de alte perioade de rezidență sau de stabilirea definitivă. Bucureștiul a căpătat, la scurt timp după Mica Unire, o preponderență în politica și în economia internă, acest fapt fiind favorizat și de date economice obiective, dincolo de cele care au fost influențate politic. Bucureștiul a avut o adevărată explozie demografică, strict corelată și cu o ascensiune economică, pe toată durata secolelor 19 și 20 (scăderi demografice au devenit vizibile abia în ultimul deceniu al secolului 20). Cauzele au fost în primul rând comerciale: deschiderea drumului pe Valea Oltului și reglementarea comerțului pe Dunăre au transformat orașul într-un nod comercial de importanță regională, ca o placă turnantă între Imperiul otoman și cel habsburgic și apoi între

***Beneficiind de factori  
comunicaționali,  
demografici  
și economici,  
concretizați într-  
un nivel ridicat al  
facilităților urbane, de  
capital și de resurse  
umane, se poate  
spune că Bucureștiul  
nu a fost favorizat, ci a  
favorizat desemnarea  
premierilor dintre  
locuitorii săi.***

Europa Centrală și Balcani. De asemenea, orașul a beneficiat din plin de desființarea pădurilor din Bărăgan și transformarea câmpiei în zonă agricolă (același fenomen a favorizat și Craiova, a cărei putere economică și politică este în strânsă legătură

cu constituirea marilor exploatații agricole din perioada antebelică și interbelică; la fel și Argeșul, dar zonele colinare au limitat totuși dimensiunea și forța exploatațiilor agricole de aici). Un alt atu a fost componența pronunțat multiethnică pe care Bucureștiul o avea în secolul 19, ceea ce i-a consolidat poziția în comerțul regional transnațional. Ulterior, după formarea mecanismelor financiare și de capital, Bucureștiul, prin poziția comercială și sporul demografic, a devenit vârful de lance al industrializării naturale (în interbelic) și forțate (în comunism). Evoluția urbană, infrastructura și facilitățile orașului îi asigură în continuare o poziție preeminentă, România fiind una dintre cele mai centralizate țări europene. Eurostat clasează Bucureștiul ca având un nivel mediu de dezvoltare, la nivelul unor regiuni dezvoltate din Europa Centrală și mult peste toate celelalte regiuni ale țării. Asta în condițiile în care regiunea Sud-Est (Brăila, Buzău, Constanța, Galați, Tulcea, Vrancea) se află pe penultimul loc în Europa în clasamentul Indicelui competitivității regionale publicat de Comisia Europeană în 2019. Așadar, beneficiind de factori comunicaționali, demografici și economici, concretizați într-un nivel ridicat al facilităților urbane, de capital și de resurse umane, se poate spune că Bucureștiul nu a fost favorizat, ci a favorizat desemnarea premierilor dintre locuitorii săi.

Spre deosebire de București, Iașiul a avut de pierdut, ca rol în comerțul regional, după anexarea Galiției de către Habsburgi, fiind scos din linia comercială vest-est, și după împărțirea Poloniei, care a dus la scăderea generală a comerțului nord-sud. Iașiul fusese ales capitală a Moldovei pentru poziționarea sa pe drumul nordic alternativ, „de la varegi la greci”, dar importanța acestei rute s-a depreciat constant după sec. 18, antrenând și o restrângere a puterii economice și comerciale a orașului. În plus, regiunea colinară a dealurilor Moldovei a limitat forța exploatațiilor agricole (în condițiile în care cerealele erau principalul produs al epocii). Efasarea Iașiului a fost un proces natural, concretizat printr-un deficit de resurse și de randament. Pe de altă parte, lipsa unor categorii de infrastructură și degradarea altora, în perioada recentă, duce la creșterea artificială a acestui deficit de randament și transformă în handicapuri administrative inerentele decalaje regionale. ■ (N.I.)



# Studiile și carierele premierilor români

**28 dintre premierii români au avut studii în drept, 16 au făcut școli militare, 14 au fost licențiați în economie, 13 în litere, 11 în filosofie (în cinci dintre cazuri este vorba despre cursuri cu dublu profil Litere și Filosofie, după formatul interbelic al universităților franceze și românești), 10 au urmat cursuri de inginerie (dintre care 3 în domeniul minier), 8 de istorie, tot 8 sunt și cei care au avut studii medicale; 4 au fost absolvenți de studii politice, iar câte 3 de agronomie și de matematică, 2 au studii în informatică, iar câte unul a studiat teologia și sociologia.**

## **Etapa pre-constituțională. Magistrații în prim-plan**

Începutul activității guvernamentale, înainte de adoptarea primei Constituții (1866), atât în ce privește guvernele de la Iași și de la București, cât și în cazul guvernului unic al Principatelor, a fost caracterizat de teme precum: consolidarea Unirii, extinderea dreptului de vot, confiscarea averilor mănăstirești, înființarea primelor instituții moderne, reforma agrară și adoptarea primului corp de legi elaborate în spirit democratic. Cei 18 premieri din această perioadă au avut studii în drept (8), în litere (5), militare (4), în istorie (3), în economie (2), inginerie (2). Dintre toți, Lascăr Catargiu este cel cu cele mai puține studii – ca reprezentant al boierimii conservatoare, el a beneficiat exclusiv de școli la domiciliu, totuși el este singurul prim-ministru cu un mandat întreg

din această perioadă. De asemenea, el a fost și ministru la Interne, Externe și la Apărare. Studiile cele mai importante au fost cele ale lui Barbu Catargiu, reprezentant și el al boierimii conservatoare. Barbu Catargiu a urmat cursuri de drept, litere, filosofie, istorie și economie în regim particular și la universități din Anglia, Franța și Austria. De altfel, mai toți liderii politici ai perioadei au efectuat studii în străinătate, pe lista orașelor universitare care au dat prim-miniștri români aflându-se: Anvers, Berlin (3), Geneva (2), Göttingen, Halle, Heidelberg, Jena, München, Nantes, Paris (8) și Viena (2).

Profesiile în care au activat cei 18 premieri sunt predominant din domeniul juridic (12, în condițiile în care, niciunul dintre Principate neavând, la acea vreme, cursuri universitare, accesul în magistratură era posibil și în lipsa studiilor de specialitate). Urmează cei care au avut cariere didactice. În 1860, la Iași, și în 1864, la București, au fost înființate primele universități din țară, iar mulți dintre politicienii momentului au asumat catedre universitare; alții aveau deja experiență didactică la Academia Mihileană, în Iași, sau la Academia Domnească și la Colegiul Sava, în București. 6 au fost publiciști cu o mai mică sau mai mare notorietate, traducători și scriitori (Kogălniceanu și Ion Ghica fiind cei mai cunoscuți, dar și Barbu Catargiu, șeful primului cabinet românesc, sau Vasile Sturdza, șeful primului cabinet de la Iași, care au făcut diaristică sau chiar traduceri din Homer). 5 au avut cariere militare, dintre care doi în armata rusă – principele Dimitrie Ghica și generalul Florescu. (Peste câțiva ani, România va avea premier un alt fost militar într-o armată străină, gen. Gheorghe Manu, provenit din armata prusacă).

Multe dintre figurile politice din această perioadă au biografii spectaculoase. Ion Ghica, pașoptist care s-a refugiat în Imperiul otoman după înfrângerea revoluției, a devenit guvernator al insulei Samos, azi Grecia, între 1853 și 1859. De aici a fost chemat pentru a deveni prim-ministru al Moldovei, apoi al Țării Românești și de trei ori al României. Toate mandatele sale au fost scurte, totalul lor fiind de 741 de zile. De asemenea, medicul Apostol Arsache, trăindu-și tinerețea în Orient și în Europa Centrală (Sudul Germaniei, Cehia, Austria), s-a stabilit relativ târziu în România. Chiar și după ce a devenit ministrul român, el a participat activ la viața politică a multor țări din regiune, a Greciei în primul rând.

Se remarcă înrudirea multor politicieni din această generație – frații Golești, dar și reprezentanți ai familiilor Krețulesco, Ghica sau Catargiu. De asemenea, probabil în strânsă legătură cu faptul că Alexandru Ioan Cuza era originar din Bârlad, se remarcă o frecvență mare în primele rânduri ale politicii românești a politicienilor legați de Tutova: Vasile Sturdza, Emanoil Epureanu și Anastasie Panu.

Șase dintre cei 18 prim-miniștri aveau să devină membri ai Academiei Române, după înființarea acesteia în 1866: Nicolae Crețulescu (medic), Mihail Kogălniceanu, Constantin Bosianu (economie), Ion Ghica, Constantin A. Crețulescu (drept), Ștefan Golescu.

### **Etapa României Mici. O democrație militarizată**

Suștinută de o accelerată creștere demografică (de la 4,4 milioane de locuitori în 1860 la 7,3 milioane în 1912), România a devenit o importantă economie agricolă și o forță militară regională, dar a trecut și prin numeroase crize de creștere și conflicte sociale, fiind silită să se modernizeze rapid. Acumulările de capital au fost lente, cauzele fiind legate de slaba dezvoltare a infrastructurii, dar și a educației, precum și de deficitul cronic al balanței de plăți (exporturi de materii prime și importuri de produse tehnologice și bunuri de larg consum cu valoare adăugată mare). Efortul guvernelor din această perioadă s-a îndreptat spre dezvoltarea rapidă

a căilor ferate, spre echiparea armatei (ambele implicând și scandaluri de corupție care au dărâmat guverne), spre desfășurarea unor planuri ample de urbanism și lucrări publice și spre lărgirea la nivelul întregii țări a instituțiilor cărora le fuseseră puse bazele în perioada precedentă. În condițiile în care clasa politică nu reușea să țină pasul cu dezvoltarea instituțională și administrativă impusă de creșterea economică și de cea demografică (iar perioada a fost afectată și de o criză financiară importantă), au existat mari perioade de conflict social, fie răscoale țărănești (cea mai mare fiind cea din 1907), fie mișcări insurecționare (Republica de la Ploiești), fie proteste antidinastice (după războiul franco-prusac din 1867) ș.a.m.d. De asemenea, România a fost implicată în trei războaie în această perioadă: războiul de Independență, al doilea război balcanic și primul război mondial. Reprezentativitatea politică a crescut de-a lungul perioadei, dar au fost impuse și condiții dure de cenzură a presei și a expresiei publice.

În perioada 1866-1919 au fost 43 de guverne, conduse de 23 de premieri. Dintre aceștia, 9 au făcut școli militare, iar alți 8 au fost licențiați în drept. Celelalte domenii de studiu au fost economie (4), inginerie (4), litere (4), istorie (3), filosofie (2), matematică (2), medicină (2), agronomie (1) și științe politice (1). Singurul care a făcut studii în domeniul politic a fost Alexandru Marghiloman. Cel mai educat prim-ministru al perioadei a fost Titu Maiorescu, având studii de filosofie, drept și litere în România, Austria, Franța și Hessa. Alături de el, Petre Carp avea studii de economie, filosofie, istorie și litere în România și Germania. Școlaritatea cea mai redusă, pe lângă Lascăr Catargiu, care se afirmase ca politician de prim-plan din perioada precedentă, le-a aparținut celor cu formație militară: Ion Emanoil Florescu, Gheorghe Manu, Alexandru Averescu, dintre noile nume apărute în această perioadă, și Nicolae Golescu, Ștefan Golescu, Dimitrie Ghica dintre politicienii de gardă veche. Aproape jumătate dintre prim-miniștrii din această perioadă (10) aveau să devină membri ai Academiei Române, inclusiv generalul Averescu, Ion Brătianu și Dimitrie Sturza – politicieni pentru care cooptarea în Academie pare mai mult o captatio benevolentiae.

Localitățile în care au studiat cei care au deținut funcția de prim-ministru între 1866 și 1918 sunt: Berlin (4), Bonn (2), Brașov, București (12), Craiova, Fontainebleu, Freiburg, Geneva (2), Giessen, Göttingen (2), Grignon, Heidelberg, Iași, Ismail, Jena (2), München (2), Paris (12), Postdam, Târgoviște, Torino și Viena (2).

Nu mai puțin de 7 dintre premieri au avut o activitate publicistică relevantă. Lista completă a profesiilor non-politice pe care le-au practicat înaintea activității politice, excluzându-i pe militari, cuprinde meserii precum: agronomie (2), administrație publică (3), avocatură (2), bănci-finanțe-industrie (4), critică literară (1), diplomație (7), inginerie (2), magistratură (9), profesorat (9).

### **Perioada interbelică. Apogeul studiilor la Paris**

Din 1918 România aproape și-a dublat teritoriul și populația, cu probleme semnificative în omogenizarea instituțională, juridică și cutumiară. Impactul a fost profund, ducând implicit la schimbarea sistemului de partide. Din punct de vedere politic, perioada a fost caracterizată de o creștere a expresiei democratice, inclusiv în ceea ce privește extinderea drepturilor electorale și garantarea drepturilor politice pentru minoritățile etnice, dublată însă de o radicalizare ideologică a forțelor politice și parapolitice. Din punct de vedere economic, România cunoaște o primă etapă de industrializare semnificativă, redusă însă la câteva mari orașe. Agricultură începe să fie concurată ca importanță, în ansamblul economiei românești, de industria extractivă, îndeosebi de cea petrolieră. Totuși, România continuă să fie exportator de materii prime și un importator de produse înalt prelucrate, ceea ce face ca în continuare rata de acumulare să fie net inferioară altor țări europene. În plus, criza economică internațională din anii 1930 a dus la o degradare importantă a nivelului de trai în orașe, ceea ce a favorizat radicalizarea ideologică ulterioară. Principalele mize politice ale perioadei au fost legea electorală, legea agrară, omogenizarea instituțională, realizarea unor lucrări semnificative de urbanism și edificii publice.

Deși, din punct de vedere istoric, epoca interbelică ține până în 1941, când România intră în război, din punct de vedere politic, perioada interbelică se încheie în 1938, când Carol al II-lea instalează dictatura legală, desființând activitatea partidelor.

Între 29 noiembrie 1918 și 10 februarie 1938 au activat 24 de cabinete, conduse de 15 prim-miniștri. Din punct de vedere profesional, absolvenții de drept revin la putere, jumătate dintre premieri având studii juridice. Urmează, din punct de vedere statistic, 3 absolvenți de litere și filosofie, 3 militari, 2 medici și 2 ingineri. Prim-ministrul cu cea mai bună educație a fost Nicolae Iorga, cu studii în litere și filosofie în România, în Franța și în Germania. De altfel, perioada este caracterizată de politicieni cu studii serioase, generalul Artur Văitoianu, care a asigurat tranziția de 64 de zile între cabinetul I.I.C. Brătianu și Vaida-Voevod, fiind premierul cu cea mai mică școlaritate.

Localitățile în care au studiat prim-miniștrii perioadei interbelice sunt: Berlin (2), Bistrița, Blaj, Botoșani, Brașov (2), București (6), Budapesta (3), Cluj (2), Craiova (2), Gherla, Iași (2), Ismail, Leipzig, Paris (9), Sibiu (3), Târgoviște, Torino și Viena (3).

Profesiile și ocupațiile din afara politicii în care au activat premierii acestei perioade sunt: avocat (2), bancher (2), businessman (3), inginer (2), istoric (1), magistrat (5), medic (2), militar (6), poet (1), profesor (4), proprietar agricol (1), publicist (6). 7 dintre premieri au fost aleși membri ai Academiei Române. Între aceștia: Gheorghe Mironescu, Nicolae Iorga și Octavian Goga, dar și Constantin Angelescu, Gheorghe Tătărescu și Ionel I.C. Brătianu, a căror numire a fost una de natură să surprindă.

### **Etapă celor patru dictaturi. Triumful Bucureștiului**

Între 1938 și 1989 activitatea partidelor politice a fost restricționată (cu o scurtă reluare formală între 1944 și 1948). În lipsa unei vieți politice reale, cu economia etatizată din 1948 și în condițiile unor cenzuri drastice, democrația a fost doar mimată, iar temele puse în dezbatere publică au fost rareori cele care constituiau preocupări reale ale populației. Violența politică, inclusiv cea propagată prin intermediul

instituțiilor statului, a fost o constantă a celor 51 de ani. Prima parte a fost marcată de cedările teritoriale și de participarea la război, urmată de instaurarea comunismului, criză economică și confiscarea proprietăților agricole și industriale. La nivelul populației, a crescut nivelul general al educației, a crescut ponderea locuirii urbane și s-a înregistrat o creștere demografică (prin ingerința gravă a statului în viața privată). Industrializarea masivă din a doua parte a perioadei s-a dovedit una nesustenabilă în condițiile în care investițiile industriale au fost făcute discreționar și fără respectarea legilor economiei. Balanța comercială a fost echilibrată în anii 1980 prin reducerea brutală a consumului, prin raționalizarea unor produse și facilități esențiale: energie electrică, termică și alimente de bază.

În această perioadă au fost 33 de guverne, conduse de 16 prim-miniștri. Unul singur dintre premierii din perioada precedentă, Gheorghe Tătărescu, se regăsește și pe această listă, conducând două guverne între noiembrie 1930 și mai 1940, în timpul dictaturii regale. De altfel, Gheorghe Tătărescu avea să revină după război ca asociat al comuniștilor, fiind ulterior închis de aceștia timp de câțiva ani, fără nicio condamnare.

Cel mai mic nivel de școlarizare l-au avut Gheorghe Gheorghiu-Dej și Chivu Stoica. Niciunul nu a trecut de nivelul școlii de ucenici. De altfel, toți liderii comuniști au avut o școlarizare superficială, care a avut loc după începerea ascensiunii lor politice. Excepția o constituie Ion Gheorghe Maurer, cu studii în drept, care fusese în anii interbelici avocat al liderilor comuniști. Din întreaga perioadă a dictaturilor, cel mai avansat nivel de studii i-a aparținut lui Armand Călinescu, licențiat în drept, economie, litere și filosofie în România și în Franța. În total, dintre cei 16 prim-miniștri 5 au fost licențiați în drept, 4 în economie, unul în inginerie, 3 în litere, unul în medicină, 5 au fost militari, unul preot, iar doi au avut studii politice (de fapt, au urmat cursuri ale unei așa-zise „școli de partid” comuniste).

Localitățile în care și-au urmat studiile sunt: Berlin, București (11), Budapesta (2), Craiova (4), Freiburg, Lugoj, Moscova (2), Orăștie, Paris (3), Pitești, Ploiești, Sibiu și Târgoviște. Chiar dacă Bucureștiul a fost loc de naștere pentru unul singur, Capitala se dovedește un punct obligatoriu în cv-urile celor 16 premieri.

Carierele urmate de către cei care au avut principala funcție executivă în această perioadă sunt la fel de eterogene. Cei mai mulți, 6, au avut cariere militare, 4 au fost directori de întreprinderi economice, 3 proveneau din administrație, tot 3 era și numărul celor care aveau experiență diplomatică. Se adaugă 2 avocați, 2 juriști, 2 profesori, 2 publiciști, un bancher, un călugăr, un electrician, un miner, un medic, un strungar și un proprietar agricol.

Patru dintre șefii de cabinet din această perioadă au ajuns și academicieni. Lui Gheorghe Tătărescu i s-a alăturat patriarhul Miron Cristea, în perioada carlistă, iar Academia RSR i-a ales ca membri pe Manea Mănescu și pe Ion Gheorghe Maurer.

### Ultimii 30 de ani. Forța birocrăției

Reluarea vieții politice și recrearea unui cadru democratic s-au dovedit dificile după cinci decenii de dictatură, iar criza consumului din perioada comunistă a fost continuată printr-o degradare economică accelerată pe măsură ce industria deceniilor precedente, care fusese susținută prin ingerințe administrative și prin măsuri polițienești, a colapsat în economia liberă. Retrocedarea terenurilor agricole a fost o măsură luată de urgență și care nu a necesitat nicio dezbateră politică. Dimpotrivă, retrocedarea proprietăților imobiliare, a celor industriale și a celor silvice s-a făcut după mari dezbateri și prin măsuri administrative contradictorii, care au favorizat corupția. De altfel, în lipsa capitalurilor și a know-how-ului necesar economiei libere, majoritatea deciziilor cu impact economic au fost contradictorii și au stimulat marea corupție. Produsul intern brut s-a deteriorat constant în prima jumătate a intervalului, la fel și nivelul de trai. Revenirea pe trend pozitiv a ambilor indicatori s-a făcut după 2005, când aderarea României la Uniunea Europeană a devenit certă. Astfel, după autarhia pauperă a perioadei comuniste și a primilor ani de după Revoluție, aderarea la NATO și la UE, prin modificările cutumiare și de structuri sociale pe care le presupune, a fost și rămâne principala temă din politica internă (în paralel cu seducția unui izolaționism idilic).

Politicienii perioadei de început au provenit din partidul comunist sau din rândul celor lipsiți de orice

experiență politică, iar acestora li s-a adăugat un număr mic de supraviețuitori ai perioadei interbelice.

Din 26 decembrie 1989 până azi, au fost instalate 22 de guverne (inclusiv cabinetul Ludovic Orban). Ele au fost conduse de 19 premieri „plini” și 7 interimari. Spre deosebire de perioada interbelică și, în mod special, de cea antebelică, niciunul dintre prim-miniștri nu a primit un al doilea mandat. (Recordul în istoria României continuă să îi aparțină lui Ion I.C. Brătianu, care s-a aflat în fruntea a șapte guverne pe durata a 18 ani). Totuși, Petre Roman, Emil Boc și Victor Ponta au avut mai multe cabinete succesive, pe măsură ce componența politică a acestora s-a schimbat.

Premierii de după căderea comunismului au studiat: agronomia – 2, dreptul – 6, economia – 5, filosofia – 2, informatica – 2, ingineria – 4, istoria – 3, litere – 1, matematica – 1, sociologia

– 1 și științe politice – 1. Doi, ambii interimari, sunt absolvenți de școală militară.

Un indicator semnificativ este dat de experiența profesională a celor care au ajuns la vârful politicii românești. Astfel, nu mai puțin de 12 prim-miniștri provin din administrația publică, probând forța birocrăției românești. Celelalte ocupații dinafara politicii trecute în cv-urile premierilor recentți sunt: avocat (3), bancher (2), comisar european (1), inginer (3), judecător (3), muzeograf (2), om de afaceri (1), procuror (2), profesor (10), publicist (3).

Localitățile în care au studiat premierii ultimelor trei decenii sunt: Aveiro (Portugalia), Bologna, Brașov, Bruxelles (2), București (17), Buzău, Caen, Cluj-Napoca (4), Cleveland, Craiova, Drăgășani, Frankfurt, Galați, Iași, Leeds, Montpellier, Orăștie, Oxford, Ploiești, Rennes, Sibiu, Șimleu Silvaniei, Timișoara, Toulouse și Washington. ■ (N.I.)

## Cifre esențiale

### Probleme penale

24 dintre premierii din România au avut probleme penale – au suferit condamnări la închisoare sau au fost expulzați. Din prima generație de politicieni, mulți au luat parte la revoluția de la 1848 sau la mișcări insurecționale din străinătate (Ion Brătianu a fost arestat în Franța pentru activități revoluționare la Paris). În țară au suferit condamnări: Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica, Constantin A. Crețulescu, Ștefan și Nicolae Goleșcu, Costache Epureanu și Dimitrie Sturdza. De asemenea, Anastasie Panu a fost închis înaintea Unirii pentru implicarea într-o intrigă politică.

Reprezentanții vieții politice din perioada interbelică au fost ținta regimurilor dictatoriale care au urmat, atât în zilele statului militar-legionar, cât și în perioada comunistă. Artur Văitoianu, Alexandru Vaida-Voevod, Ștefan Cicio Pop, Iuliu Maniu, Gheorghe Mironescu, Gheorghe Tătărescu,

Gheorghe Argeșanu, Constantin Argentoianu, Ion Gigurtu și Ion Antonescu au fost arestați și condamnați la închisoare, unii au fost uciși, alții au fost aduși la un grad de epuizare fizică ce le-a provocat moartea. Câțiva au fost eliberați. Se adaugă Nicolae Rădescu, ultimul prim-ministru de dinaintea comunismului, care a reușit să plece în exil și a murit la New York. În țară îl vizau mai multe procese.

De asemenea, câțiva dintre liderii comuniști au fost condamnați din motive politice, între aceștia Gheorghe Gheorghiu Dej, Chivu Stoica și Ion Gheorghe Maurer. Toate condamnările suferite de aceștia au fost anterioare intrării în funcție. Pe de altă parte, Constantin Dăscălescu, ultimul prim-ministru comunist, a fost judecat pentru implicarea sa în reprimarea manifestațiilor de la Timișoara. A fost acuzat de genocid, dar, în final, a fost condamnat pe viață pentru crimă de gradul întâi. Câțiva ani mai târziu a fost eliberat din motive medicale.

După 1989, un singur prim-ministru a suferit condamnări penale: Adrian Năstase, pentru corupție.

## Vârsta la primul mandat

Vârsta medie la primul mandat este de 52 de ani. În cazul primelor cabinete, vârsta era semnificativ sub medie. Premierii numiți în perioada 1859-1862, când funcționau în paralel guverne la București și la Iași, aveau o vârstă medie de 48,2 ani. În perioada preconstituțională, cel mai tânăr prim-ministru a fost Manolache Costache Epureanu, căruia i s-a încredințat la 36 de ani conducerea cabinetului de la Iași. Cel mai în vârstă a fost Constantin Al. Crețulescu, devenit premier la 58 de ani.

După venirea sa pe tronul României, Carol I a preferat prim-miniștri mai vârstnici, chiar și atunci când se aflau la primul mandat. Singurii sub 52 de ani numiți între 1866 și 1918 au fost Lascăr Catargiu (43 de ani), Theodor Rosetti (51 de ani) și Ion I.C. Brătianu (44 de ani). Cel mai vârstnic prim-ministru aflat la primul mandat a fost Titu Maiorescu, căruia i-a fost încredințat guvernul la 72 de ani.

În perioada interbelică au fost preferate guverne mai puțin îmbătrânite, în comparație cu perioada precedentă, totuși au fost rare cazurile cu premieri sub vârsta medie: Alexandru Vaida-Voevod (47 de ani), Iuliu Maniu (46 de ani) și Gheorghe Tătărescu (48) sunt singurele exemple. La polul opus, cel mai în vârstă politician căruia i s-a încredințat pentru prima dată formarea unui guvern a fost Take Ionescu, la 62 de ani. (Ion I.C. Brătianu a fost numit prim-ministru la vârsta de 63 de ani, dar el se afla pentru a șaptea oară în această poziție).

Anii celor trei dictaturi, de asemenea, au fost caracterizați de vârste peste medie: Miron Cristea a primit mandatul la 70 de ani, iar Constantin Argentoianu la 68. Cei mai tineri premieri au fost: Armand Călinescu (46 de ani) și Chivu Stoica (47 de ani).

După Revoluție, media de vârstă a prim-miniștrilor a scăzut semnificativ. Petre Roman a devenit premier la 43 de ani, Theodor Stolojan la 48, Nicolae Văcăroiu la 49, Victor Ciorbea la 42, Mugur Isărescu și Adrian Năstase la 50, Călin Popescu Tăriceanu la 52 – după care au urmat alte două valuri de întinerire, ca ecou, probabil, al nevoii de întinerire a clasei politice. Emil Boc a primit mandatul la 42 de ani, Mihai Răzvan Ungureanu la 44,

Victor Ponta la 40, Dacian Cioloș la 46, Sorin Grindeanu la 44 și Mihai Tudose la 50. Ultimii doi premieri au vârste peste media națională: Viorica Dăncilă a devenit prim-ministru la 55 de ani, iar Ludovic Orban la 56.

## Cinci momente de restart

Regula generală, privind biografiile celor 81 de politicieni care au deținut, chiar și temporar, funcția de premier este că, înaintea numirii într-o asemenea funcție, marea majoritate avea experiență guvernamentală ca miniștri ai diferitelor domenii. Există, însă, patru momente de restart: Mica Unire, Marea Unire, Revoluția din 1989 și, în perioada recentă, guvernele PSD din epoca Dragnea. De notat că în cazul instaurării comunismului nu a existat o asemenea ruptură: Petru Groza fusese ministru într-un cabinet condus de Averescu, iar Gheorghiu Dej a devenit ministru al comunicațiilor și lucrărilor publice încă din primul cabinet Groza. Ulterior, cu excepția lui Constantin Dăscălescu, adoptat de la conducerea „Consiliului Organizării sociale”, în 1982, toți ceilalți au fost miniștri în guverne precedente.

## Cei mai longevivi în funcție

Cele mai scurte mandate au fost de 3 zile, 5 zile și 7 zile. Ele au aparținut lui Cătălin Predoiu (după căderea guvernului Emil Boc), Eugen Bejenariu (care a asigurat interimatul între cabinetele Adrian Năstase și Călin Popescu Tăriceanu), Gheorghe Argeșanu (care a asigurat tranziția de la guvernul lui Armand Călinescu la cel al lui Argentoianu) și Constantin Angelescu (între guvernele I.Gh. Duca și Tătărescu).

În top 10 al celor mai longevivi în funcția de prim-ministru sunt: Lascăr Catargiu – 3510 de zile, pe durata a patru mandate; Ion Brătianu – 4185 de zile în trei mandate; Dimitrie Sturdza – 3581 de zile în patru mandate; Ion I.C. Brătianu – 4192 de zile pe durata a cinci mandate; Gheorghe Tătărescu – 1676 de zile în două mandate; Petru Groza – 2641 pe durata a patru mandate; Chivu Stoica – 1994 de zile; Ion Gheorghe Maurer – 4723 de zile; Manea Mănescu – 1859 de zile; Constantin Dăscălescu – 2771 de zile.

După 1989, cele mai lungi mandate au fost cele ale lui Nicolae Văcăroiu – 1483 de zile, Adrian Năstase și Călin Popescu Tăriceanu – fiecare cu 1453 de zile. ■ (N.I.)

FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: fnt.ro  
„Pădurea spânzuraților” (Teatrul Național „I.L.Caragiale”, București), Regie: Radu Afrim  
Fotografie de Lucian Muntean



FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: fnt.ro  
„Istorie la persoana I” (Teatrul „Luceafărul” Iași), Regie colectivă.  
Fotografie de Dragoș Ivan





perspective

# Opinia publică

## Orientarea pro-occidentală a României

REMUS IOAN ȘTEFUREAC

România este o țară pro-occidentală a cărei orientare nu poate fi pusă sub semnul întrebării. Deși uneori se mai pot observa nuanțe în discursul public, vocile politice care adoptă în mod fățiș o poziționare anti-occidentală sunt izolate, excentrice și percepute fie anti-naționale, fie purtătoare ale unui steag străin. Observația de mai sus trebuie însă explicată cu argumente. Altfel, ea va fi înțeleasă, pe bună dreptate, ca o altă formă de dogmatism care fetișizează pro-occidentalismul României.



FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: fnt.ro } „Istorie la persoana I” (Teatrul „Luceafărul” Iași). Regie colectivă. | Fotografie de Dragoș Ivan

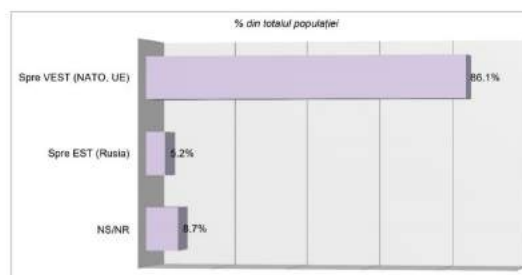
Orientarea politicii externe a unui stat este rezultatul a numeroase variabile care țin de factori istorici sau culturali, dar și de condiționări foarte pragmatice precum adeziunea față de valorile politice fundamentale, interesele economice sau problemele de securitate. Fiecare dintre aceste variabile influențează elitele politice, economice, culturale ale unei țări, dar și reprezentările sociale ale populației. Lipsa de convergență între opțiunile elitei și cele ale populației generează, mai devreme sau mai târziu, crize sistemice, la fel cum congruența dintre opțiunile elitelor și cele ale populației determină orientarea geopolitică solidă și stabilă a unei națiuni.

Din acest ultim punct de vedere, cazul României este unul emblematic. În ultimul sfert de veac, și după o pauză forțată de jumătate de secol, elitele și populația în ansamblu au reînceput să rezoneze simultan în direcția pro-occidentală. Orientarea pro-vestică a românilor este evident mai veche, putând fi contabilizată încă din perioada regimului comunist când, în anumite perioade de deschidere (finalul anilor 1960 și anii 1970), chiar și elitele comuniste începeau să vadă crâmpie de lumină, e adevărat, din motive foarte pragmatice, la Washington, la Londra sau la Paris, în locul celei de la Moscova.

După schimbarea de regim din 1989, populația în primul rând, iar apoi, în mod treptat și noile elite politice instalate la putere și-au manifestat tot mai clar opțiunile. Sondajele de opinie de la începutul anilor 1990 surprindeau cu claritate dorința românilor de a se reintegra cu întreg ansamblul valoric și instituțional al Occidentului. Iar situația rămânea neschimbată după un sfert de veac. Dincolo de faptul că părinții fondatori ai națiunii române – pașoptismul, Școala Adreleană – au ancorat țara și poporul în reperele civilizației occidentale, dincolo de elementul identitar și cultural central reprezentat de limba de latină, orientarea românilor a fost dată și de elementele pragmatice legate de prosperitatea economică, de sistemul de drepturi și libertăți specifice Occidentului. Așa se face că, într-un sondaj de opinie realizat de INSCOP Research la comanda cotidianului Adevărul în decembrie 2014, la întrebarea „La 25 de ani de la căderea comunismului, dvs. care credeți că ar trebui

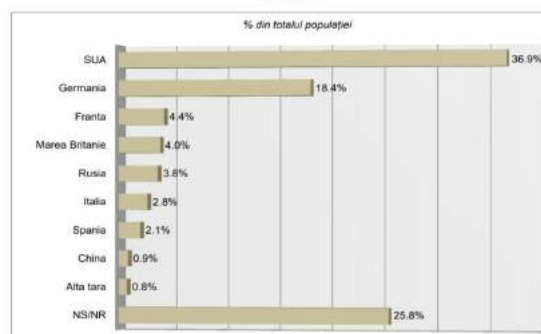
să fie direcția înspre care să se îndrepte România din punct de vedere al alianțelor politice și militare?” – marea majoritate a românilor (86,1%) indică direcția Vest (UE, NATO). Doar 5,2% indică direcția EST (Rusia), în timp ce 8,7% nu știu sau nu răspund la această întrebare.

La 25 de ani de la căderea comunismului, dvs. care credeți că ar trebui să fie direcția înspre care să se îndrepte România din punct de vedere al alianțelor politice și militare?



De asemenea, în același sondaj de opinie, la întrebarea deschisă cu răspunsuri spontanee „Care este, în opinia dvs. țara care a influențat cel mai mult, în bine, evoluția României în ultimii 25 de ani?” Statele Unite ale Americii conduceau detașat, 36,9% dintre participanții la sondaj considerând că această țară a influențat pozitiv evoluția României în ultimii 25 de ani. Clasamentul era completat de Germania (18,4%). Pe locul 3 se afla Franța cu 4,4% din opțiuni. Urmău, în ordine, Marea Britanie (4%), Rusia (3,8%), Italia (2,8%), Spania (2,1%), China (0,9%). 0,8% indică altă țară, în timp ce 25,8% declarau că nu știu sau nu răspundeau la această întrebare. Peste două treimi dintre români considerau în urmă cu cinci ani că țările occidentale au influențat cel mai mult în bine evoluția României, în timp ce țări asociate altor spații culturale și de civilizație cumulau numai sub 5% dintre opțiuni.

Care este, în opinia dvs. țara care a influențat cel mai mult, în bine, evoluția României în ultimii 25 de ani?

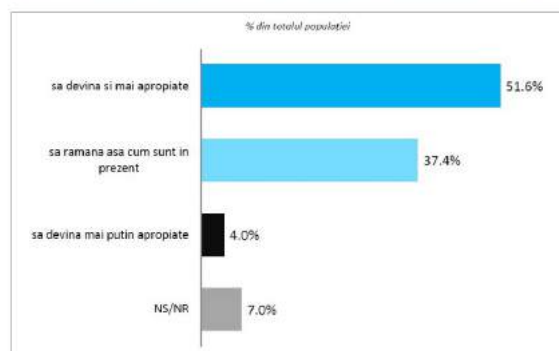


Spuneam atunci, comentând aceste date, că alături de adeziunea față de democrație, opțiunea consolidată a imensei majorități a românilor pentru Occident (UE, NATO) în dauna Eurasiei reprezintă marele câștig al ultimilor 25 de ani. Din punctul de vedere al valorilor și al reperelor de civilizație modernă, românii nu mai au dubii. Atât populația, cât și conducerea politică rezonează în aceeași direcție, ceea ce face din România unul dintre cei mai puternici piloni occidentali din această parte a lumii.

La cinci ani după acel sondaj-reper realizat la 25 de ani de la căderea comunismului, o nouă cercetare sociologică realizată pe alți indicatori, la aproape 30 de ani de la schimbarea de regim din 1989, vine să completeze, cu date științifice, tabloul orientării geopolitice a românilor. Conform *Barometrului Securității Energetice* realizat de Inscop Research în perioada 4-12 septembrie 2018, la comanda Laboratorului de Analiză a Războiului Informațional și Comunicare Strategică (LARICS) din cadrul Institutului de Științe Politice și Relații internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române (ISPRI), țările cu care România ar trebui să păstreze cele mai bune și apropiate relații de prietenie sunt Statele Unite ale Americii cu 28,7% dintre opțiuni, urmate de Germania, cu 14,9% și de Rusia cu 14,1%, Franța (4,5%), Canada (3,2%), China (3%), Marea Britanie (3%), Italia (2,6%), Ungaria (2,4%), Toate (2,1%), Moldova (1,7%), Uniunea Europeană (1,7%) și Spania (1,5%). 5,4% au indicat alte țări. 11,2% reprezintă non-răspunsuri. Statele membre ale Uniunii Europene și mențiunea „Uniunea Europeană” totalizează 30,6% dintre opțiuni. Deși Rusia recuperează teren, datele confirmă faptul că populația României are o orientare pro-occidentală netă și indubitabilă.

Chiar dacă în ultimii ani, în discursul public s-au înmulțit vectorii care promovează o retorică, valori sau politici non-occidentale, marea majoritate a românilor nu rezonează semnificativ la asemenea derapaje. Pe de altă parte, asistăm la un proces de maturizare și autonomizare care include, firesc, și abordările critice constructive la adresa Occidentului sau elemente de naționalism economic care se manifestă în orice societate occidentală consolidată, chiar accentuat în ultimul deceniu.

România și Statele Unite ale Americii au încheiat un parteneriat strategic în urmă cu peste 20 de ani.  
Din punctul dvs de vedere, relațiile dintre România și Statele Unite ale Americii trebuie....



LARICS.ro | LABORATORUL SECURITĂȚII ENERGETICE | INSCOP

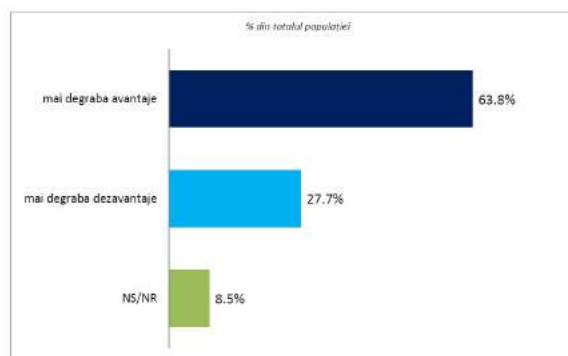
La 30 de ani după încheierea Războiului Rece, este evident că Occidentul nu mai arată aceeași coeziune, însă cei doi piloni transatlantici ai civilizației occidentale, Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană, rămân la fel de populari în România. În contextul în care România și SUA au încheiat cu parteneriat strategic în urmă cu peste 20 de ani, 51,6% dintre respondenți sunt de părere că relațiile dintre cele două țări ar trebui să devină și mai apropiate, 37,4% cred că ar trebui să rămână așa cum sunt, 4% să fie mai puțin apropiate și 7% nu știu sau nu răspund.

De asemenea, 65,5% dintre români sunt de părere că alianța cu SUA este cea mai bună garanție de securitate pentru România, percepție verificată de numeroase sondaje de opinie realizate de-a lungul timpului de mai multe institute de cercetare a opiniei publice. Pro-americanismul românilor, testat în numeroase sondaje de opinie, este confirmat și prin această cercetare.

În ceea ce privește Uniunea Europeană, observăm că două treimi dintre români sunt de părere că aderarea la Uniunea Europeană a adus pentru România mai degrabă avantaje, în timp ce 27,7% sunt de părere că a adus mai degrabă dezavantaje, 8,5% reprezentând non-răspunsurile. De asemenea, 61,8% dintre români consideră că, în calitate de stat membru al UE, România are drepturi egale cu restul statelor membre. 30,5% împărtășesc opinia contrară, iar 7,7% nu știu sau nu răspund. 77,3% dintre respondenți sunt de părere că România, ca stat membru al

Uniunii Europene, are obligații egale cu celelalte state membre, 15,9% sunt de părere contrarie, iar 6,8% nu știu sau nu răspund.

În opinia dvs., aderarea României la Uniunea Europeană a adus pentru România:



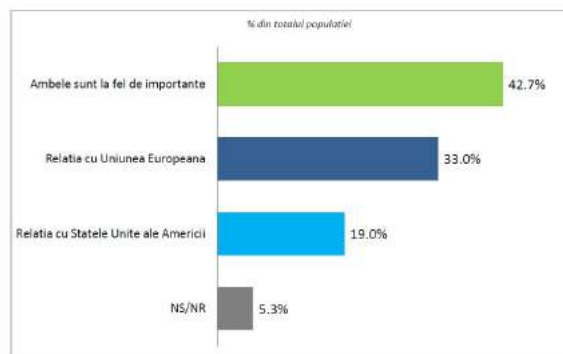
LARICS.RD | RADARUL SECURITĂȚII ENERGETICE | INSCOP

Orientarea pro-americană a românilor (28,7%) este, așadar, dublată de o orientare pro-europeană (peste 30%) chiar și mai solidă. Uniunea Europeană este o sursă de prosperitate recunoscută ca atare de două treimi dintre români care recunosc faptul că România are drepturi și obligații egale cu celelalte state membre. Discursul populist ostil construcției europene și încărcat adesea de pusee de victimizare a influențat o parte a populației, dar rămâne o majoritate clară care respinge asemenea abordări.

Un subiect oarecum artificial impus pe agenda de politică externă a României și a multor alte state din Europa Centrală și de Est este necesitatea de a face o alegere între Uniunea Europeană și Statele Unite ale Americii în ceea ce privește politica externă și de securitate. Pe acest subiect rostogolit insistent de anumite surse, unele cu interese ostile concertului trans-atlantic, instinctele de până acum ale elitelor politice românești au fost corecte, iar ele se coordonează foarte bine cu percepția opiniei publice măsurată în sondajele de opinie. Astfel, la fel cum decidenții politici refuză să facă o alegere, considerând că ambii piloni, SUA și UE, sunt la fel de importanți, grupul cel mai numeros al românilor (42,7%) este al celor care apreciază că relațiile României cu UE, respectiv cu SUA sunt la fel de importante. 33% dintre respondenți sunt de părere că cea mai importantă relație de colaborare pe plan extern pentru România este cea cu Uniunea

Europeană, în timp ce 19% preferă relația SUA. 5,3% nu știu sau nu răspund la această întrebare.

Din punctul dumneavoastră de vedere, care este cea mai importantă relație de colaborare pe plan extern pentru România?



LARICS.RD | RADARUL SECURITĂȚII ENERGETICE | INSCOP

Valoarea atitudinilor și percepțiilor populației măsurate prin instrumente cantitative, așa cum este sondajul de opinie rămâne, desigur, o chestiune de dezbatere în mediile academice. Unanim împărtășită este însă opinia potrivit căreia dacă sunt măsurate subiecte asupra cărora populația este informată și le înțelege, dacă opiniile măsurate sunt coerente și au o oarecare stabilitate în timp, dacă ele reflectă evoluția evenimentelor din societate și din lume și dacă ele influențează procesul de luare a deciziilor, atunci valoarea datelor sociologice este incontestabilă. În cazul analizei orientării geopolitice a populației României și a statului român, ne aflăm în fața unui caz-școală în care opiniile populației sunt măsurate riguros, de-a lungul a trei decenii, măsurătorile reflectă o stabilitate ridicată a opțiunilor, iar acestea sunt congruente cu marile decizii de politică externă și securitate ale țării.

Din acest punct de vedere, este semnificativ faptul că în plină epocă eurosceptică în care adversarii ideologici ai Uniunii Europene defilează de-a lungul și de-a latul continentului (e adevărat, într-o cadență tot mai slabă în ultimul an), în care discursul populist a ieșit din subterane și concurează, uneori cu succes, rețetele partidelor politice tradiționale europene, în plin avânt al iliberalismului obtuz care maschează aceleași istorice metehne autocratice ale unor vecini încă tulburați de visele iluzorii de dominație de acum o mie de ani, alimentate cu generozitate de hegemoni pragmatici, oricând amatori de disensiuni

gratuite în curtea occidentalilor, românii își păstrează o remarcabilă luciditate cu privire la direcția corectă și sursa binelui care a stat la baza închegării națiunii noastre și a păcii pe continentul european. Orientarea pro-occidentală a populației României este clară și stabilă în timp. Chiar și în contextul celor mai dificile și recente provocări, când unele pârgii ale puterii executive și legislative păreau acaparate pe tăcute de vectori anti-occidentali, orientarea pro-occidentală a românilor a rămas o constantă. Acest lucru a blocat orice tentativă de a deturna România de pe orbita geopolitică normală și reprezintă una dintre cele mai importante surse de optimism pentru viitorul națiunii noastre. În contextul aniversării recente a Centenarului Marii Uniri, datele sociologice furnizează un tablou pozitiv, de ce nu, al unui secol occidental pentru România. ■

Datele sondajului de opinie realizat de INSCOP Research - [www.inscop.ro](http://www.inscop.ro) - din 2019 au fost culese în perioada 4-12 septembrie pe un eșantion de 1050 subiecți reprezentativ pentru populația României, neinstituționalizată, cu vârsta de 18 ani și peste 18 ani. Eroarea maximă admisă a datelor este de  $\pm 3\%$ , la un grad de încredere de 95% pe un tip de eșantion multi-stratificat, probabilistic. Metoda de culegere a datelor a fost cea a sondajului de opinie pe baza unui chestionar aplicat de operatorii de interviu la domiciliul respondenților. Eșantionul a fost validat pe baza datelor oficiale ale Institutului Național de Statistică.

Remus Ioan Ștefureac este politolog, fondator și director al INSCOP Research. Cu o experiență profesională de aproape 20 de ani, a activat în calitate de consultant politic, consilier, lector universitar, diplomat și editorialist pentru publicații românești de prestigiu.

FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: [fnt.ro](http://fnt.ro)  
„Orașul nostru” (Teatrul „Tomcsa Sándor”, Odorheiu Secuiesc), Regie: Vladimir Anton  
Fotografie de Andrei Gîndac



FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: fnt.ro  
„Familia Ibsen” (Teatrul Clasic „Ioan Slavici”, Arad), Regie: Cristian Ban  
Fotografie de Andrei Gîndac





FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: fnt.ro | „Familia Ibsen” (Teatrul Clasic „Ioan Slavici”, Arad). Regie: Cristian Ban | Fotografie de Andrei Gîndac

# FNT și istoria recentă

CRISTINA RUSIECKI

Greu să-ți faci o idee unitară despre ultima ediție a Festivalului Național de Teatru. Fenomenul este eclectic, fără să accentueze vreo direcție anume. Am să încerc să decupez una, cu toată doza de subiectivism pe care o implică, pe de o parte, alegerile personale, pe de altă parte, accesul la un număr redus de spectacole: cum se vede istoria recentă și cea contemporană în producțiile selectate în FNT?

***Nici vorbă de blam  
explicit în discursul  
dramatic. Tonul este  
obiectiv, autorul  
construiește o  
sarabandă de situații,  
personajele sunt  
coerente și își asumă  
rolul în societate.  
Vină și precepte etice?  
Exact cum o arată  
titlul: „Nu regret  
nimic”.***

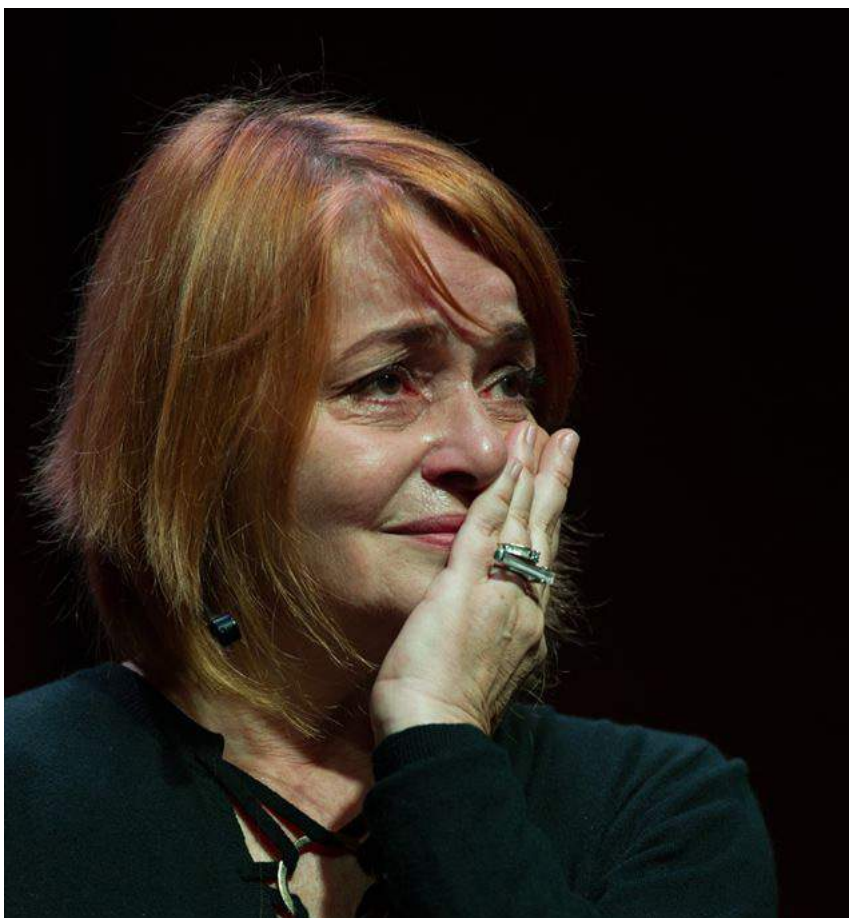
**P**are că a fost nevoie de treizeci de ani pentru ca teatrul să-și aplece atenția, din când în când, asupra ororilor produse în vechiul regim comunist. Două spectacole au investigat subiectul cu limbajul specific al acestei arte. În „Nu regret nimic” de Székely Csaba, regia Zoltán Lendvai, producție a Teatrului de Nord Satu Mare, trupa „Harag György”, personajul principal este un fost securist cu grad înalt care, alături de subordonați, a convins – prin tortură – arestații de justetea ideologiei partidului.

Nu se precizează cine sunt aceștia sau ce vină au avut. Nu faptele punctuale îl interesează pe dramaturg, ci relicvele „veșnic tinere și fericite” (iertat fie-mi oximoronul!) ale pilonilor pe care s-a sprijinit sistemul. Un sistem pe care, odată înregimentat, nu poți să-l mai părăsești. Nici măcar în anii de pensie (specială, desigur!). Care se folosește de aceleași instrumente – tortură, diversiune, șantaj, mecanisme perfide – și cu propriii angajați activi sau trecuți în rezervă. Fostul lucrător în Securitate ar putea fi convins să-și tortureze până la exterminare mentorul pe care îl respectă, cu șantajul obișnuit: devoalarea faptelor trecute, procesul și condamnarea, scandalul de presă și ziaristii (angajați sau colaboratori mai noi ai aceleiași instituții), ce încep să sape după informații imediat ce primesc comanda.

Nici vorbă de blam explicit în discursul dramatic. Tonul este obiectiv, autorul construiește o sarabandă de situații, personajele sunt coerente și își asumă rolul în societate. Vină și precepte etice? Exact cum o arată titlul: „Nu regret nimic”. Întâmplarea a făcut ca spectacolul să fie prezentat la o zi după achitarea torționarilor lui Gheorghe Ursu. Un dramaturg atât de talentat ca Székely Csaba știe că un discurs construit pe o singură culoare riscă să nu-și atingă obiectivele. Așa că vechiului torționar îi împrumută o față omenească prin nevoia de a o proteja pe fetița vecinilor, pe care tatăl, bețiv, o bate cu program. Mai mult, dramaturgul are știința rară de a augmenta grozăviile și atrocitățile, strecurând poante și umor de bună calitate. Sobru, spectacolul trupei „Harag György” se bazează exclusiv pe interpretarea actorilor, fără multe artificii. De altfel, acestea nici nu și-ar fi avut locul în textul realist, bine scris, al lui Székely Csaba.

La aceeași perioadă, dar din perspectiva cealaltă, a victimei, s-a referit spectacolul-lectură „Tăcerea e imposibilă!”, pe un scenariu decupat cu rigoare și cu simț al măsurii de Adriana Moca. Actrița a pornit de la cele două jurnale de pușcărie, „Evadarea tăcută” și „Evadarea imposibilă”, ale Lenei Constante, artistă vizuală, scenografă și fondatoare a Teatrului Țândărică, condamnată la doisprezece ani de închisoare, din care opt i-a petrecut la Izolare. „Regimul comunist a încercat să dizolve fibra interioară de curaj, onestitate și dreptate a românilor. Pentru libertate a suferit doisprezece ani de pușcărie





Adriana Moca,  
„Tăcerea e imposibilă!”

Lena Constante și, la fel ca ea, alte personalități culturale sau oameni obișnuiți, a căror singură vină a fost păstrarea demnității. Lectura din jurnalele închisorilor e un exercițiu necesar de reamintire a atâtor victime inocente ale comunismului. O datorie de onoare întru neuitarea miilor de români care au plătit cu sănătatea, cariera și, de multe ori, cu viața pentru libertate!”, argumentează Adriana Moca.

Un spectacol mai mult decât emoționant, conceput și interpretat de actriță cu dese schimbări de registru și cu o paletă largă de tonuri, de voci, de atitudini. Victima sa este blândă și solară, fără urmă de autocompătimire, fără urmă de intenții vindicative și, mai ales, fără urmă de patetism. Dimpotrivă, actrița reușește să surprindă viața, solidaritatea, infimele bucurii, micile ancore de care se agață deținuta pentru a supraviețui în detenție, unde personalul din penitenciar este străin de orice fărâmbă de umanitate. Paradigmatică pentru tratamentul suferit este scena în care călăii, văzând că deținuta de la Izolare s-a împrietenit, în lipsa oricărui alt suflet, cu... două păsărele, că le hrănește din puțina pâine primită, se grăbesc să le omoare, ca să-i rețeze și această

legătură afectivă. Actrița Adriana Moca și-a dedicat spectacolul-lectură mai ales generațiilor născute după 1989, mai puțin familiarizate cu ororile unui regim dictatorial.

Ce se întâmplă cu lumea acestora povestesc alte două spectacole, revizitări ale textelor shakespeareane. „Richard al III-lea”, prezentat în două versiuni, una românească, producție „Bulandra”, și alta maghiară, de la Teatrul „Radnóti Miklós” din Budapesta, ambele semnate de Andrei Șerban, demonstrează că orice regim discreționar aruncă în aer, mai întâi, sistemul etic. Prin nuanțele dâmbovițene ale clasei politice, ca și prin atenția membrilor săi, plasată exclusiv în jocuri de culise, realitatea românească este lesne de recunoscut în actualizarea operată de Andrei Șerban. Cu o energie fabuloasă, cu o expresivitate pe măsura talentului său, incandescent de la început până la sfârșit, Marius Manole, în „Richard III”, își etalează spectrul larg de calități. Merita actorul cu vârf și îndesat să se întâlnească cu acest rol care să-i arate adevărata valoare. Memorabilă rămâne și interpretarea lui Cornel Scripcaru ce acoperă trei personaje în trei



Marius Manole,  
„Richard al III-lea”

registre diferite, inclusiv cel al autorului. Dacă în „Prințul Eduard” este răsfățat și inocent, victimă a tăvălugului ce mătură toate viețile în cursa pentru putere a estropiatului, în „Regina Margaret” își rostește liniștit, solemn, aproape de implozie, imprecizia-incantație. Blestemele sale aproape șoptite au forță șamanică.

În „Neguțătorul din Veneția” de la Teatrul Maghiar de Stat Cluj-Napoca, actualizarea lui Tompa Gábor este și mai nemiloasă. Într-un decor modern, cu clădiri din sticlă și afișaje de bursă (scenografia Dragoș Buhagiar), evoluează o lume rece, mercantilă, de un cinism absolut, interesată doar de bani și distracție, în care erotismul explicit forțează adesea limita vulgarității. Paradoxal, într-o asemenea societate, cel mai uman personaj, respectiv unul capabil încă de emoții, chiar dacă distructive, se dovedește Shylock (Bogdán Zsolt). Iar femeia (Andrea Vindis și Éva Imre cu interpretări remarcabile), oricât de inteligentă și devotată s-ar dovedi, rămâne veșnic perdantă în lumea bărbaților.

O radiografie a societății actuale face și „Jurnal de România. Timișoara” de la Teatrul German de Stat. Cu o tehnică deja statornică în ultimele sale producții, regizoarea Carmen Lidia Vidu recompune identitatea unui oraș prin mărturiile-monolog ale actrițelor dintr-un teatru de stat. Ca întotdeauna, Carmen

Vidu optează pentru o interpretare sobră, fără alte artificii decât tușele date de new media, folosite cu din ce în ce mai multă economie de la spectacol la spectacol. În structura mozaicată, proiecțiile au mai ales scopul de a furniza informații și de a întări aspectul documentar, iar tonurile întretes subliminal atmosfera. Nici în cazul „Jurnalului...”, analiza nu poate exclude observațiile de gen. Absența tatălui, mai bine spus, lipsa lui de implicare în educarea copiilor, etilismul, prezent aproape în toate familiile „povestite”, lasă urme adânci, fracturând evoluția emoțională a fiicelor. Sinceritatea mărturiilor lor este zdrobitoare.

Poate că o mențiune ar trebui făcută și în legătură cu afișul acestei ediții FNT. Prima senzație a fost de reclamă (cinică) la un spital de ftizie. Oricât de intelectual-reflexivă ar fi figura din el, nu cred să fi văzut un afiș care să te îndepărteze mai mult de bucuria teatrului. Pentru că, deși are menirea să provoace dezbateri și reflecție, teatrul înseamnă și bucurie, energie, savoare, umor de bună calitate și excelente performanțe actricești, așa cum a demonstrat (pentru a câta oară?!) spectacolul Adei Milea, „Chiritza în concert”, de la Teatrul Național din Cluj. Slavă Domnului că minunea din rolul principal, Anca Hanu, nu a avut nicio legătură cu aspectul maladiv al afișului! ■

FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: fnt.ro

„Jurnal de România - Timișoara” (Teatrul German de Stat, Timișoara), Regie: Carmen Lidia Vidu  
Fotografie de Adi Bulboacă



FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: fnt.ro  
„Evgheni Oneghin” (Eifman Ballet, Sankt Petersburg, Rusia), Direcția artistică: Boris Eifman.  
Fotografie de Mihaela Marin





FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: fnt.ro | „Evgheni Oneghin” (Eifman Ballet, Sankt Petersburg, Rusia). Fotografie de Mihaela Marin

# Despre starea poeziei, azi

UN MATERIAL DE IULIANA ALEXA

---

Cine mai scrie și cine mai citește poezie? Ce fel de poezie se scrie azi și care este calitatea acesteia? Cum stăm pe segmentul traducerilor de poezie? Cum putem face vandabil acest tip de discurs literar? Cum putem semnala existența poeziei unui public care, poate, nu a avut anterior contact cu ea, nu a înțeles-o niciodată și nu o simte necesară? Ce rol mai ocupă poezia în educația tinerilor? Cum s-ar putea ea insera în viață și ce beneficii i-ar aduce acesteia?

**U**n discurs conotat elitist, nișat și accesat doar de un grup mai mult sau mai puțin sofisticat de cunoscători. Pornind de la o astfel de definiție, poezia are un caracter aproape inhibant. Astăzi se organizează festivaluri de poezie la care participă un număr nu foarte mare de participanți. Cercul în care se citește poezie seamănă cu întâlnirile inițiatice, iar poeții sunt priviți

cu un respect amestecat cu teamă. Dar poezia a fost și este un mod de a ne juca cu limbajul, cu infinite posibilități de agregare a cuvintelor. Cert este că un festival de poezie poate să anime ca nimic altceva un oraș de provincie, niște ateliere de poezie pot să îi învețe pe copii să scrie și să se exprime așa cum alte discipline nu o fac. În plus, să nu uităm că poeții sunt niște excentrici, ceva valoros în ceea ce azi numim marketing, un lucru foarte util poeziei de oriunde.

## „Patru sau cinci zile, poeții devin vedetele orașului, iar lucrul ăsta e minunat”

Interviu cu DAN COMAN

### Care este istoria Festivalului Poezia e la Bistrița?

Totul a început la cafea, într-o sâmbătă dimineața, acum aproape 12 ani. Ne-am întâlnit (eu, Marin Mălaicu Hondrari și Gavril Țărmure), ca de obicei, la Class Cafe și tot ca de obicei am discutat (și) despre poezie. Eu și Marin ne plângeam că nu prea există festivaluri serioase în România, că lansările de carte se fac tot ca acum 50 de ani, că la puținele lecturi de poezie sunt invitați la un loc poeți buni și poeți foarte slabi, că nu există un public format pentru așa ceva etc. Și atunci, domnul Țărmure ne-a spus că, de fapt, lucrurile sunt simple. Decât să ne tot plângem, a zis, haideți să organizăm noi un festival de poezie. Ceea ce am și făcut. La început, în primii ani, doar cu poeți și

muzicieni români, apoi, văzând că interesul publicului crește, am început să invităm și poeți străini, ajungând, iată, la a 11-a ediție, să avem invitați din 10 țări și un public minunat care umple Sinagoga din Bistrița în fiecare zi a festivalului. Dar, am mai spus-o (și o să o tot repet): festivalul acesta e posibil datorită unui manager cultural de excepție, G. Țărmure, care, administrativ & financiar, susține toate propunerile mele și ale lui Marin. Iar propunerile noastre au fost (și sunt) cât se poate de simple și de clare: fără favoritisme, fără festivisme, fără lansări de carte, fără intervenții în lista noastră de invitați, fără clase de elevi aduse cu arcanul la lecturi etc. Intransigență și generozitate. Ideea că absolut toți invitații noștri sunt egali. Și că cei din public sunt cititori (cel puțin) la fel de buni ca noi.

### **Care sunt cele mai mari victorii ale tale, ca organizator?**

Cel mai mult și mai mult mă bucură oamenii care vin (din toată țara) la Bistrița să asculte poezie & muzică. Apoi, faptul că nimeni, absolut nimeni nu intervine în alegerea poezilor și muzicienilor invitați la festival (deși presiuni există mereu, din toate părțile, și nu e deloc ușor să rezisti). Faptul că, la fiecare ediție, am reușit să invităm poeți foarte tineri, încă nedebutați, care mai apoi au confirmat cu vârf și îndesat. Faptul că, în anumite locuri, atunci când se vorbește despre Bistrița, nu se mai vorbește doar despre struți și pârtii de schi nefuncționale, ci se asociază numele acestui oraș cu poezia.

### **La ce alte festivaluri de gen ne putem uita cu admirație, în România și în Europa?**

În Europa sunt multe festivaluri extraordinare. De acolo, de la Ptuj (Slovenia) sau Rotterdam, de la Cosmopoetica (Spania) sau Malmö am încercat să învățăm, să înțelegem ce și cum trebuie gândit și făcut un astfel de festival ca să fie cu adevărat funcțional. Sigur, păstrând proporțiile: e (încă) o diferență uriașă între festivalurile de acolo și cele de la noi, diferență legată în primul rând de fonduri, de zona administrativă, de logistică. Bucuria cea mare e că au început să apară și în România astfel de festivaluri. Nu sunt multe, dar e extraordinar faptul că există: cel de la Sibiu, organizat de Radu Vancu și Vlad Pojoga (Poets in Transylvania), cel organizat de Tudor Crețu la Timișoara (LitVest), Maratonul de poezie de la FILIT sau festivalul de poezie de la Brașov.

### **Ce a produs festivalul în termeni economici? (vânzări crescute de carte, contracte de editare pentru poeți, etc)**

La fiecare ediție a festivalului se vând sute de exemplare de cărți de poezie. Asta nu salvează cu nimic situația dezastruoasă a editurilor care publică așa ceva, dar e o mare bucurie să vezi cum oamenii stau la coadă pentru cărți și autografe. Patru sau cinci zile, poeții devin vedetele orașului, iar lucrul ăsta e minunat. După cum e minunat să vezi cum poeții români participanți la Festivalul Poezia e la Bistrița sunt invitați mai apoi la festivaluri din străinătate. Sau

*...faptul că nimeni, absolut nimeni nu intervine în alegerea poezilor și muzicienilor invitați la festival (deși presiuni există mereu, din toate părțile, și nu e deloc ușor să rezisti). Faptul că, la fiecare ediție, am reușit să invităm poeți foarte tineri, încă nedebutați, care mai apoi au confirmat cu vârf și îndesat...*

cum poeții străini sunt chemați și la alte festivaluri din România. Singura noastră regulă e ca organizatorii (adică eu și Marin Mălaicu-Hondrari) să fie priviți ca organizatori, nu ca scriitori – deci invitațiile la alte festivaluri din afară sunt adresate exclusiv poezilor

*Citim cam tot ce apare  
pe piața românească.  
E e una din plăcerile  
fabuloase ale vieții  
de organizator să  
descoperi mereu poeți  
extraordinari, să  
recitești texte știute  
aproape pe de rost,  
să vezi poeți  
reinventându-se,  
să dai peste nume  
necunoscute care  
te entuziasmează.*

care citesc în cadrul festivalului. Și da, se hotărăsc multe la cafenelele din Bistrița, în zilele de festival: contracte de editare, traduceri, lecturi publice, antologii etc.

### **Care este experiența de organizator atunci când vine vorba de atragerea sprijinului financiar? Se implică statul cumva? Sponsorii?**

Noi am avut un noroc uriaș: faptul că autoritățile locale s-au implicat financiar în organizarea festivalului (și asta e alt mare merit al domnului Țărmure, care a reușit, numai el știe cum!, să-i convingă de faptul că Bistrița are nevoie și de altceva în afară de Nunta Zamferei sau festivalul fanfarelor). Sunt mai apoi finanțările de la Ministerul Culturii, AFCN sau ICR. Sigur, nu sunt bani mulți, dar atâta timp cât aceste instituții îi oferă (și nu intervin cu nimic altceva în organizarea festivalului) noi credem că merită să-i folosim pentru festival.

### **Ce lecții amare ați învățat de-a lungul vremii legate de acest festival?**

A, sunt multe, dar nu prea facem caz de ele. Adică ni le asumăm. Lecții nedrepte care dezechilibrează (de câteva ori am fost pe punctul de a renunța la festival), dar de fiecare dată am reușit să strângem rândurile, să ne încurajăm și să mergem mai departe. Dacă ar fi totuși să numesc un lucru care (la fiecare ediție) îmi lasă un gust amar, atunci asta ar fi faptul că scriitorii bistrițeni (cu câteva excepții) nu participă la lecturi. Nu participă ca public, simțindu-se ofensați de faptul că nu sunt invitați să citească pe scenă. Deși noi avem în fiecare an un poet bistrițean printre invitați – totuși, nu e destul. Nimic mai trist decât să vezi scriitorii dezinteresați total de prezențele/lecturile/textele altor scriitori.

### **Care sunt poezii pe care îi citești frecvent și de ce?**

Dacă vă referiți la cum selectăm poezii pentru festival, lucrurile sunt simple: citim cam tot ce apare pe piața românească (de la debuturi la antologii de autor și de la traduceri la volume colective) – e una din plăcerile fabuloase ale vieții de organizator să descoperi mereu poeți extraordinari, să recitești texte știute aproape pe de rost, să vezi poeți reinventându-se, să dai peste nume necunoscute care te entuziasmează. Și apoi, după toate aceste lecturi, să te vezi cu Marin și Gavril la Class, la cafea și să gândești alături de ei lista cu participanții de la ediția viitoare, încântați cu toții de numele așezate frumos, unul după altul, în carnețelul de festival.



## Ce credeți despre poezia din România de azi, despre calitatea ei?

O poezie excelentă, foarte diversă, cu permanente mișcări de direcție, structură și public-țintă. Cu nimic mai prejos decât poezia care se scrie acum în Europa. O poezie care reușește să fie contemporană cu marea poezie a lumii (ceea ce în literatura noastră s-a întâmplat foarte rar).

## Ce lipsește din promovarea acestui discurs? Subvenții, mai multe festivaluri precum PEB?

Nu știu cum să răspund aici. Adică nu am la îndemână soluții concrete. Dar cred că festivalurile de poezie sunt extrem de importante. După cum importante sunt cluburile de lectură din țară (Nepotul

lui Thoreau din Cluj, Alecart-ul din Iași, Institutul Blecher din București etc.) sau revistele de literatură (dintre care, la ani lumină distanță de celelalte, Poesis International e vedeta incontestabilă, o revistă care face foarte, foarte multe lucruri extraordinare pentru literatura de la noi).

Dan Coman este co-organizator al festivalului „Poezia e la Bistrița”.

Este autorul volumelor de versuri

„Anul cârțiței galbene”, „Ghinga”,

„Dicționarul Mara, ghidul tatălui 0-2 ani”

și al romanelor „Irezistibil”, „Parohia”, „Căsnicie”.

Poeziile sale sunt traduse în germană, suedeză, franceză, engleză, slovenă, sârbă, ungară.

# „Selecția o fac citind și încercând să disting”

VALENTIN AJDER:

**L**a întrebarea „câte cărți de poezie scot pe an” pot răspunde că, dacă ne gândim la „soarta” cărților azi și, în special, a cărților de poezie. 20, 30, depinde de cât de... poetic e anul. Un necititor ar spune „oricum, prea multe”. Selecția poetilor o fac citind și încercând să disting. Văd deja o mulțime de mâini repezindu-se frenetic la tastatură, să mă pună la punct: „Dar cine te-a investit cu funcția de criteriu?” Și atunci adaug: atât, cât pricep și intuiesc. Azi e la modă să te pricepi la toate, de aceea încep cu o precizare prin care propun să simplificăm raporturile:

nu sunt critic de poezie, sunt cititor de poezie și, în aceeași măsură, editor de poezie. Iar cărțile care apar la Editura Eikon sunt măsura priceperii și a intuirii. E destul de dificil și delicat, inevitabil ajungem și la subiectivul „îmi place, nu-mi place!” Și pentru că se scrie enorm și se publică foarte mult, nu doar poezie, încerc să urmăresc starea de spirit pe care o poartă și reușește s-o transmită un text, poetic în acest caz. Încercătura de viață, cu sau fără experiență. Dacă mi se permite să-l parafrazez pe marele Will, poeziile sunt cronicile lirice ale veacurilor. Și poate cele mai fidele și mai universale documente și dovezi ale dăinuirii. Cele mai plăcute surprize vin dinspre poezii tineri și foarte tineri, nepreocupați de forme, formule, stiluri, curente, mode, modele, performanțe, lauri etc. Doar de... poezie. Dar se vând foarte puține.

## Problemele pe piața de carte de poezie

Cartea de poezie e dezavantajată de la apariție. De vreo două decenii, foarte puține librării găzduiesc și cărți de poezie, prilej cu care vreau să le mulțumesc celor care o mai fac. Cercul vicios, „nu ținem pentru că nu se vând și, inevitabil, invers”, încercăm să-l spargem cu lansări și recitaluri poetice. Nu de puține ori, cei care ascultă un poet recitând merg la raft și-l iau acasă.

E la fel de adevărat, repet, că se scrie și se publică enorm. Și nu doar poezie. În virtutea libertății de exprimare, des confundată cu literatura, se publică foarte mult. Invers proportional față de cât se citește. Am impresia că suntem ca înainte de potop și toți vor să prindă un loc în corabia/biblioteca lui Noe/ Gutenberg... Librăriile sunt arhipline, nu mai au loc cărțile de poezie. Cu excepția clasicilor, români sau universali, puțini poeți români contemporani ajung să-

și admire cărțile în vitrinele librăriilor, tot arhipline. Dar cititorul de cursă lungă trece ușor peste învelișuri.

## Profilul cititorului de poezie în România

Nu știu dacă putem depista un profil recognoscibil al cititorului de poezie. La fel cum nu știu dacă e foarte diferit de cititorul de proză. Sunt oameni interiorizați, mai mult ochi decât gură, cu mai multe întrebări decât răspunsuri, căutători neobosiți de frumos. Purtători de cărți mai mult decât de bucați de plastic inteligente, capabili să stea liniștiți în fața unei cești de ceai ori cafea, adică, cel puțin dubioși pentru butonatorii grăbiți de azi. Am citit de curând o glumă care s-ar potrivi cititorului generic de azi: stă la cafea, singur sau în compania cuiva, fără calculator, fără tabletă, fără telefoane, ca un... psihopat!

Valentin Ajder este scriitor și deține editura Eikon.

# Drumul de la poet la cititor poate lua diferite forme

Interviu cu CRISTINA ALICE TOMA

## Ce știți despre traducerile de poezie românească în Belgia?

Înainte de a răspunde la această întrebare, aș vrea să amintesc ce spunea Andrei Pleșu la finalul unei conferințe cu tema „Despre inimă”, întrebat fiind cum s-a purtat cu inima obosită: „ultima resursă la care am recurs, uneori, pentru a continua, pentru a-mi

învinge inerția, pentru a mă abține să mă derobez de la o obligație sau alta a fost politețea. Așa se face că cedez, deseori, unor solicitări pentru care nu am nici destulă energie, nici destulă competență. Dar mi-e jenă să spun nu. Ceea ce nu e neapărat o virtute. Mă trezesc, de pildă, că, din politețe, ajung la câte un congres de cardiologie...”. În cazul de față, ar fi mai degrabă vorba de lipsa de timp pentru implicare

activă, informare și reflecție asupra subiectului, nu neapărat de lipsă de competență și de energie. Tocmai de aceea primesc întrebarea ca un cadou care îmi permite să-mi manifest politețea, în egală măsură, față de Institutul Cultural Român, față de poezia românească și de publicul său. Poezia e o artă nobilă care merită atenția noastră întreagă și rotundă. De poezie nu putem fi oboșiți, putem fi nesătui. La Universitatea Liberă din Bruxelles nu exista specializare de traducători până de curând. În urmă cu numai câțiva ani, în septembrie 2015, Școala de Traducere și Interpretariat ISTI era integrată ca departament în fosta Facultate de Filozofie și Litere care devenea Facultatea de Litere, Traducere și Comunicare, tocmai pentru a reflecta noua realitate. Va fi probabil cadrul unui viitor curs sau seminar de traducere și pentru limba română. Deocamdată, despre traducere și traducători, despre traducerea în Belgia a poeziei românești, poezie contemporană sau poezie din epoci revolute, studenții au putut afla mai multe datorită întâlnirii cu un traducător pasionat, Jan H. Mysjkin, autorul mai multor antologii de poezie românească și al traducerii integrale în franceză și în neerlandeză a operei scriitoarei Doina Ioanid. Se întâmpla de ziua îndrăgostiților (de poezie) pe 14 februarie 2019 sub semnul „La glaneuse des proèmes à Bruxelles”.

### **Cum se prezintă piața de poezie în Belgia? Citesc oamenii poezie?**

Drumul de la poet la cititor poate lua diferite forme, ca oriunde în lume. Mai întâi, cartea: editarea cărții, cartea în librărie, cartea în bibliotecă, cartea în școală, cartea acasă, în familie. De aici rezultă imediat câteva tipuri de cititori: cititorul cercetător, criticul literar, elevul și studentul care descoperă poezia, învață să o aprecieze și să o îndrăgească, cititorul pasionat care cunoaște mii de versuri pe de rost și pe care le poate recita cu încântare la orice moment. Așa da un singur exemplu. La ITN d'Etterbeek, în cadrul cursului de franceză („Atelier d'expression française orientée vers l'enseignement – Certificat d'Aptitudes Pédagogiques”), doi tineri profesori formați la ULB, Sébastien Chonavey și Nicolas Solanakis, propun studierea poeziei și, mai mult, un exercițiu de declamație este prevăzut pentru examenul final. Există, după aceea, un al doilea nivel al întâlnirii cu

***Deocamdată,  
despre traducere și  
traducători, despre  
traducerea în Belgia  
a poeziei românești,  
poezie contemporană  
sau poezie din epoci  
revolute, studenții au  
putut afla mai multe  
datorită întâlnirii  
cu un traducător  
pasionat,  
Jan H. Mysjkin,  
autorul mai multor  
antologii de poezie  
românească...***

poezia: târguri de carte, festivaluri de artă, literatură și/ sau poezie, concursuri și premii, spectacole, lecturi publice de poezie, reviste cu și despre poezie, emisiuni culturale etc. În spațiul francofon publicul poate opta între „La beauté intermittente” la Paris sau „Festival franco-anglais de poésie” organizat de Linda Maria Baros sau „Quinzaine culturelle roumaine à Strasbourg” sau „Transpoésie” și „Europalia” la Bruxelles.

### Studentii la limba română sunt interesați de poezii români?

Da. Poate și pentru că mie îmi place poezia și ineluctabil aceasta își găsește locul în cadrul cursurilor „Literatură română”, „Scriitori români de expresie franceză”, dar chiar și în cursul de „Cultură și civilizație românească”. Primul curs pornește de la zorii poeziei românești anunțați prin versurile lui Dosoftei și ale poezilor Văcărești, parcurge lirica filozofică a lui Miron Costin, a lui Lucian Blaga, și ajunge de la poetul național Mihai Eminescu până la poetul premiului Nobel sperat Mircea Cărtărescu. Avangardiștii sunt pe prima pagină a scriitorilor

români de expresie franceză. Iar baladele populare „Miorița”, „Mănăstirea Argeșului” sau „Soarele și Luna” demonstrează că „românul s-a născut poet”. Poezia se înrudește cumva cu filozofia – oricât de nenecesară ar putea părea, avem nevoie de ea. Și oricât de amenințată ar fi de pieire, dăinuie neîntrerupt, mereu prezentă.

Conf. univ. dr. Cristina Alice Toma este profesor de lingvistică la Universitatea din București și lector de limba, cultura și civilizația românească la Institutul Limbii Române, din cadrul Universității Libere din Bruxelles.

## „Poezia și statutul de poet joacă încă un rol important”

Interviu cu DOROTA WALCZAK-DELANOIS

### Care este piața de traduceri de poezie în Polonia? Sunt traduși poeți români?

Traducerile în Polonia, precum și în România, au existat mereu. Cele mai frumoase traduceri literare în limba polonă, sunt, după gustul meu, cele din latină, cele ale lui Esop și Tasso, apoi cele datând din epoca Renașterii, când se revine la citirea înaintașilor dar, grație invenției lui Gutenberg, se dorește acum distribuția acestora.

Astăzi, în secolul 21, contractele dintre traducători și traducători, precum și cele între editori și cititori,

joacă un rol esențial. În mod egal, asociațiile de traducători ce protejează drepturile acestora și îi ajută să publice, în Polonia, s-au federalizat sub numele de Stowarzyszenie Tłumaczy Literatury (Asociația Traducătorilor de Literatură), alături de președinta acesteia, doamna Justyna Czechowska, sunt realmente vizibile. Numeroasele reviste joacă și ele un rol important ca vitrină a poeziei și traducerii acesteia, între ele fiind și „Literatura na świecie” (Literatura în lume) care a consacrat numere tematice scriitorilor români. Iată câteva exemple. Apoi sunt premiile pentru traduceri de poezie. La fiecare doi

ani, Juriul Premiului Fundației Wisława Szymborska, în care mă aflu și eu din 2015, atribuie un premiu pentru un volum străin tradus în polonă. Este unul dintre premiile cele mai importante, care, într-o anumită măsură, redinamizează „piața de poezie”.

### **Câtă poezie citesc polonezii, străină și locală?**

Depinde din ce punct de vedere privim problema. Prin comparație cu majoritatea țărilor occidentale, răspunsul este „da”. Poezia și statutul de poet joacă încă un rol important. Este prezentă în concursurile de recitare și în manuale. Acum, comparând cu vremurile trecute, și cu lectura romanelor polițiste, mai vandabile...

Polonezii cunosc un număr destul de mare de poeți străini clasici, studiați la școală. Dar cunoașterea poezilor români contemporani rămâne apanajul specialiștilor și adevăraților îndrăgostiți de poezie. Aceștia știu destule despre Claudiu Komartin, Nichita Stănescu, Svetlana Cârstean. Apoi, mai sunt cei care doresc promovarea poeziei românești, cum e Sabra Daici – specialistă în limba polonă și directoare a Institutului Cultural Român din Varșovia, Radosława Janowska-Lascar și Joanna Kornaś-Warwas – traducătoare, precum și Jakub Kornhauser – poet, traducător și redactor al seriei „Rumunia dzisiaj” (România de azi), în sânul editurii Universitas.

### **Ce credeți că putem face pentru a dezvolta gustul oamenilor pentru cititul poeziei?**

Să le citim copiilor de la cele mai fragede vârste. Să le explicăm că întâlnirea cu un poem este precum întâlnirea cu o persoană. Suntem atrași de culoarea părului, de obiceiurile acestuia, de felul cum vorbește, de gesturi, și dintr-o dată, suntem îndrăgostiți și vrem să cunoaștem mai mult... Poemul este ca o ghicitoare și această optică merge foarte bine de exemplu la Universitatea copiilor, proiectul minunat pe care Universitatea Liberă din Bruxelles îl dezvoltă și la care am participat și eu cu poeme – caligrame. Copiilor le place la nebunie să creeze. S-au prins în joc imediat, sămânța a fost plantată. Trebuie doar să respingem ideile preconceptionale, și fiecare trebuie să găsească stilul poetic care îi convine. Avem de unde alege!

***Trebuie doar să  
respingem ideile  
preconceptionale, și  
fiecare trebuie să  
găsească stilul poetic  
care îi convine. Avem  
de unde alege!***

### **Ce înseamnă poezia pentru dvs.?**

Este o întâlnire cu celălalt și cu mine însămi. Mereu o bulversare ce poate fi o mirare, dar nu mereu... un poem bun se apără pe sine însuși: este imposibil să îi adaugi ceva sau să scoți ceva; este complet. Ne transportă dincolo de noi înșine, de obiceiurile noastre, de zona noastră de confort. Și trebuie să ne minuneze: „Cum poate oare să vadă astfel realitatea?”. Eu nu caut inspirația, niciodată nu am căutat-o. Trebuie doar să îi faci loc. Și să lucrezi pe „verbalizare” dar fără să te grăbești, într-un stil aproape monahal, chiar dacă stăm așezați într-un tren în mers – într-un fel de bulă. Dar trebuie mai ales să trăiești și asta se face în interior, în sine, dar depinde. Dar este imposibil să creăm dacă nu am atins moartea, bucuria, decepția, durerea, iubirea... știința poetică vine din viața trăită, dintr-un fel sau altul de a trăi, dar nu din inerție sau „înghet”. Poezia este o frumoasă dovadă a vieții.

Dorota Walczak-Delanois este profesor la catedra de limba polonă, secțiunea de limbi și literaturi moderne a Universității Libere din Bruxelles, și scrie poezie.

# Poezia, peste tot și nicăieri?

YIGRU ZELTIL

Un amic îmi spunea că, în Spania, poezia tânără – o parte a ei, ilustrată de nume ca Luna Miguel – a devenit succes de piață, fenomen mediatic; mai mult, versuri din ea au ajuns pe trotuarele din Madrid, mulțumită autorităților. Tot el îmi mărturisea că i se par de un prost gust învecinat cu „poezia de Instagram” (vezi nume ca Rupi Kaur și Amanda Lovelace, traduse și la noi într-un timp foarte scurt, dar nu știu dacă au înregistrat un succes comparabil cu al volumelor unui Marius Tucă). Are o vârstă nu îndepărtată de cea a generației literare care, prin anii 2000, visa la o „literatură de consum” cool, a unei pături contraculturale în formare – hipsterii de azi, dacă vreți.

**P**oezia cea mai vizibilă de la noi ține de mentalitatea acelei generații, o poezie citită și performată în cluburi de lectură moderne, publicată, dar nu întotdeauna dependentă de suportul pe hârtie (zona de spoken word este încă în formare), o poezie eminemantă narativă, uneori cinică, mai adesea autobiografică, intens confesivă (o formulare reprezentativă a lui Claudiu Komartin: „sinceritate pe lamă de cuțit”) – cam acestea ar fi, generalizând grosier, coordonatele acestei zone care întreține o relație ambivalentă cu instituțiile literare tradiționale.

Este doar vârful ghețarului (care nu scoate capul decât în câteva orașe), față de mult mai răspânditele

reviste, cenacluri, grupuri literare de facturi moderate, explicit conservatoare sau difuz eclectic. Dar faptul că apar în fiecare an, în limba română, peste două mii de volume de versuri, incluzând mai puțin de o sută de traduceri, nu se datorează exclusiv nici măcar acestei sfere. Se publică foarte multe volume în afara comerțului, unele lansate pe la vreo școală sau casă de cultură, altele lansate nicăieri, difuzate în cercurile private ale autorilor.

Înclin să cred că, în cultura română, poezia se citește din ce în ce mai puțin, că ține mai mult de o valoare încă asumată din inerție, adică păstrată ca tradiție, mai mult sau mai puțin, goală. Critica de poezie nu mai deține un rol așa de hotărâtor, semnalarea se produce prin alte mijloace. Autorii se promovează îndeosebi pe Facebook, unii își folosesc profilul personal sau pagina de autor ca pe un atelier sau spațiu de expunere, alții se folosesc de grupuri.

A apus era site-urilor specializate de poezie, așa că, Facebook-ul fiind un spațiu descentrat și labirintic, care permite poeziei să fie peste tot și nicăieri, scrisul întreține un raport ambivalent cu platforma care îi permite să se confunde cu restul vieții... Așa că poezia, în continuare, ține la noi mai mult de o economie a cadoului și a atenției. Prestigiul hârtiei nu a dispărut și sunt în minoritate cei care preferă vocea sau abordările multimedia, pentru că ar percepe cărțile ca pe niște „sicrie” (sorin despoT).

Unii dintre tinerii de azi au privilegiul de a lua contact cu poezia prin intermediul festivalurilor (LicArt, de pildă) și al altor acțiuni de genul acesta, alții intră direct în mediul cultural, unii rămânând poate cu un

gust amar din pricina necunoașterii sau neacceptării cutumelor, cum ar fi aceea că, dacă aduci un text în spațiul public, e normal să te aștepți la posibile critici. Atâta doar că, din punctul acesta de vedere, lucrurile sunt foarte relaxate.

Pentru a face o paranteză care mă privește, regret că literatura română nu a apucat să-și asume mai profund tradiția avangardelor și că singura șansă a abordărilor experimentale este parazitarea – din ce în ce mai productivă, e drept – a instituțiilor din câmpul artelor vizuale/performative (nu exagerez dacă spun că unele din cele mai bune și mai inovatoare texte poetice au apărut sub egida unei galerii de artă, ODD), unde există și un alt fel de orizont de așteptare. Se întâmplă des în zona literară ca o poezie cu mize teoretice și o relativ mai mare dificultate de receptare să fie nu prost înțeleasă, ci de-a dreptul dată la o parte sau ridiculizată pe la colțuri, considerată prea „aseptică”, automat deposedată de legitimitate.

Faptul că există prea puțină poezie experimentală de calitate – iar atâta cât există, este marginalizată – are legătură și cu lecturile insuficiente sau neasimilate profund, iar această observație tind să cred că este valabilă și pentru alte segmente. Poate judecata mea este pripită, dar par să fie mulți adepți ai versului clasic/formelor fixe care nu stăpânesc bine versificația și istoria ei – mai grav, care nu stăpânesc nimic altceva și nici nu mai încearcă să iasă din nișa lor conservatoare, dar pretind recunoaștere. Șerban Foarță nu e doar un poet de nișă, și nici Chris Tanasescu (co-autorul excepționalei antologii Noi poeți „americani” poeți străini) – acestea sunt rarele excepții.

Mai există beneficii din actul scrisului și chiar al publicării poeziei, așa că ea nu e „moartă”, dar în România nu există încă piață performantă de carte. Cartea de poezie nu ajunge decât rareori un – să-i spunem așa, cu mari rezerve – produs vandabil. Însă relevanța poeziei nu ține numai de piață, ci și de concurența mediilor și chestiunile sociologice. Poezia nu prea mai influențează limba literară și nici nu mai există sistemul și mecanismele care să permită acest lucru (sau nu sunt folosite decât pentru perpetuarea unui canon rămas în trecut).

***Regret că literatura română nu a apucat să-și asume mai profund tradiția avangardelor și că singura șansă a abordărilor experimentale este parazitarea – din ce în ce mai productivă, e drept – a instituțiilor din câmpul artelor vizuale/performative.***

Yigru Zelti a publicat volumele de poezie „cacao” și „ulei de palmier”, precum și o bibliografie a literaturii conceptuale.

Pregătește o variantă nouă a bazei de date „Institutul /rupere de rând”, o arhivă a volumelor de poezie publicate în limba română în ultima sută de ani

FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: fnt.ro  
„Ceea ce ziua datorează nopții” (Compania Hervé Koubi, Franța)  
Fotografie de Mihaela Marin





# Despre merit și meritocrație

**Daniel Markovits**

The Meritocracy Trap:  
How America's Foundational  
Myth Feeds Inequality,  
Dismantles the Middle Class,  
and Devours the Elite

AURELIAN GIUGĂL

Daniel Markovits, profesor de drept la Yale, sapă la rădăcina conceptului de meritocrație. Gândirea comună asociază meritocrația cu un premiu, recompensele sociale și economice urmărind mai degrabă realizările individuale și mai puțin reproducerea structurilor de clasă, ierarhiile construindu-se în logica echității democratice, câștigul privat fiind corelat cu binele public. Markovits o numește simplă fățarnicie și asta e tema centrală a volumului său. „Meritocrația produce inegalități enorme și distructive”, așa își începe Markovits interviul din Jacobin, iar elitele se reproduc inclusiv prin intermediul favoritismelor, nepotismelor și al fraudelor desăvârșite. Cartea, o spune autorul, dezvoltă două argumente: unul liberal și altul mai radical.

FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: înțrol „Ceea ce ziua datorează nopții” (Compania Hervé Koubi, Franța) | Fotografii de Mihaela Marin



***Markovits se  
bazează pe datele  
care subliniază  
precaritatea din ce  
în ce mai accentuată  
a celor din clasa de  
mijloc (sunt tot mai  
mulți cei care nu-și pot  
plăti nevoile de bază,  
în special asigurările  
medicale și școli bune  
pentru copiii lor...***

**P**artea mild-liberală deconstruiește meritocrația și o dezbracă de sens, aceasta fiind văzută ca fiind cel mai mare obstacol în calea egalității de șanse din America de azi. Cei bogați domină competiția și acest lucru se întâmplă chiar și când lumea joacă după regulile lor. Spre exemplu, copiii celor care câștigă peste 200.000 de dolari pe an obțin în medie cu 250 de puncte mai mult la examenele SAT (SAT este un test standardizat folosit la examenele din admitere în învățământul

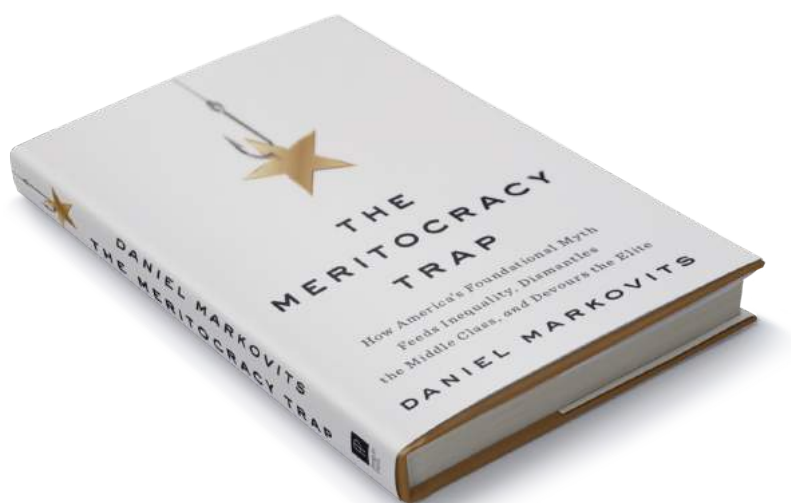
superior din SUA) comparativ cu copiii celor cu venituri cuprinse între 40.000 și 60.000 de dolari pe an. Harvard, Princeton, Stanford și Yale înrolează mai mulți studenți din categoria celor 1% cu cele mai mari venituri decât cei din categoria celor 50% de la bază. Iată de ce, spune Markovits, când inegalitatea veniturilor se dilată, egalitatea de oportunități devine imposibilă.

Argumentul radical se învârtă în jurul excluziunii de venituri, de status etc. a celor mediu calificați, a celor din middle class în definitiv. În viziunea autorului, în condițiile capitalismului neoliberal de azi, clasa mijlocie devine noul lumpenproletariat descris de Marx. Acestui lumpenproletariat modern îi lipsește conștiința de clasă, eșecul individual fiind portretizat drept cauză a căderii, mirajul meritocrației făcându-i pe noii lumpeni super-ordonați și docili în acceptarea regulilor economice din societatea americană contemporană. Când spune asta, Markovits se bazează pe datele care subliniază precaritatea din ce în ce mai accentuată a celor din clasa de mijloc (sunt tot mai mulți cei care nu-și pot plăti nevoile de bază, în special asigurările medicale și școli bune pentru copiii lor, proporția celor care vor câștiga mai mult decât părinții lor a scăzut cu mai mult de jumătate în ultimii 50 de ani etc.). Iată multe motive de teamă și nu de speranță.

În categoria măsurilor care să remedieze aceste inegalități sociale dezvoltate de economia neoliberală din deceniile trecute, Markovits amintește de banii din taxe care să fie re-direcționați către școli private, cu condiția ca acestea să înroleze studenți proveniți din categorii sociale diverse, poate chiar dublând locurile în încercarea de a oferi locuri și celor ce se află în afara zonei privilegiate a elitelor economice și politice. Un al doilea exemplu se referă la politici în zona pieței muncii, politici ce vor duce la creșterea job-urilor din zona celor mediu calificați și reducerea dependenței economice de forța de muncă supercalificată. În principiu, discuțiile se poartă în jurul pierderii avantajelor din zona clasei de mijloc, propunându-se politici pentru a și le recâștiga. Deocamdată, mecanismele capitalismului neoliberal nu permit acest lucru.

Am putea să facem referire și la România? Cum va fi fost România setată? Știm că în anul 2018, din cele 578 de licee teoretice din țară, doar 61 sunt situate în zonele rurale (un procent puțin peste 10%), la acestea mai adăugându-se alte 34 de licee agricole (ultimele date din 2011). Din acest punct de vedere, există măcar o inegalitate structurală: elevii din rural au mai puține licee la îndemână decât elevii din urban. Ține și asta de logica economică: abandonul școlar este mai mare în rural, iar o altă parte din elevi merg la oraș pentru studiile liceale. Prin urmare, nu există populație școlară pentru mai multe licee. Acum aproape 20 de ani, în 2001, într-un document emis de Ministerul Educației (disponibil online la <http://vechi.cnfis.ro/documente/burse%20varianta%20buna.pdf>), se arăta că din numărul total al absolvenților de liceu, doar 7% proveneau de la țară, situație mult mai dură în cazul absolvenților de facultate, abia 1% dintre aceștia provenind din mediul rural. Nu știu dacă există studii recente în această zonă, iar despre politici publice are rost să mai vorbim? În măsura în care discursul public s-a structurat mereu în zona eșecului individual, politicile fiind mereu exonerate, nici nu are rost să ne întrebăm ce valoare de piață cumulează meritocrația în societatea românească de azi: totul e limpede ca lumina zilei. Lipsește doar energia distructiv-creatoare. ■

***Din acest punct de vedere, există măcar o inegalitate structurală: elevii din rural au mai puține licee la îndemână decât elevii din urban. Ține și asta de logica economică: abandonul școlar este mai mare în rural, iar o altă parte din elevi merg la oraș pentru studiile liceale.***



# Despre Centenar, bunici și porumbelii

CRISTINA RUSIECKI

În anul în care instituțiile de cultură s-au întrecut care mai de care să bifeze festivul Centenarului, după modelul de tristă amintire al „Cântării României”, Reactorul de Creație și Experiment din Cluj-Napoca a produs, în cadrul proiectului Drama 5, un spectacol bine scris, bine regizat și bine jucat: „Micul nostru centenar”. Acesta a fost prezent, în ultimele săptămâni, atât la Festivalul Internațional de Teatru de la Piatra Neamț, cât și la Festivalul Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr, organizat de Teatrul de Copii și Tineret „Luceafărul” din Iași.

Cunoscută pentru texte ca „With A Little Help from My Friends”, „Sado-Maso Blues Bar”, „Ca pe tine însuși”, autoarea, Maria Manolescu, avansează echivalența subtilă dintre centenarul „României dodoloaște” și viața străbunicii Anuța pe care familia se pregătește să o sărbătorească la împlinirea venerabilei vârste de un secol. Bun prilej pentru ca scriitoarea să umanizeze istoria României, pe de o parte, prin biografia

**Micul nostru centenar**

de Maria Manolescu

Regia: Dragoș Alexandru Mușoiu

Reactorul de Creație și Experiment Cluj-Napoca

bătrânei, pe de alta, prin delicatețea perspectivei narative, cea a strănepotului său de doisprezece ani. Percepția lui inocent-luminoasă asupra faptelor lasă în urmă încrâncenarea și resentimentele celor ce au avut de suferit, în 100 de ani de Românie Mare, atrocitățile ba ale legionarilor, ba ale comunistilor. Nici isteria, nici atitudinea vindicativă nu-și găsesc locul în spectacolul conceput de regizorul Dragoș Mușoiu. Tonul este solar, situațiile, de cele mai multe ori, amuzante, iar blândețea copilului care absoarbe poveștile despre grozăviile istoriei... de-a dreptul cuceritoare. Dulceața din rostirea lui Adonis Tanța, tânăr cântăreț de operă care a ales să joace teatru, conferă o naturalitate de invidiat fericitului copil al unui cuplu modern-responsabil. Acesta, din cale afară de preocupat de educația lui, încearcă să dezvolte tot ce este valoros în băiat, ajutându-se de cărți de psihologia cuplului și de parentaj, de „insight”-uri, de inteligența emoțională, în sfârșit, de toate trendurile ultimilor ani. Pe deasupra, puștiul se bucură și de afecțiunea străbunicii, una aproape egală cu cea cu care bătrâna își răsfășă porumbelii, ghiftuindu-i cu pâine proaspătă.

În decorul inventiv al Andei Pop, capetele personajelor se ițesc din butoanele străvechiului și hârâitorului radio al străbunicii. Preluând ultimul



cuvânt al antevorbitorului, ele duc mai departe povestea, completându-se în rime. Multifuncțională, fața radioului se coboară pentru a da la iveală ambientul următoarei scene, scaunele din mașina cu care familia se îndreaptă spre aniversarea de o sută de ani. Apoi, totul se încheie rotund, cu revenirea la vechiul aparat. Scenografa Anda Pop găsește soluții simple și congruente cu logica personajului. Pentru că – la fel ca străbunica, fostă profesoară de muzică –, puștiul are auz fin. Drept pentru care visează să lucreze în radio și își stochează ideile „pentru viitor”. Unul mai îndepărtat, căci, în cel apropiat, visul său poartă un nume de ultimă generație: podcast.

Fermentii subtil plantați de autoare – echivalența dintre hârâitul radioului (martor a trei generații diferite) și hârâitul bătrânei, leitmotivele amuzante, ca refuzul cu care întâmpină mai toate propunerile familiei, parafat cu un „Peste cadavrul meu!” și urmat inevitabil de „Adică niciodată”, replica spusă, pe rând, de membrii familiei, extenuați de pretențiile ei, repetiția unui cuvânt-liant prin care se continuă/intersectează/suprapun monologurile interioare ale celor din mașină (mamă, tată, fiu) – fac ca textul să fie ușor de asimilat de către public. Ancorele amintite fluidizează spectacolul, conferindu-i, totodată, nota agreabilă. În spatele acesteia, se află, însă, o istorie de o sută de ani, care ascunde tensiuni sociale, politice și domestice. Căci relațiile nu se dovedesc

deloc line între străbunică și fiica ei care nu a reușit niciodată să-i fie pe plac. Sau, cel puțin, așa consideră această femeie inteligentă, hotărâtă, cu lecturi și personalitate puternică (Alexandra Caras, actriță cu o bună stăpânire a mijloacelor artistice) pe care soțul o temperează și o echilibrează (Doru Taloș, între sobrietate și afecțiune responsabilă pentru familie).

În calitate de doctor ginecolog, specialist în „nașteri și avorturi”, unchiul (Paul Socol), plin de bunăvoință, se simte răspunzător de sănătatea rudei seculare. Cu cozi împletite și strânse deasupra urechilor, în costum cu tentă populară, Paula Rotar compune străbunica pe două voci: una de bătrână, ușor pițigăiată-ușor enervantă, cealaltă plină, în pasajele în care își re trăiește tinerețea, rememorând relația cu tatăl legionar, iubit și mai apoi detestat. Sau pasajul în care își povestește visul despre pesemne ultima călătorie pe care o mai are de făcut.

Într-un spectacol de o oră, regizorul Dragoș Mușoiu propune o tipologie recognoscibilă, prizată de public, cu cinci portrete în efigie, ca să folosească un clișeu vechi de cel puțin o sută de ani. Vivacitatea montării, ritmul bine calibrat al interpreților, care își armonizează perfect partiturile, culoarea personajelor, soluțiile inventive și diverse ale regiei și scenografiei, pentru un spectacol de spațiu mic, rotunjesc, pe nesimțite, întregul. ■



# Eventualitatea unor emoții

**Nu o lua personal**

Concept și interpretare:  
Irina Marinescu

Asociația Developing Art

ANA-MARIA IRIMIA

Spectacolul invită, prin conceptul lui, la o cercetare a emoțiilor prin mișcare, sunet, textură, culoare și, nu în ultimul rând, prin participarea activă a publicului cu propriul său context. Nu se dorește o singură perspectivă, așadar publicul este liber să se plimbe în spațiu, să se miște, să reacționeze sau să intervină în universul emoțiilor, în funcție de cum simte.

**S**pațiul performance-ului este unul mental, construit pe straturi, reprezentat prin fâșii verticale de materiale diferite, de la plastic cu bule de împachetat la paiețe, pe care sunt mapate imagini cu alte texturi, cu alte spații. Multidimensiunea vizuală, semnată de Alexandra Panaite pe segmentul de scenografie și de Alina Ușurelu pe segmentul de mapare video, e ca un labirint de posibilități în care nu se țintește o ieșire, ci mai degrabă o plimbare printre grădinile cunoscute sau mai puțin cunoscute ale emoțiilor și ale simptomelor acestora. Intensitatea experienței,

accentuată de sunetele imaginate de Alexadros Raptis, care a compus muzica, aduce publicul într-o frecvența comună cu emoția performerului. Muzica oferă o fluiditate în tranziția dintre stări și timpul trece altfel. Mie, personal, cele aproximativ patruzeci de minute mi-au părut maxim cincisprezece. La senzația de relativitate a timpului în acest univers senzorial contribuie, bineînțeles, performerul Irina Marinescu, care traversează, cu mișcările corpului, emoții familiare, mai mult sau mai puțin confortabile, oferindu-le un context în care acestea să existe, să se desfășoare. Din curiozitate în frică, din frică în furie, din furie în tristețe, din tristețe în sublimul dragostei, Irina Marinescu înoată în ape adânci cu propriul corp, interacționează și preia din mișcările celorlalți – prin contact vizual frontal sau prin contact fizic – stimulii necesari pentru a-și încărca și descărca emoțiile. E o relație în care se transferă, se proiectează și se empatizează la un nivel pe care fiecare este liber să îl stabilească. Unele din aceste interacțiuni produc și sunete prin sistemul de tehnologie interactivă propus de sound designerul Ștefan Damian. De brațul performerului este legat un dispozitiv care traduce mișcarea în note sau frecvențe diferite, așadar în momentele interactive, contactul se poate auzi.

Odată cu fiecare emoție trăită, se dezvăluie câte un strat al spațiului compus. În momentul în care

*Din curiozitate*

*în frică, din frică în*

*furie, din furie*

*în tristețe,*

*din tristețe în*

*sublimul dragostei...*

Furia începe să se instaleze, mintea mea percepe stratul sfâșiat din spațiu, când Dragostea apare după Tristețea cea apăsătoare, observ stratul pe care sunt proiectate păsări din alte dimensiuni.

Prezentat ca un performance despre eventualitatea emoțiilor, „Nu o lua personal” poate fi o ocazie pentru public de a-și observa propriul proces psihic senzorial. ■



# Asia, motorul sau victima istoriei?

**Drumurile mătăsii**

**Peter Frankopan**

Editura Trei, 2019

RADU PIRCĂ

**R**ecent apărută în română, „Drumurile mătăsii” încearcă nici mai mult nici mai puțin decât să rescrie istoria lumii dintr-o nouă perspectivă. Teza lui Peter Frankopan este că placa turnantă a ultimilor 2.500 de ani a fost „inima Asiei”, definită într-un mod foarte personal („între Marea Neagră și Himalaya”) care-i permite să includă chiar și Siria sau Ucraina. „Drumurile mătăsii” din titlu joacă un rol mai degrabă episodic, iar autorul folosește denumirea mai degrabă pentru a sugera caracterul de zonă de tranzit al regiunii, în vreme ce resursa principală implicată în acest tranzit se schimbă de la un capitol la altul, trecând de la mătase la petrol,

fără a omite sclavi, blănuri sau credințe și idei noi. Teza despre „inima Asiei” ca motor al schimbărilor din ultimele două milenii și jumătate sună atractiv, dovadă faptul că volumul, deși scris pentru cititori ce trebuie să aibă cunoștințe serioase de istorie, a devenit rapid un best-seller. „Drumurile mătăsii” s-a vândut, de la prima ediție din 2015 și până azi, în peste un milion de exemplare.

Încercarea lui Frankopan de a schimba paradigma în istoria universală e sabotată, însă, de lipsa rigorii și, mai ales, a unor minime date cantitative care să susțină o asemenea tentativă iconoclastă. În absența cifrelor, cartea pare mai degrabă o colecție de anecdote, de cele mai multe ori fascinante, dar care nu sunt prinse într-o adevărată structură logică, ci mai degrabă într-o lungă asociere de idei. Iar unele dintre aceste idei sunt cel puțin neobișnuite.



De pildă, Frankopan sugerează (un defect tipic acestui tip de istorii globale este că cititorul cu greu găsește cauzalități clare sau afirmații concrete) că Traian a atacat Imperiul Parților ca acțiune dintr-o amplă strategie geopolitică pentru a obține controlului asupra comerțului cu mătase. Doar că izvoarele contemporane ne arată că romanii aveau o idee foarte vagă despre mătase, cu atât mai puțin un plan complex: astfel, Silius Italicus, un scriitor contemporan cu Traian și – teoretic – familiar cu Orientul (fusese proconsul al Asiei), credea că mătasea e un fel de lână care crește pe scoarța copacilor.

La fel de neobișnuită e și ideea lui Frankopan că Holocaustul a fost provocat, în ultimă instanță, de eșecul armatei germane de a cuceri stepa central asiatică, o interpretare extrem de personală a cărții lui Toose despre economia nazistă (Toose vorbește strict despre o „legătură funcțională perversă” între exterminarea evreilor din Polonia sub ocupație germană și necesitatea creșterii rațiilor de hrană pentru muncitorii polonezi și ucraineni din Reich).

La scară mai mică, erorile factuale sunt uneori supărătoare: cruciații nu au stăpânit niciodată Alepul; scrisoarea lui Napoleon către Tipu Sultan nu e „presupusă”, ci reală, doar că nu a ajuns niciodată la destinatar, fiind interceptată de britanici și ducând la decizia acestora de a-l elimina definitiv pe conducătorul indian; salvarea Sitei este subiectul Ramayanei, nu al Mahabharatei.

Și, totuși, cum de este atât de populară și de influentă cartea lui Frankopan, în condițiile în care nu oferă o reală schimbare de paradigmă, așa cum promite? În primul rând, pentru că oferă un răspuns, aparent complex, la întrebarea „de ce e atât de importantă Asia?”, răspunsul lui Frankopan fiind, de fapt, „Asia e importantă fiindcă întotdeauna a fost importantă”. În al doilea rând, fiindcă sugerează foarte multe conexiuni interesante, chiar dacă nu întotdeauna temeinic demonstrate. Dar, mai ales, „Drumurile mătăsiilor” a reușit să devină influentă în rândurile unui anumit tip de lideri politici, cei de „-stane”. Se spune, de pildă, că e recomandată de fostul președinte al Afganistanului Hamid Karzai tuturor celor care îl vizitează, fie ei politicieni sau reporteri. E greu de crezut că ideile lui Frankopan le influențează deciziile,

dar e foarte plauzibil că le fletează orgoliul, punând țările pe care le conduc în centrul istoriei universale.

Din motive similare, „Drumurile mătăsiilor” este extrem de populară în China. La un an după apariție, era în topul celor mai importante cărți traduse în limba chineză în ultimele 4 decenii, alături de „Mândrie și prejudecată” sau „Marele Gatsby”. Nu e de mirare, fiindcă cei doi poli stabili ai ultimelor două milenii și jumătate, în viziunea lui Frankopan, sunt Europa și China, capetele drumurilor mătăsiilor. Între acești poli, în zona de tranziție, se petrece adevărata tramă a istoriei: perșilor le urmează parții, apoi sasanizii, Islamul, mongolii și așa mai departe. Un carusel milenar care sugerează mai degrabă că „inima Asiei” a fost și rămâne, mai degrabă decât motorul istoriei, victima intereselor unor puteri de la periferia sa, fie că e vorba despre China dinastiei Han, despre Statele Unite, despre cruciați sau despre triburile arabe unite de Profetul Mohamed.

Câteva cuvinte și despre autor: Peter Frankopan, cunoscut până la apariția „Drumurilor mătăsiilor” ca bizantinolog la Oxford și autor al unei istorii a Primei Cruciate, este urmașul unei familii de nobili croați. Genealogiștii și Almanahul de la Gotha susțin că e vorba de familia de mici nobili Doimi de Lupis. Autorul „Drumurilor mătăsiilor” și mai ales tatăl său, care și-a schimbat numele din de Lupis în Frankopan, afirmă că sunt descendenți ai singurei ramuri supraviețuitoare dintr-una din cele mai faimoase stirpe nobiliare croate, teoretic stinsă în veacul XVII-lea după o conspirație nobiliară împotriva Habsburgilor ce s-a încheiat pe butucul călăului. Nu contează însă foarte mult, fiindcă și Frankopanii originali își datorau numele unei mistificări: la origine conți/cneji ai insulei Krk și, ca urmare, cunoscuți drept Krcki, pe la 1430 au adoptat brusc această formă „slavonă” a numelui Frangipani, ce aparținuse unei familii nobiliare italiene, familie din care Boccaccio pretinde că s-ar fi tras și Dante. Iar Frangipanii „originali” susțineau, tot fără niciun fel de dovadă, că ar descinde din faimoasa gens Anicia din vremea Imperiului Roman, ce i-a dat, printre alții, pe efemerul împărat Petronius și pe mult mai perenul filosof Boethius. Dacă soiul acesta de anecdotă v-a plictisit, nu citiți „Drumurile mătăsiilor”, fiindcă e construită din astfel de povești. ■

# Sezon de operă high definition

ALEXANDRU PĂTRAȘCU

**D**eși stagiunile naționale ale teatrelor de operă din România nu reușesc să se ridice la nivelul de excelență al concertelor de la Festivalul Enescu, nu disperați. Cu alte cuvinte, aveți unde merge, atunci când nu aveți unde merge la un spectacol de operă decent. Cel puțin spectatorii bucureșteni au șansa de a urmări porțiuni copioase din sezoanele de operă și balet de la Covent Garden, la Happy Cinema, sau de la Metropolitan Opera, la Grand Cinema Băneasa, unde se difuzează și stagiunea de balet de la Bolșoi Teatr din Moscova. La Ateneul Național din Iași se vor transmite câteva spectacole de la Opera de Paris, anul viitor. În mediul online, oferta e generoasă și destul de

scumpă, însă Wiener Staatsoper are un serviciu de streaming generos (aproximativ 40 de spectacole pe an) dar relativ scump (cca 75 RON/lună), însă operavision.eu, website-ul asociației Opera Europa, propune săptămânal câte o transmisune în direct de la un teatru de operă, gratuit.

Opera Bastille a deschis șirul stagiunilor planetei lirice cu „La traviata”, un titlu ce poate părea banalizat, un vehicul pentru staruri în devenire, dar Parisul a făcut din această premieră un statement. Dacă acum cinci ani, regizorul Paul Curran îmi spunea într-un interviu că astăzi un scandal sexual precum cel din opera lui Verdi nu mai înseamnă nimic, considerând că ultima perioadă în care acțiunea din operă rămâne relevantă este cea a anilor 1950, la Paris, regizorul Simon Stone mută totul în prezent tocmai pentru că, astăzi, conservatorismul moral a revenit. O furtună

resimțită profund în lumea operei prin mișcarea #metoo, dezvăluind culise sordide, și demitizând staruri (James Levine, Placido Domingo etc.) dar care rămâne totuși un demers la fel de chestionabil din punct de vedere legal precum eternul scandal al colaborării cu Securitatea cu care se confruntă ciclic societatea românească.

Avem așadar o punere în scenă a „Traviatei”, într-un Paris contemporan, unde petrecerile se țin în cluburi, separeurile sunt afară, lângă tomberoane sau la non-stopul cu kebab, iar Violetta Valery e o demimondenă ce suferă o recădere de cancer, personajele operei comunicând intens prin mesageria electronică a timpurilor noastre (WhatsApp, Facebook), proiectată impudic pe ecrane, în speranța atragerii publicului tânăr spre operă. Pretty Yende debutează în rol, după multe succese în rolurile mai ușoare din belcanto (Adina, Lucia, Norina, Elvira etc.) însă culoarea vocală superbă nu e suficientă și suferă de absența legato-ului în finalul dificil al primului act, dar personajul creat de soprana sud-africană convinge dramatic și premiera e un succes.

Spectacolul este disponibil încă pe website-ul medici.tv, unde a fost transmis gratuit, urmat la câteva săptămâni de „Indiile galante” într-o viziune rizizorală foarte contemporană, pe Arte Concert.

Metropolitan Opera a început seria transmisiunilor HD în cinematografe cu un omagiu adus lui Franco Zeffirelli, dispărut anul acesta la o vârstă venerabilă. „Turandot” este una dintre puținele producții ale sale care a supraviețuit pe scena din New York în mandatul lui Peter Gelb (cealaltă este „La Bohème”), dar își păstrează forța de impact chiar și la a patra transmisiune în direct și după două ediții comerciale pe DVD, fără să mai socotim versiunile aproape identice de la Teatro alla Scala sau Arena di Verona. Probabil că spectatorii americani vor aplauda mereu ridicarea cortinei deasupra curții imperiale a Chinei din actul doi, un amestec genial de kitsch și inspirație vizuală care nu-și pierde niciodată puterea de seducție. Dacă acum doi ani, la finalul celebrei „Nessun dorma”, nimeni nu l-a aplaudat pe Marco Berti, acum, Yusif Eyvazov a reușit să disipe toate contestațiile, cântând rolul lui Calaf cu aplomb și

generozitate rar întâlnite, timbrul ingrat și vocea înghițită de care suferă tenorul azer devenind neimportant.

Marea premieră a sezonului, așteptată și la cinema pe 1 februarie, este „Porgy and Bess”, însă până atunci, Metropolitan a programat „Manon”, pe 26 octombrie, „Akhnaten”, opera lui Philip Glass, pe 23 noiembrie, și „Wozzeck”, pe 11 ianuarie.

La Covent Garden, „Don Giovanni” a deschis sezonul HD, o producție din anul 2014 imaginată de Kasper Holten, la acea vreme director artistic al companiei, aflată și ea la a treia proiecție în cinematografe. Labirintul arhitectonic plin de uși și de scări cu rolul de conversie brutalistă a circumvoluțiunilor minții lui Don Giovanni n-a reușit să convingă pe deplin niciodată, însă masivitatea acestei scenografii, dublată de proiecții video inteligente, a impresionat. Chiar dacă despre Erwin Schrott s-a comentat mereu că e mai potrivit ca Leporello, baritonul uruguayan a făcut din Don Giovanni un personaj al său, un macho lipsit de subtilitate, dar suficient de persuasiv pentru a fi credibil.

Urmează Don Pasquale, apoi o serie întregă de balet („Concerto”, „Variațiunile Enigma”, Actul III din „Raymonda”, „Coppelia”, „Frumoasa Adormită”, „The Cellist”, „Dancers at a Gathering”) ce vă poate stârni nostalgia după coreografiile de la ONB de acum câțiva ani, dar și „La Bohème”, marea atracție fiind „Fidelio”, în sezonul de primăvară, cu Lise Davidsen și Jonas Kaufmann.

## Ziua Mondială a Operei

Începând de anul acesta, Opera are o zi mondială a ei, pe 25 octombrie, iar Opera Europa, una dintre asociațiile co-fondatoare ale acestei sărbători a propus patru spectacole transmise de-a lungul unui weekend, disponibile pentru încă o lună de zile: „Carmen” de la Opera Beijing, „Il barbiere di Siviglia” de la Santiago, „Don Giovanni” de la Opera di Roma și „Liliacul” de la Wiener Staatsoper. ■



să pun  
lucrurile  
pe hârtie  
odată  
pentru  
totdeauna  
a fost și  
eliberator

## Raluca Nagy, autoarea volumului „Un cal într-o mare de lebede”:

După ce m-am întors de la Tokio, mi se punea foarte des întrebarea: „Și, cum e Japonia?”. Singurul răspuns la care m-am priceput, care să fie atât profesional, cât și personal (mă simțeam cumva datoare cu ambele), a fost sub formă de proză. Mai era vorba și de faptul că, tot răspunzând la această întrebare, mă repetam foarte mult față de mine, așa că să pun lucrurile pe hârtie odată pentru totdeauna a fost și eliberator. Procesul propriu-zis de scriere a pornit de la proza „Trei dame”, inclusă în volumul „Scrisori din Cipangu. Povestiri japoneze de autori români”, publicat în 2016 la Editura Trei. Mi-a cam plăcut, și m-am cam lăbărțat.



# “HOME/any/more/?” - „ACASĂ/oriunde/nicăieri/?”

București, 25 octombrie 2019

Cea de a treia ediție a Trienalei Bucharest East Centric Architecture

**HOME | any | more | ?**  
 Bucharest Triennale  
 East Centric Architecture  
 3rd edition, 2019



East Centric  
 Architecture Awards











<p><b>INSTALLATIONS</b></p> <p><b>PARASITE STUDIO</b>              "Timișoara 2021" – Romania</p> <p><b>Special Prize of ARHITEXT Review for Hasan Cenk Derely</b>              "Forced Migration" – Turkey</p> <p><b>RESIDENTIAL BUILDINGS</b></p> <p><b>PLURAL</b> "House in a House" – Slovakia</p>	<p><b>PUBLIC BUILDINGS</b></p> <p><b>BBGK Architekci</b>              "Katyn Museum" – Poland</p> <p><b>Kraus Schönberg Architect</b>              "Kinderkreisel Hamburg" – Germany</p> <p><b>REGENERATION</b></p> <p><b>Tabanlıoğlu Architects</b>              "Beyazit Public Library" – Turkey</p>	<p><b>INTERIOR DESIGN</b></p> <p><b>Ruetemple "Family House"</b>              – Russia</p> <p><b>EXTERIOR DESIGN</b></p> <p><b>ENOTA "Koper Central Park"</b>              – Slovenia</p> <p><b>Studio Evren Başbuğ</b>              "Bostanlı Footbridge &amp; Sunset Lounge" – Turkey</p>
--	---	---

**arhitext**

**HOME | any | more | ?**  
 Bucharest Triennale  
 East Centric Architecture  
 3rd edition, 2019



Critical Discourses  
 Essay Contest








<p><b>THEORETICAL ARTICLES WINNERS</b></p> <p><b>Movilă Andreea &amp; Pietrosian Monika</b></p>	<p><b>FREE ESSAY WINNERS</b></p> <p><b>Gențiana Cristina Dumitrașcu</b>  <b>Sofia-Cristina Georgescu</b></p>	<p><b>FREE ESSAY SPECIAL AWARD</b></p> <p><b>Maria Markus</b>  <b>Alexander Kerskiy</b></p>
---	--	---

**arhitext**



**D**erulat în perioada 7-20 octombrie 2019, evenimentul a adus împreună proiecte din peste 25 de țări, numeroși nominalizați și membri ai juriului din întreaga Europă, expozanți din Belgia și China, arhitecți, urbanști, proiectanți, studenți și mulți alți pasionați de aspectele locuirii.

Pe parcursul zilelor de eveniment, „ACASĂ/oriunde/nicăieri?” s-a configurat într-un jurnal bogat în file, emoții și problematizări. Primele impresii notate în memoria acestui eveniment amplu au început cu vernisajul expoziției (My) „HOME/any/more?”, sărbătorit împreună cu cei aleși să juriizeze proiectele, cu o parte dintre cei care le-au creat, dar și cu cei cărora le-au fost adresate și care au avut curiozitatea de a le viziona în cadrul expoziției de la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București. Alte pagini de jurnal au fost dedicate expoziției belgiene „Inventaires # Inventoires”, completată prin conferința „Mies van der Rohe”, expoziției „Inventing a HOME”, susținută de arhitecți din China care, la rândul lor, au susținut și o conferință pe tema locuirii, și conferinței despre o spectaculoasă readucere la viață a unui edificiu spaniol, susținută de biroul de arhitectură Eva Prats și Ricardo Flores, Barcelona.

Cea de a treia ediție a Triennalei a fost bogată și în prezentări, dezbateri și jurizări care au încununat cu premii eforturile participanților.

Tot cu prilejul Triennalei a fost lansată o carte-reper pentru tema locuirii: „A-ți face cuibul: trup, casă, minte”. Autoarea cărții, Sarah Robinson, arhitect cu studii de filosofie și președinte al secțiunii de Discursuri Critice din cadrul Triennalei, a însoțit această lansare de carte și cu o conferință, la Teatrul Național, Sala Media.

Președintele proiectelor East Centric Architecture Awards, Marc Jay, arhitect din Danemarca, le-a împărtășit studenților și arhitecților informații despre sensurile lui „a locui” în secolul 21, din perspective arhitecturale daneze.

Cei care nu au reușit să viziteze expoziția (My) HOME o pot face încă prin intermediul turului virtual: <http://bucharest-triennale.eu/2019/10/18/virtual-tour/>

Persoană de contact: Roxana Chiș,  
Comunicat de presă: Jurnalul de ACASĂ

FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: fnt.ro  
„Dansul Delhi” (Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași)  
Fotografie de Andrei Gîndac



FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: fnt.ro  
„Ceea ce ziua datorează nopții” (Compania Hervé Koubi, Franța)  
Fotografie de Mihaela Marin





# Rituri în sistemul puterii Campanii și pre-campanii electorale românești

DANA BUZURA-GAGNIUC

Puterea din România oferă imaginea unor rituri diversificate, uneori cu accente hilare, alteori aproape exotice, derulate atât în rândul deținătorilor puterii politice, cât și în rândul celor care aspiră la câștigarea acesteia. Spectacolele pe care le oferă au, de cele mai multe ori, în spatele lor staff-uri formate din ideologi și teoreticieni care realizează regii și strategii complicate. Se urmărește astfel atingerea unor resorturi emoționale profunde ale populației și, prin aceasta, influențarea deciziei de vot.

FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: fntro | „Ceea ce ziua datorează nopții” (Compania Hervé Koubi, Franța) | Fotografie de Mihaela Marin



De câteva mii de ani înapoi, omul a încercat să-și impresioneze semenii fie pentru a le obține bunăvoința, fie pentru a-și menține puterea sau pentru a accede în ierarhiile de putere. În jurul acestor dorințe s-au construit rituri, ritualuri, strategii de imagine, care se perpetuează în timp. Structura, scopul și actanții sunt în general aceiași. S-au diversificat și s-au modernizat în timp doar mijloacele de punere în scenă.

Structurat pe două paliere, prezentul studiu conține o analiză din perspectivă teoretică a riturilor din sistemul puterii, cu tot ce cuprind acestea ca forme de manifestare, și o aplicație pe „scena puterii” din preajma alegerilor prezidențiale din 2009.

**Cuvinte cheie:** rit, ritual, simbol, mit, putere, campanie electorală

Viața fiecărei comunități, a fiecărui individ se desfășoară după reguli și tipare, mare parte dintre ele fiind rituri și ritualuri, derulări ale unor înșiruirii de simboluri și de înțelesuri, mai mult sau mai puțin evidente la o primă privire. În contemporaneitate, când viața politică a căpătat conotații și dimensiuni nebănuite, când bătălia politică se dă în cele mai diverse și sofisticate moduri, rolul ritualului a crescut semnificativ, acesta fiind un element de manipulare a publicului, cel mai adesea folosit în campaniile electorale, în scopul maximizării rezultatului votului.

În prezent, un participant neavizat la un eveniment politic va fi șocat de solemnitatea unor gesturi și de reprezentarea lor secvențială în cadrul unei ceremonii special pregătite în acest scop. Nefiind în posesia unei chei de decodificare a acestor secvențe, el va avea impresia că participă la un spectacol omagial. Nu își va da seama că se află în prezența unor „reguli de conduită socială” cu finalități precise pentru ordinea sau regimul politic. Aceste reguli de conduită socială sunt riturile și manifestarea lor concretă – ritualurile.

Componentă permanentă și certă a vieții politice, ritul reprezintă un mijloc prin intermediul căruia oamenii politici încearcă să-și câștige dreptul de a conduce, iar cei aflați la putere urmăresc menținerea ei și întărirea autorității. Cetățenii unui stat modern, prin participarea la ritualuri, se identifică în mod perfect cu forțele politice care îi guvernează. Aceste forțe pot fi percepute doar prin reprezentarea simbolică. Ritul politic este un mijloc de a înțelege ce se întâmplă în contemporaneitate și de a simplifica universul în scopul de a-l pătrunde și stăpâni cât mai mult cu putință.

Campania electorală, cu toată gama ei de manifestări: pre-campania, acțiuni publice, lansări de candidați, ieșirile candidaților în media, atacarea (directă sau indirectă) a contracandidaților, confruntarea dintre candidați nu înseamnă altceva decât punerea în scenă a unei serii de ritualuri și simboluri, care capătă uneori dimensiuni și forme nebănuite. Ca urmare, campania poate fi definită ca fiind cel mai evident rit al puterii, cu o importantă componentă manipulatoare, menită să obțină efecte, care sunt traduse în votul electoratului.

Deși sunt omniprezente, riturile politice nu s-au bucurat de atenția prea mare a specialiștilor. Puțini sunt cei care recunosc importanța ritului pentru politica de tip modern, el fiind adesea identificat cu religia. Însă, pentru un antropolog, nimic nu poate fi mai relevant decât desprinderea unui fir comun ritualului și politicii. Un număr semnificativ de antropologi au subliniat complementaritatea ritului cu mitul în procesele de legitimare și de actualizare a ordinii politice. Elita politică folosește ritualul pentru a-și legitima autoritatea, iar rebelii ripostează cu rituri de delegitimare.

Toate personajele care populează scena politică se folosesc de rituri pentru a promova o bază politică pentru semenii lor. „Prin intermediul ritualului politic ni se dă ocazia să înțelegem ce se întâmplă în lume, fiindcă trăim într-un univers ce trebuie simplificat în mod drastic, dacă vrem să-l înțelegem.”<sup>1</sup>

Între rit și mit există o strânsă relație. Ritul precede mitul, poate fi concomitent cu el sau îi poate succede. În toate aceste cazuri, ritul participă la dramatizarea mitului și a elementelor lui de bază. Antropologii defineau ritul ca pe o activitate repetitivă, standardizată din punct de vedere cultural, cu un caracter primordial simbolic, efectuată în scopul influențării acțiunilor umane (sau cel puțin,

permițându-le să înțeleagă mai bine locul lor în lume) și fiind de domeniul supranatural. Durkheim oferă cea mai timpurie și mai exhaustivă înțelegere științifică a ritului, în conexiune cu practica religioasă, care la rândul ei, credea el, împarte lumea în două categorii: sacru și profan. Riturile, afirmă el, sunt reguli de conduită care îl învață pe om cum să se comporte în prezența obiectelor sacre.

Dramele rituale sunt adeseori manifestări ale politicului. Ritul structurează imaginarul politic într-un ansamblu coerent și îi relevă temeiurile. În majoritatea țărilor, campaniile electorale necesită montarea de către candidați a unor astfel de producții dramatice și se impune mediatizarea acestora pentru a fi recepționate de către alegători. Ritualurile își schimbă forma, înțelesul simbolic și au un efect social diferit; noi ritualuri se nasc și altele vechi mor. Calitatea dramatică a ritualului nu se reduce la crearea de roluri bine conturate, ci asigură și un conținut emoțional. Așa cum emoțiile sunt manipulate la teatru de o varietate de stimuli, lumină, culoare, gest, mișcare, voce etc., tot așa aceste elemente, și nu numai acestea, dau ritualului capacitatea de a genera emoții puternice. Simbolul stabilește corespondențe ideative și afective între obiecte, semne, gesturi, sunete și cuvinte în actele de creație culturală. Simbolul camuflează și codifică; dezvăluie și relevă o categorie a inteligenței umane, interpenetrația realului cu irealul, pluridimensionalitatea experienței totale.

În „Mesajul subliminal”, Doina Ruști vorbește despre simbol ca fiind un limbaj la îndemâna tuturor membrilor unei comunități și inaccesibil străinilor. Simbolul închide în sine un secret și complicitatea celor care îl cunosc, de aceea descifrarea oricărui simbol presupune participarea la taina inițială, intrarea într-un cod, descoperirea unor mentalități conservate în acel simbol, atitudini și gânduri care au evoluat sau care s-au păstrat întocmai, iar uneori, care există doar prin atestare simbolică. Simbolurile recompun schema gândirii arhetipale, iar cercetarea lor sintetică, prin găsirea tuturor relațiilor dintre ele și mai ales prin descoperirea rădăcinii lor, conduce la natura intimă și adevărată a ființei.<sup>2</sup>

Miturile tradiționale și miturile moderne nu se deosebesc din punctul de vedere al structurilor. Diferența majoră apare datorită sistemului de

diseminare. Miturile tradiționale se construiau într-o perioadă relativ îndelungată și se transmiteau prin viu grai în povestiri rostite mai mult sau mai puțin ritualic, în circumstanțe bine determinate (sărbători, târguri). Miturile moderne interacționează în primul rând cu mass-media. Mare parte din construcția lor se datorează acesteia, iar diseminarea lor se face aproape în totalitate prin aceasta.

Potrivit explicației dată de Bogdan Teodorescu, „propaganda, manipularea, comunicarea instituțională, persuasiunea și strategiile de imagine nu s-au născut nici în sânul bisericii catolice, nici în teribila ascensiune a statelor totalitare, nici în timpul mega-campaniilor prezentului. Ci cu aproape cinci mii de ani în urmă în valea Nilului, acolo unde, pentru prima dată, oamenii au crezut și au urmat un simbol generat de o structură administrativă, simbol care a fost folosit de un grup dominant pentru a-și menține și perpetua puterea.”<sup>3</sup>

În Antichitate, Confucius a intuit importanța ritualului pentru conservarea ordinii sociale prin intermediul unui ansamblu de norme care direcționează conduita socială, preamărește tradiția și tinde la înfăptuirea „omeniei”. Nazismul este cel mai evident caz de identificare a politicii cu ritualul.

Orice familie, orice asociație sau colectivitate simte nevoia să își reafirme periodic încrederea în valorile și sentimentele de bază care să reamintească semnul existenței, să întărească sentimentul de identitate și de coeziune internă. O asemenea reafirmare a solidarității în jurul valorilor de bază ale comunității angajează fiecare participant și are loc în cadrul unor ceremonii organizate unde, prin repetarea unor gesturi solemne, se urmărește obținerea efectului scontat. Din această perspectivă, ritualurile politice au ca scop să legitimeze o nouă putere, un nou regim sau un nou lider, sau să inoculeze în rândul participanților credința în societatea lor sau în valorile de grup. Riturile religioase se pot transforma în rituri politice prin „inversiune” sau „conversiune”, iar relația dintre sacru și putere prelungește relația dintre divinitate și credincioși prin intermediul unor practici pseudo-religioase.

Ritualul este extrem de valoros pentru organizațiile ierarhice, în activitatea de informare asupra naturii relațiilor prin care se impune puterea. Prin manipularea

ritualului se poate augmenta puterea indivizilor, tot așa cum incompetența și ignorarea ritualului le poate diminua puterea. Acolo unde puterea este cea mai concentrată, întâlnim cele mai dramatice exemple privind importanța ritualului. Ritualurile proliferază în perioadele de criză politică sau de schimbare a ordinii politice și se aseamănă ca formă cu riturile de instituire sau de trecere. Ca structură, ele se aseamănă cu o credință religioasă care reclamă devotament, solidaritate și sacrificiu în jurul unei valori sau realități sacre: patrie, democrație, monarhie, republică unitate națională.

Comunicarea de mesaje prin dramatizarea ritualului este mult mai eficace decât informarea prin declarații verbale. Chiar mai mult, în multe situații, exprimarea verbală directă a diferențelor de statut dă naștere mai degrabă la nemulțumiri printre cei de rang inferior decât exprimarea aceluiași mesaj prin intermediul ritualului.

## Tipologii

Ritualul își îndeplinește menirea de a informa nu numai despre relațiile de putere din cadrul elitei politice, dar și dintre cei puternici și cei lipsiți de putere. Una din cele mai uzitate clasificări ale riturilor politice contemporane este cea care le împarte în rituri consensuale și rituri de confruntare. Din prima categorie fac parte riturile de inaugurare și riturile aniversare (sau comemorative). Din a doua categorie fac parte riturile de încorporare și riturile electorale. Ambele categorii de rituri presupun anumite principii de succesiune a unor operații care constau în decuparea sau asamblarea secvențelor ritualice și anume repetiția și fărâmițarea (dezasamblarea). Toate categoriile de rituri presupun următorii actanți: 1) organizatorii; 2) actorii; 3) publicul (spectatorii).

Inaugurarea unui edificiu public, de exemplu, este un excelent prilej pentru un președinte sau un prim-ministru să-și îmbunătățească imaginea sau să câștige încrederea populației. Ea se compune din următoarele secvențe: marcarea simbolică a spațiului (pavoazarea cu drapel, buchete de flori etc.); prezența camerelor de luat vederi, ceea ce indică faptul că un eveniment important se va produce; prezența notabilităților centrale și locale (ministrul de resort, prefectul județului, primarul localității); prezența unui numeros public; alocuțiunea de bun venit; tăierea panglicii inaugurale;

alocuțiunea oaspetelui de onoare. Unele din aceste secvențe pot lipsi sau pot fi inversate, însă esențial este ca evenimentul organizat, prin forța sa emoțională, să devină o „capcană a gândirii” pentru publicul spectator prin orientarea percepției sociale.

În ceea ce privește ritualurile aniversare sau comemorative, ele conțin potențialul emoțional cel mai ridicat. Acestea articulează emoția pe conștiința identității colective, regăsită sau recuperată, pe legăturile sacre ale memoriei sociale. Un exemplu elocvent este sărbătorirea Zilei Naționale a României – zi cu înțelesuri multiple și profunde, cu o uriașă încărcătură emoțională. Această zi este un prilej nu doar de sărbătoare pentru oamenii politici, ci și de participare la un ritual din care pot extrage capital de imagine, în special datorită emoției colective, asocierii imaginii cu cea a armatei, prin identificarea cu valori fundamentale ale poporului român. Elementele de simbolistică țin de prezența mulțimii, a șefului statului, de intonarea imnului, de drapelul național, de depunerea de coroane de flori, de defilarea armatei.

În imaginarul colectiv, armata reprezintă expresia bărbăției unui popor, simbolul luptei pentru apărare, un garant al integrității naționale. De asemenea, uniforme, drapelul național, drapelele de luptă ale marilor unități, pasul cadențat sunt reprezentări simbolice prin care se creează și re-creează acea stare de grație a regenerării unei națiuni și face din emoția participanților o premisă a identității colective, a conștiinței naționale.

În cadrul comunicării politice, mai mult decât în celelalte rituri de trecere, riturile funerare au un impact deosebit în legitimarea puterii politice. Între putere și moarte există un raport mai profund decât îl poate evidenția un rit de trecere. Dimensiunea metafizică a morții, ca blocare brutală a funcțiilor vitale ale unui organism, lezează caracterul integrator și dominant al puterii. Moartea unui lider politic sau a unei personalități a vieții publice constituie un prilej oportun de creare a consensului și a legitimității în jurul unei organizații, mai ales dacă aceasta se află într-un proces accelerat de eroziune. Prin ritual se realizează un veritabil proces de transfer de legitimitate de la cel dispărut la noul ales, o contagiune mitico-magică a voinței de unitate internă a organizației și a eredității politice. Spre exemplu, la moartea liderului țărănist Corneliu Coposu, la căpătâiul

său s-au perindat inclusiv marii săi adversari politici. Aici este vorba de un transfer inconștient de imagine, dinspre un lider spiritual legitimat într-o lume politică plină de frivolități.

Politica se exprimă prin simboluri, aceste fiind importante în comunicare prin sensurile ascunse în ele, care pot fi percepute și decriptate, dar și prin diversitatea domeniilor în care apar. Simbolistica este un limbaj care se adresează inițiaților. Fiecare semn închide un potențial nedefinit de sens. Nu există ritual și nici ritualuri politice fără medierea simbolică a realității. Prin faptul că simbolurile ascund și relevă același timp, că exprimă „vraja nepătrunsului ascuns”, ele sunt o punte de legătură între realitatea fizică și cea imaginară.

Este imposibil să avem relații sociale fără evenimente de ordin simbolic. Prin simbolism ne dăm seama cine este puternic și cine este slab în politică, iar prin manipularea simbolurilor cei puternici își întăresc autoritatea. Realitatea politică este în mare măsură expresia unor modalități simbolice, așa cum și-au dat seama mulți candidați pentru funcții politice. Crearea unui simbol, sau mai degrabă identificarea cu un simbol popular, poate deveni o unealtă foarte potentă în obținerea și menținerea puterii, fiindcă trăsătura esențială a simbolicului este zămisirea realității.<sup>4</sup>

Unii analiști politici au mers până într-acolo încât au afirmat că oamenii trăiesc într-o „lume de vis”, o lume a iluziei. Ei fac distincție între lumea reală și tărâmul fantomatic al simbolului.

Ritualul este una dintre modalitățile prin care organizațiile impun viziunea pe care o au despre ele însele și prin care oamenii se raportează la acestea. Susținând o organizație, omul se susține pe el însuși. Pentru mulți analiști, rezultatul de natură politică determinat de ritual duce în primul rând la legitimarea sistemului existent și a deținătorilor puterii din cadrul acestuia. Durkheim este primul care susține această teză. Peste tot în lume, oamenii au tendința de a sacraliza climatul social politic în care trăiesc. Liderul politic care urmărește să dea publicului impresia că este un campion al justiției, al dreptății și al bunăstării majorității are cele mai multe șanse de a lăsa o impresie de durată dacă recurge la o ilustrare dramatică a propriei imagini, decât dacă și-ar expune intențiile

printr-o simplă alocuțiune. Apariția lui trebuie să fie încărcată de simboluri adecvate, ajutat de o echipă de actori colaboratori. Astfel, deținătorii puterii sau cei care aspiră la putere încearcă să propage viziunea unei eventualități politice pe care și-o doresc nutrită de către majoritatea populației. Momentul dramatic nu numai că pune în scenă o posibilă viziune a acestei eventualități, dar în același timp, declanșează o reacție emoțională care înlesnește asocierea noțiunilor de bine și rău cu elementele acestei viziuni.

Prin ritual, oamenii își formează o idee despre ceea ce ei consideră că este o instituție politică adecvată, despre ce calități ideale trebuie să aibă un lider politic, și în ce măsură lumea în care trăiesc corespunde acestor norme. Înțelegerea politicului este mediată de simboluri, iar ritualul, ca o formă potentă de reprezentare simbolică, este o unealtă valoroasă în construirea unei realități politice.

### **Reprezentarea rituală a realității politice. Ritualul în lupta pentru susținerea puterii**

Ca formă importantă de activitate simbolică, ritualul ne structurează experiența, ne ghidează percepțiile și ne canalizează interpretările acestor percepții. Prin ritual, ca de altfel, în general prin cultură, nu numai că lumea din jurul nostru se conturează semnificativ, dar în același timp trăim senzația că logica pe care o percepem nu este propria noastră creație culturală, ci o logică inerentă lumii exterioare. În mod paradoxal, ceea ce este persuasiv în ritual este felul în care descurajează gândirea critică.

Riturile bine puse în scenă sunt importante și pentru carierele politice ale primarilor marilor orașe, ale căror destine depind de succesul punerii în scenă a evenimentelor rituale.

Simbolurile au o istorie de asociații emoționale și cognitive. Parțial, forța lor vine din trecut: din amintirile copilăriei legate de acestea, de sentimentele unei solidarități de odinioară și de felul în care simbolurile au ajutat la definirea identității cuiva și la înțelegerea realității.

Prin folosirea în mod repetat a unei game limitate de simboluri semnificative, deseori asociate cu fervoarea emoțională, ritualul devine un agent formativ decisiv al convingerilor politice. Realitatea politică ne este prezentată în primul rând prin intermediul ritualului, iar convingerile noastre sunt reafirmate ulterior prin expresii colective ce survin în mod regulat.

Lupta pentru poziționarea rituală este foarte actuală. Percepția publicului este extrem de importantă pentru politicieni, fiindcă nu există un context mai reductibil pentru impunerea unei imagini semnificative decât ritualul politic. Dacă în anumite societăți restrânse liderii apar în riturile publice numai după ce și-au vopsit corpul în culorile adecvate, și-au aranjat părul de o manieră adecvată și s-au îmbrăcat în straiile potrivite ocaziei, la fel procedează politicienii americani atunci când se machiază, se tund îngrijit și își selectează îngrijit hainele în care vor apărea la ceremonii.

Nu numai că politicianul se zbate să devină centrul atenției în cadrul unei ceremonii politice, dar în același timp caută să se folosească de acele simboluri care îi pot conferi o aură de legitimitate în ochii publicului. Contează spectacolul cu public, nu platforma politică propusă. Cea mai mare dramă socio-politică și cea mai elaborată formă de competiție rituală din politică are loc la fiecare patru ani cu ocazia alegerilor prezidențiale. Metafora călătoriei însoțește întreaga aventură a alegerilor: campania cu pelerinaj. Populația are șansa da a-l cunoaște pe candidat prin intermediul aparițiilor supraritualizate, iar candidatul se folosește de rituri pentru a promova imaginea care dorește să fie percepută despre el însuși, în contrast cu imaginea pe care o zugrăvește despre competitorii lui. În acest scop, apelul la simboluri, în scopul definirii anumitor emoții, este crucial.

Platforma politică este eclipsată de punerea în scenă, de stegulețe, limuzine, sărutatul copiilor, o gură de mâncare luată în timpul băilor de mulțime, un costum popular îmbrăcat la o serbare câmpenească, apariții cu casca de protecție pe schele, plimbatul prin lanul de porumb cot la cot cu agricultorii (de preferință îmbrăcat în haine de lucru). Prin intermediul acestor socio-drame, politicienii încearcă să impună o imagine publică despre ei înșiși, aceea de bastioane ale moralității și de slujitori neobosiți în serviciul binelui public.

## Rituri românești de câștigare și menținere a puterii. Campania și pre-campania electorală din 2009

### Riturile turistice

Din categoria riturilor de menținere și consolidare a puterii sau de demonstrare ostentativă a acesteia fac parte și vizitele de lucru ale miniștrilor la diverse obiective. Transformarea în eveniment a unor vizite de lucru, care fac parte de fapt din atribuțiile de serviciu firești, reprezintă un rit cu substrat electoral. Un exemplu elocvent este minivacanța de 1 Mai 2009 a ministrului turismului, Elena Udrea.<sup>5</sup> Aceasta, îmbrăcată în alb, călare pe un cal alb, pe malul mării, recompune o imagine de basm. Apar aici o serie de imagini și simboluri prin care se încearcă transmiterea unor mesaje subliminale telespectatorilor: culoarea albă și părul blond al Elenei Udrea sugerează similitudinea cu eroinele pozitive din basme. Calul alb este un alt element care apare frecvent în basme. De altfel, multe din vizitele obișnuite ale ministrului turismului se transformau în adevărate spectacole, mediatizate excesiv. Aducerea unui mare număr de jurnaliști în scopul mediatizării evenimentului conferă, în ochii spectatorilor și a telespectatorilor, un plus de importanță evenimentului, chiar dacă acesta este unul banal. Potrivit lui Chevallier, albul este „culoarea candidatului”. Candidații la funcțiile publice se îmbrăcau în alb. „Este o culoare de trecere, în sensul în care se vorbește de rituri de trecere: el reprezintă chiar culoarea privilegiată a acestor rituri prin care se înfăptuiesc mutațiile ființei, potrivit schemei clasice a oricărei inițieri: moartea și renașterea.”<sup>6</sup> Calul are o simbolică legată atât de focul care nimicește și triumfă, cât și de apa care hrănește și îneacă, fapt care proiectează în percepția publicului o imagine pozitivă a celei care călărește pe calul alb, pe malul mării. În basmele românești, calul alb este întotdeauna „vehiculul” purtător al eroului pozitiv. Caii sunt simboluri solare, sunt cei care trag carul soarelui. „Solar, înhămat la carul astrului, calul alb devine imaginea frumuseții desăvârșite, prin dominația spiritului. Este un simbol al măreției.”<sup>7</sup>

## Portul popular

Îmbrăcarea în portul popular din zonele pe care le vizitează face parte din programul multor oameni politici, fie că sunt din partidul care guvernează, fie că sunt din partidele care aspiră la putere. Adoptarea portului popular al acelei zone și „defilarea” prin mijlocul mulțimii cu acest port este o încercare de integrare în societate, în mediul respectiv, un mod de a se considera „de-al lor”, „de-al locului”. Ziarul „Adevărul” scria în 3 mai 2009: „Președintele Traian Băsescu și soția sa Maria au fost astăzi Huta Certeze, din Satu Mare, la serbarea câmpenească Sâmbra Oilor. Ei au primit costume tradiționale din Țara Oașului, fiind întâmpinați cu colaci, sare și pălincă. După ce au fost întâmpinați de oficialitățile locale, șeful statului a dansat cu interpreta de muzică populară Maria Tripon, iar soția sa cu primarul din Certeze.”<sup>8</sup>

## Cântecul, dansul, munca

La o serbare câmpenească din Teleorman – în 2 iunie 2009 – Emil Boc cântă pe scenă un cunoscut cântec popular „Pușca și cureaua lată”, împreună cu cântăreața de muzică populară Maria Dragomiroiu.<sup>9</sup> El este protagonistul mai multor demonstrații de acest fel: cioplitul lemnului, dirijatul fanfarei, cositul și mâncatul unui prânz în câmp etc., toate etalate în scopul de a-și demonstra lipsa de formalism și dezinhibiția. Scopul acestor demonstrații este crearea imaginii unui premier „din popor”, apropiat de oameni, nesofisticat. Crearea senzației apropierii de popor este unul din tertipurile electorale ale multor oameni politici. Majoritatea candidaților de la funcții importante în stat, din perioada supusă analizei, au dansat împreună cu alegătorii: Traian Băsescu, Ion Iliescu, Călin Popescu-Tăriceanu, Elena Udrea, Emil Boc, Ludovic Orban, Mircea Geoană etc. Dansul este celebrare, este limbaj. „Acolo unde cuvintele nu mai sunt de ajuns apare dansul. Dansul exprimă și celebrează identificarea cu ceea ce este nepieritor. Astfel sunt toate dansurile primordiale, toate dansurile considerate sacre. Tot astfel sunt, în viața profană, toate dansurile populare sau savante, elaborate sau improvizate, individuale sau colective, care caută mai mult sau mai puțin o eliberare în extaz, fie că aceasta se limitează la trup, fie că este mai sublimat. Caracterul structurat al dansului, ritmul său, reprezintă scara prin intermediul căreia se realizează eliberarea.”<sup>10</sup>

## Inaugurările și tăierile de panglici

Inaugurările, cu toată gama de manifestări aferente, sunt unele dintre cele mai frecvente rituri ale puterii actuale. Spre exemplu, în 13 noiembrie 2010, presa prezintă ca spectaculos un eveniment devenit aproape banal, tocmai datorită frecvenței cu care s-a apelat la el: premierul Emil Boc împreună cu ministrul Transporturilor, Anca Boagiu, au mai inaugurat 10 km de autostradă. „Emil Boc a inaugurat sâmbătă încă 10 kilometri ai Autostrăzii (A3), între Turda și Câmpia Turzii, după care s-a urcat la volanul unei mașini Dacia Duster pentru a testa tronsonul finalizat, alături de ministrul Transporturilor, Anca Boagiu. Boc a tăiat panglica alături de ministrul Transporturilor Anca Boagiu, la intrarea pe A3 dinspre Câmpia Turzii, și a ascultat detalii privind lucrarea din partea reprezentantului constructorului.”<sup>11</sup> Asemenea inaugurări au loc frecvent și la fel de frecvent și de spectaculos sunt mediatizate de presa favorabilă. Scopul mediatizării excesive și al punerii unei banalități într-o lumină spectaculoasă este sugestionarea în rândul publicului a imaginii unor guvernanți activi, competenți, preocupați de realizarea unei infrastructuri puternice. De fapt, finalizarea unor tronsoane foarte mici de autostradă face parte din normalitate, iar inaugurarea cu fast nu se justifică.

## Lansarea candidaturii

Lansarea candidaturii este unul dintre cele mai somptuoase și ostentative rituri ale puterii actuale. Fiecare candidat încearcă să deruleze un spectacol cu cât mai multe simboluri și mesaje subliminale. Se desfășoară sub semnul opulenței de mijloace, resurse și simboluri. Lansarea candidaturii se anunță de regulă cu mult timp înainte, fără a se preciza inițial data și locul exacte, tocmai pentru a alimenta curiozitatea și suspansul. Spațiile unde se desfășoară lansarea sunt de obicei săli, aule, amfiteatre cu capacitate mare, pentru a putea suporta un număr cât mai mare de invitați din toată țara. Lansările demarează cu mitinguri de amploare, prin declarații solemne, prin strategii teatrale foarte bine puse la punct. Nu lipsesc difuzoarele de unde se aude imnul partidului, așezarea pe scenă a personalităților partidului în ordinea importanței ierarhice, discursurile fulminante, aplauzele, împodobirea sălii în culorile partidului etc.

Spre exemplu, Traian Băsescu a anunțat – aparent intempestiv – că s-a decis să candideze pentru al doilea mandat. Declarația a avut loc în precampania din 2009, la un miting la Sânicolaul Mare – în județul Arad, când un bătrân din mulțime îl provoacă să-și depună candidatura. Personajul este foarte bine ales, pentru că îngemănează în imaginea sa o serie de simboluri generatoare de încredere: om bătrân, cu părul alb, îmbrăcat sobru, cu un discurs simplu. Bătrânețea este un semn de înțelepciune și virtute și reprezintă un transfer de încredere și respect în rândul publicului.

Candidatul PD-L la Primăria Baia Mare, la alegerile din 2008, Corin Cherecheș și-a lansat candidatura într-un loc considerat simbolic pentru oraș – Câmpul Tineretului. Însoțit de personalitățile PD-L Maramureș, aranjate în semicerc, având în spate Muzeul de Etnografie, candidatul și-a prezentat echipa și o mare parte din membrii acesteia au ținut scurte discursuri de susținere. Toți cei prezenți acolo purtau însemnele partidului. Fotografia și filmarea sunt făcute dintr-o perspectivă imagistică prin care se accentuează grandoarea evenimentului.<sup>12</sup>

Pentru a-și lansa candidatura la Primăria Baia Mare, independentul Mircea Dolha s-a deplasat de la sediul primăriei până în centrul orașului, însoțit de familie și de un grup de cetățeni îmbrăcați în violet, culoare cu o simbolică electorală devenită importantă: aceea de a intimida adversarul și de a aduce victoria.<sup>13</sup>

### Depunerea candidaturii

În mod firesc, dacă nu s-ar fi transformat în rit, un asemenea demers ar trebui să dureze câteva minute. Concret – depunerea candidaturii constă în predarea listelor cu semnături birourilor electorale, chestiune care durează efectiv câteva minute, însă spectacolul de dinainte și de după depunere face, de obicei, obiectul unor talk show-uri ample. Staff-ul fiecărui candidat – format întotdeauna din personalități politice, din reprezentanți cu notorietate ai societății civile, din tehnocrați și din membrii familiei sunt cei care îi însoțesc pe candidați la depunerea candidaturii. Se marșează mult pe ideea transferului de notorietate de la personalitățile aduse, pe ideea de familist al candidatului etc. Declarațiile celor care însoțesc candidații, descrierea decorurilor de către reprezentanții presei, comentariile

analizilor politici, toate la un loc pot să dureze ore în șir. Presa favorabilă unui anumit candidat va comenta mult pentru a-i face publicitate pozitivă, presa ostilă va critica mult, pentru a decredibiliza. Cert este că, în ambele cazuri, telespectatorilor li se vor oferi multe ore de informații și comentarii și implicit mesaje electorale, pe toate canalele media legate de aceste evenimente. În riturile puterii actuale, presa are un rol decisiv. Cu ajutorul ei se poate da grandoarea unui eveniment aparent banal sau care, în mod firesc, n-ar necesita prea multă mediatizare. Important de punctat este faptul că toate aceste puneri în scenă sunt create în laboratoarele de partid, sunt opera strategilor de campanie care adesea se folosesc de presă, fără ca aceasta să realizeze în totalitate că este parte a unor rituri ale puterii.

Candidatul USL la Primăria Baia Mare, la alegerile din 2011, Cătălin Cherecheș și-a depus candidatura la Biroul Electoral Județean, după care, însoțit de personalități ale PSD și PNL și de un grup de susținători – tineri și pensionari – s-a deplasat în fața Prefecturii Maramureș. Acolo a rostit discursul de lansare a candidaturii. Au fost prezenți tineri și bătrâni împreună cu candidatul, pentru ca electoratul de toate vârstele să se simtă reprezentat. Filmarea era realizată în așa fel încât clădirea primăriei să se vadă în perspectivă, pentru a proiecta imaginea sa pe cea a primăriei, astfel încât să sugereze alegătorilor care va fi viitorul său loc de muncă.<sup>14</sup>

Crin Antonescu își depune candidatura pentru Președinția României la alegerile din 2009 însoțit de o serie de membri marcanți ai PNL, cu toții persoane publice, legitimate cultural și politic. S-a marșat atunci pe declarații moderate care să inducă senzația de siguranță, bun-simț, accentuându-se legătura cu unul dintre mesajele campaniei: România bunului-simț.

### Mitingurile electorale

Mitingurile electorale sunt puneri în scenă de anvergură, cu regii complexe, la care se adună mii de susținători. Fiecare partid caută să le organizeze cât mai solemn și mai grandios pentru a impresiona electoratul, pentru a da o senzație de putere cât mai accentuată. În campania electorală la prezidențialele din 2009 este prezentat spre exemplu mitingul candidatului Mircea Geoană la Ploiești, unde Sala Sporturilor a fost neîncăpătoare pentru publicul numeros. Tinerii activiști au făcut



pregătirile pentru venirea oficialilor, împărțind stegulețe și banner-e cu mesajul „Învingem împreună. Mircea Geoană, președinte!” La finalizare pregătirilor a venit candidatul însoțit de „grii” partidului, în timp ce în boxe suna imnul PSD. Invocând metafora călătoriei, liderul județean al partidului a ținut un discurs fulminant, spunând: „Pornim marșul triumfal asupra Cotrocenilor! Vulturul care pleacă de aici va merge din primărie în primărie și din oraș în oraș și la 7 decembrie se așează la Cotroceni”. L-a ironizat pe contracandidatul său și a recitat din Eminescu, în timp ce pe cele două plasmă din sală se proiectau spoturile electorale cu Mircea Geoană.<sup>15</sup> Aici avem de-a face, pe lângă legitimarea candidatului, prin compararea sa cu personalități importante ale literaturii românești, și cu un demers de delegitimare a contracandidatului său – Traian Băsescu. Acesta este comparat cu eroi negativi ai istoriei. Pregătirea, desfășurarea și tensionarea în cescendo a evenimentului conțin toate ingredientele unui scenariu tipic de rit politic: solemnitatea, asistența numeroasă, discursurile fulminante, mesajele discursurilor, acuzațiile și comparațiile pentru adversarii politici, decorarea sălii, emoția candidatului, invocarea religiei, pornirea simbolică a călătoriei electorale dintr-un județ care este un fief al PSD.

### Congresele partidelor politice

Congresele au devenit în timp spectacole extrem de importante, cu o mediatizare excesivă, precedate de adevărate campanii pentru competitorii la funcțiile din partid. Fastul, muzica solemnă, imnul partidului, simbolurile și culorile partidului, aducerea unui număr cât mai mare de delegați, pentru ca sălile să fie pline, discursurile, transmisiile directe pe posturile de știri – toate sunt elemente de rit. Spre exemplu, Congresul PNL din martie 5-6 martie 2010 a fost mediatizat integral pe cele două posturi naționale de știri – Realitatea TV și Antena 3 –, prin aceasta dându-se note suplimentare de solemnitate și importanță. Locul ales – Palatul Parlamentului –, organizarea unor studiouri de știri ad-hoc, pentru transmiterea fiecărui moment, mai mult sau mai puțin important al congresului, au contribuit la conturarea unui eveniment cu alură de rit. În pauzele lucrărilor, au fost luate interviuri delegaților, s-au prezentat știri și imagini de culoare, pe la studiourile improvizate s-au perindat o serie de invitați etc., toate acestea sporind tensiunea atmosferei, care s-a finalizat

cu „deznodământul” aflării numelui noului președinte al PNL. Escaladarea tensiunii, tonul uneori agitat al prezentatorilor, vacarmul și agitația de pe holurile Casei Poporului au fost elementele constitutive ale unui nou tip de rit politic care s-a consolidat în ultimii ani în România.<sup>16</sup>

### Călătoriile din campania electorală

Toți candidații la președinție – și mai nou chiar la președinția partidelor politice – își fac campanie în întreaga țară. Este un mod de a oferi imaginea preocupării pe care o au pentru problemele fiecărei zone, o formă de „a se apropia” de alegători.

Însoțind întreaga aventură a alegerilor, metafora călătoriei este o caracteristică a campaniilor de tip american. Symbolismul călătoriei, extrem de bogat, se rezumă totuși la căutarea adevărului, a păcii, a nemuririi, la căutarea și descoperirea unui centru spiritual. Călătoria exprimă o dorință profundă de schimbare interioară, o nevoie de noi experiențe, mai degrabă decât o deplasare locală. După Jung, ea este mărturia unei nemulțumiri care împinge la căutarea și descoperirea de noi orizonturi. În toate literaturile, călătoria simbolizează o aventură și o cercetare, fie că este vorba de o comoară sau de o simplă dorință de cunoaștere, concretă sau spirituală. Dar această cercetare nu este în fond decât o căutare și cel mai adesea o fugă de sine.<sup>17</sup> Fiecare vizită presupune un întreg arsenal de ritualuri: așteptarea la aeroport de către oficialitățile județului sau orașului, întâmpinarea cu pâine și sare, întâlniri cu persoanele importante din administrație, conferințe de presă, întâlniri cu electoratul, eventual vizite pe la școli sau societăți comerciale importante. Pe parcursul vizitei, candidatul este însoțit de staff-ul său, de gazde și de presă. Cu cât grupul este mai numeros, cu atât impactul la public este mai puternic. Adunările publice pot să fie parte componentă a ritului călătoriei. În cadrul acestora se circumscriu alte rituri, deja amintite: dansul, cântecele, băile de mulțime, discursurile etc.

### Sărbătorile creștine

Prin prezența la slujbele religioase, pioșenia excesivă, uneori cu accente ostentative, sub ochiul camerelor de filmat se urmărește conturarea unei imagini de lider

credincios, milostiv, apropiat de oameni. Publicului i se induce ideea că un om cu asemenea calitate va fi și un bun conducător.

### **Campania electorală și pre-campania lui Traian Băsescu. Repere de campanie**

Întreaga campanie electorală este un spectacol, o derulare ordonată de ritualuri și simboluri, scopul fiind bine definit: acela de a impresiona electoratul, de a-i atinge resortul emoțional și – în final – de a-i obține votul, întrucât – se știe – oamenii aleg emoțional. Strategii de campanie cunosc resorturile emoționale care trebuie atinse, raportat la tipologia candidatului, a contracandidaților și a expectațiilor electoratului. Campaniile și perioada de precampanie a lui Traian Băsescu au avut puncte-cheie menite să accentueze imaginea mitică a președintelui. În această a doua campanie, președintele în funcție și-a construit un nou mesaj electoral care marșa pe lupta anticorupție. Dacă în prima campanie era eroul eliberator, era „președintele-jucător” care venea să schimbe regimul unui președinte în vârstă, asimilat cu remanențele comunismului, în a doua campanie, își construiește imaginea haiducului care se va lupta cu corupția. „În discursul său de un populism evident, mulți dintre alegători s-au regăsit și, ca urmare, i-au dat votul. A reușit să electrizeze electoratul prin apetența sa pentru băile de mulțime, prin demagogia ambalată frumos, prin umorul său grobian, prin mimarea unor bătălii în interesul poporului, prin lansarea pe piață a sintagmei „președinte jucător”.<sup>18</sup> O asemenea sintagmă plăcea electoratului care vedea în președintele jucător – președintele implicat, interesat de problemele cetățeanului.

Înainte de campania din 2009, analiștii se întrebau dacă Traian Băsescu – a cărei imagine se erodase serios – mai are resurse și teme de abordat pentru câștigarea unui nou mandat. Maestru al manipulării, printr-o campanie bine condusă de specialiști în comunicare, sociologie și imagistică, Traian Băsescu reușește să-și înfrângă adversarii politici. Victimizarea, aruncarea în derizoriu a unor teme în paralel cu aducerea în prim-planul dezbaterii publice a altor teme convenabile, ritualizările, mistificările, ambiguitatea etc. au fost doar câteva din elementele utilizate în scenariul ritualic al campaniei. S-a conștientizat faptul că „spectacolul public contează, nu platforma politică.” Promovând teme în care alegătorii

se regăseau s-a reușit stimularea solidarității, chiar și în lipsa consensului.<sup>19</sup>

Presa și analiștii acreditează ideea unei campanii opulente, avantajate de faptul că era președinte în funcție. În perioada campaniei, dar și în pre-campanie, oameni politici cu notorietate din proximitatea președintelui au fost, la rândul lor, protagoniști ai altor rituri, în scopul sensibilizării electoratului, a atragerii simpatiei spre reprezentanții partidului președintelui. Aceștia au devenit relee de diseminare a mesajelor electorale, dar și poli de atragere a simpatiei electorale. Campania incisivă a continuat în 2009 și în stradă, organizându-se mitinguri așa-zis spontane îndreptate împotriva contracandidatului său Mircea Geoană, încadrate în categoria riturilor de delegitimare. Iată câteva din elementele de precampanie care s-au sincronizat la nivel național și au punctat și au contat în destabilizarea adversarului. Aparent, păreau să nu aibă legătură între ele, însă tocmai sincronizarea, identificarea aceluiasi mesaj la fiecare dintre ele, relevă faptul că sunt acte ale aceluiasi spectacol. Prima manifestație din acest ciclu a avut loc la Timișoara, pe 1 Decembrie, pretextul fiind semnarea de către Mircea Geoană, Crin Antonescu, Klaus Iohannis și Gheorghe Ciuhandu a „Parteneriatului pentru Timișoara”. În paralel, 300 de protestatari s-au solidarizat la Brașov cu manifestații anti-PSD de la Timișoara, scandând lozinci împotriva comunismului și a lui Ion Iliescu. Fenomenul a continuat și în București, în Piața Universității, unde manifestații au scandat lozinci precum „Jos comuniștii!”, „Timișoara!”, „Azi în Timișoara, mâine-n toată țara!”, dar și mesaje anti-Geoană. În următoarele zile protestele au continuat la Cluj, Constanța, Sibiu, Târgoviște. Symbolismul este evident prin alegerea unor orașe-simbol în care să izbucnească aceste manifestații „spontane”. Este vorba de Timișoara, Brașov, București – Piața Universității – adică exact locuri de unde au mai pornit mobilizări de anvergură ale populației nemulțumite de regim.

### **Punerea în scenă a confruntării televizate Băsescu – Geoană**

Finalul campaniei a fost marcat de confruntarea televizată – în 3 decembrie 2009 – a celor doi candidați – Traian Băsescu și Mircea Geoană, moderatorul acesteia fiind jurnalistul Robert Turcescu. Confruntarea a fost amplu mediatizată, punându-se accent în crescendo

pe apropierea orei de difuzare, totul având ca rezultat tensionarea și stârnirea curiozității telespectatorilor. Promo-ul făcut cu mult timp înainte, după modelul spectacolelor, al finalelor sportive, al filmelor importante face parte din scenariul întâlnirii. Fiecare detaliu al întâlnirii, de la decor până la discursuri, a căpătat greutate și încărcătură emoțională ca urmare a unei asemenea mediatizări. Moderatorul era unul cunoscut ca fiind sobru, acid, riguros, cu umor moderat, tocmai pentru a sugera alegerea unui arbitru care urmează să arbitreze un meci din categoria grea. Apar o serie de simboluri, de elemente de decor și o mulțime de actanți, pentru a da o grandoare convenită acestei puneri în scenă și, evident, pentru impresionarea receptorului mesajului, adică a publicului.

**Alaiul** – Ambii candidați au venit însoțiți de familie, de cele mai importante personalități din partid, dar și de persoane cunoscute din societatea civilă. Locul de desfășurare – Palatul Parlamentului – clădire simbolică pentru politica românească, impresionabilă prin grandoare și decor.

**Filmarea sosirii** – Filmarea urmărește sosirea, din momentul coborârii din mașină, până la locul desfășurării confruntării. Toată derularea confruntării, cu filmarea și prezentarea elementelor de dinainte și de după confruntare, dar și din pauzele publicitare, plasează simbolic confruntarea la nivelul de intensitate al unui concurs, a unei bătălii pe viață și pe moarte, escaladând tensionarea momentului. Filmarea susținătorilor în timpul desfășurării confruntării, rumoarea provocată în rândul acestora de unele întrebări sau răspunsuri, emoția, frământările membrilor familiilor candidaților, au fost alte elemente care au avut menirea de a impresiona și de a sensibiliza alegătorii, de a-i face participanți emoționali la eveniment.

**Presa** – Prezența unui mare număr de jurnaliști, care au fost filmați și arătați dinainte, panoramarea spațiului în care era amplasată media au menirea de a accentua importanța comunicării, a transmiterii mesajului, dar și tensiunea care urmează să apese pe umerii candidaților în timpul confruntării publice. Prin toate acestea, se valorizează și omul din fața ecranului, telespectatorul care devine atent la fiecare detaliu, devine parte implicată emoțional a acestei confruntări și este tentat să valorizeze la rândul său prestația candidaților. Pentru cei indeciși, care reprezintă un număr mare de alegători

în fiecare campanie, orice detaliu poate fi relevant în orientarea opțiunii. Filmarea lui Traian Băsescu în timp ce-și citea notițele conturează telespectatorului imaginea unui om emoționat, conștiincios, dar și apăsător de importanța momentului, a alegerilor și a funcției pentru care se luptă.

„Glonțul de argint” este un element-cheie în confruntările finale dintre candidați. Este momentul cel mai tensionat și mai așteptat, echivalentul al punctului culminant din orice spectacol ritualic. În timp, publicul a fost „pregătit” să aștepte și să mizeze pe acest moment al aruncării glonțului de argint. Traian Băsescu s-a folosit cu abilitate de vizita făcută de Mircea Geoană cu o seară înainte tocmai la Sorin Ovidiu Vântu. Asocierea imaginii candidatului cu un personaj controversat a fost devastatoare pentru Mircea Geoană. Intonația și insistența – derulate într-o tonalitate bine jucată din punct de vedere teatral – cu care Traian Băsescu l-a întrebat pe Mircea Geoană detalii despre vizita la Sorin Ovidiu Vântu au fost decisive pentru ca, în ochii alegătorului indecis, Mircea Geoană să pară nesincer, dar și având relații de prietenie cu un om de afaceri controversat și nesimpatizat de public.

Scenariul se circumscrie momentelor importante din derularea oricărei povești: expozițiunea – care cuprinde sosirea actanților și prezentarea imaginii și a decorului în care urmează să se deruleze confruntarea; intriga – formată din punerea din start pe poziții adversative a celor doi contracandidați; desfășurarea – partea cea mai întinsă a acțiunii, cuprinzând întrebările, răspunsurile, atacurile și contracararea acestora; punctul culminant – echivalentul „glonțului de argint”, reprezentând partea cea mai tensionată și mai intensă a confruntării; deznodământul – partea de final cuprinzând încheierea acțiunii, spațiul lăsat publicului pentru concluzii și decizii.

Deznodământul nu a fost unul fast pentru contracandidatul lui Traian Băsescu, Mircea Geoană. Atitudinea lui defensivă, fâstâceala, imposibilitatea de a da un răspuns ferm unei asemenea provocări, precum abordarea subiectului din seara de dinaintea confruntării, l-au costat procente importante în bătălia pentru președinție. Este o dovadă a faptului că simbolistica momentului, cuprinsă în rit, dar și ritualurile derulate au fost asimilate și percepute de publicul receptor conform scopului pentru care au fost concepute. Cu alte cuvinte, ritul de delegitimare,

bine pus în scenă și insinuat de staff-ul de campanie al președintelui Traian Băsescu, a funcționat.

## Concluzie

Ritualul poate duce la acțiuni comune fără a fi necesare convingeri comune. Comportamentul oamenilor poate fi mai bine explicat, în multe împrejurări, ca fiind mai degrabă o reacție la situații tensionate, decât o manifestare a unei convingeri adânc înrădăcinate.

Marile emoții stârnite de ritual conferă și mai multă energie tendinței de conformism. Un gen comun de disonanță cognitivă apare atunci când percepția noastră despre evenimentele din lume este în contradicție cu convingerile noastre despre acel fenomen. „În astfel de cazuri, realitatea care impresionează o persoană va exercita o presiune în sensul inducerii de elemente cognitive adecvate, care să corespundă cu acea realitate.”<sup>20</sup>

Identificarea elementelor specifice ale ritului în sistemul puterii are o dublă relevanță; pe de-o parte una teoretică, destinată generalizării și abstractizării; pe de altă parte una destinată publicului larg care, odată identificând construcția rituală, poate face un pas spre rezistența în fața manipulării politice. ■

## Bibliografie

- Ballandier, George, *Scena puterii*, Editura AION, Oradea, 2000
- Boia, Lucian, *Istorie și mit în conștiința românească*, Editura Humanitas, București, 1997
- Chevalier Jean, Gheerbrant, Jean, *Dicționar de simboluri*, Editura Artemis, București
- Culianu, Ioan Petru, *Religia și creșterea puterii*, Editura Nemira, București, 1996
- Durkheim, Emile, *Forme elementare ale vieții religioase*, Editura Polirom, Iași, 2005
- Edelman, Murray, *Politica și utilizarea simbolurilor*, Editura Polirom, Iași, 1999
- Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1987
- Frigioiu, Nicolae, *Antropologie politică*, Editura Tritonic, București, 2009

- „Glasul Maramureșului” – colecția mai-iunie 2008
- Institutul „Ovidiu Șincai” – *Raport de analiză politică asupra alegerilor prezidențiale din 2009*
- Kernbach, Victor, *Dicționar de mitologie generală*, Editura Albatros, București, 1983
- Kertzer, David, *Ritual, politică și putere*, Editura Univers, București, 2002
- Le Bon, Gustave, *Psihologia mulțimilor*, Editura Antet, București, 2000
- Machiavelli, Niccolò, *Principele*, Editura Antet, București, 2000
- Ruști, Doina, *Mesajul subliminal*, Editura Tritonic, București, 2005
- Săftoiu, Claudiu, *Jurnalismul politic. Manipularea politicienilor prin mass-media, manipularea mass-media de către*

- politicieni*, Editura Trei, București
- Teodorescu, Bogdan, *Cinci milenii de manipulare*, Editura Tritonic, București, 2007
- Vulcănescu, Romulus, *Dicționar de etnologie*, Editura Albatros, București, 1979
- Van Gennep, Arnold, *Riturile de trecere*, Editura Polirom, Iași, 1996
- www.adevarul.ro
- www.antena3.ro
- www.gandul.ro
- www.mediafax.ro
- www.realitatea.net
- www.stiri.ro
- www.ziare.com

## Note

- David Kertzer, *Ritual politică și putere*, Editura Univers, București, 2000, pag.14
- Doina Ruști, *Mesajul subliminal*, Editura Tritonic, București, 2007, pag. 65
- Bogdan Teodorescu, *Cinci milenii de manipulare*, Editura Tritonic, București, 2007
- David Kertzer, *op.cit.*, pag. 25
- www.stiri.ro
- Jean Chevalier, Jean Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Editura Artemis, București, pag. 75-76
- Ibidem*, pag. 225
- www.adevarul.ro
- www.antena3.ro
- Jean Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, Editura Artemis, București, pag. 427-429
- www.gandul.info.ro
- „Glasul Maramureșului”
- eMM
- CBN TV Maramureș
- www.ziare.com
- www.realitatea.net
- Jean Chevalier, Jean Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol.I, Editura Artemis, București, pag. 269
- Raport de analiză politică asupra alegerilor din 2009* – Institutul „Ovidiu Șincai”, pag. 14
- Ibidem*, pag. 34
- David Kertzer, *op. cit.*, pag. 114

FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: fnt.ro  
„Las meninas” (Teatrul Maghiar de Stat, Cluj-Napoca) Regie: Andrei Măjeri  
Fotografie de Andrei Gîndac



FNT 2019 – Imagini din spectacole. Sursa: fnt.ro  
„Iona” (Teatrul Nottara, București), Regie: Gábor Tompa  
Fotografie de Florin Biolan





# Pax ottomanica rediviva

VALENTIN FILIP

---

După 8 ani de conflicte sângeroase, Siria se prezintă tragic, cu sute de mii de victime și milioane de refugiați, cu o economie prăbușită și comunități în ruină. Odată cu anihilarea ultimelor bastioane controlate de Daesh („Statul Islamic”), se părea însă că războiul civil ar fi putut intra într-o etapă mai degrabă a negocierilor decât a ostilităților. Sigur că era un armistițiu fragil, subminat de amenințarea că Daesh putea reapărea oricând și oriunde, că tranziția se anunța sinuoasă, datorită intereselor divergente și loialităților instabile. Se întrezărea însă o posibilitate de acceptare a unui status quo care să permită măcar ameliorarea crizei umanitare. Situația s-a modificat dramatic la 9 octombrie a.c., când Turcia a demarat cea mai amplă operațiune militară a sa în Siria. De unde izvorăște această intervenție a Ankarei și cum cadrează în cultura strategică turcă? Care sunt implicațiile pentru dinamica de putere de la nivel regional și global?

**D**abiq 1516: lângă Alep, sultanul Selim I zdrobea armata mamelucilor, la începutul unei campanii prin care otomanii cucereau Mashrequl (lumea orientală arabă). Nu era o simplă expansiune teritorială, deoarece sultanul devenea și protector al orașelor sfinte musulmane. Prin capturarea ultimului Calif abasid, cu tot cu relicvele profetului Mohamed, se împlinea și vechea ambiție a sultanilor de a instaura Califatul Otoman. Selim I devenea calif *de facto*, chiar dacă titulatura oficială avea să fie utilizată mult mai târziu, iar Turcia cea mai importantă entitate politico-religioasă din și pentru lumea musulmană. De menționat că, în 1514, Selim I îl oprise, la Chaldiran, pe șahul safavid Ismail I, care tocmai reunificase Iranul și instaurase šiismul duodeciman, marcând astfel sfârșitul avansului teritorial persan în Levant. A fost și momentul în care kurzii au intrat în compoziția etnică a Imperiului, cu consecințele pe care le resimțim și azi.

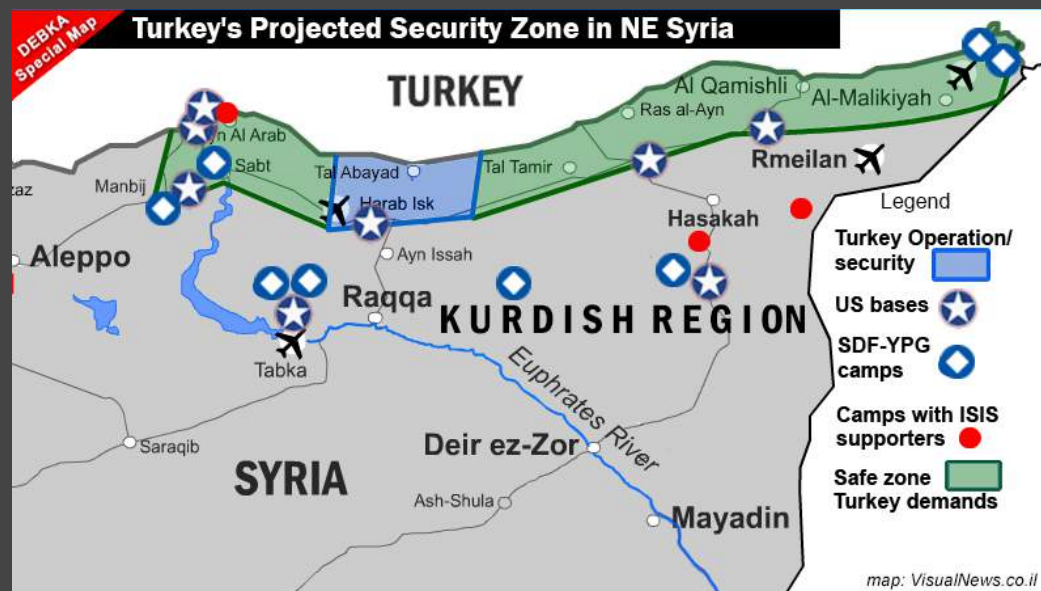
Rostul acestei paralele istorice nu este unul explicativ. Istoria nu stabilește precis cauzalități, cu atât mai puțin într-un domeniu atât de complex și de dinamic precum cel al relațiilor internaționale. Are însă meritul de a oferi un cadru pentru identificarea și înțelegerea unor comportamente și tendințe. Cu alte cuvinte, a

te ghida după analogii istorice este cel puțin la fel de păgubos precum a le ignora. În cazul de față, reținem doar că liderii Turciei de ieri și de azi au căutat să își ancorizeze interesele în și să își legitimizeze acțiunile sau politicile prin calcule strategice de ordin politic, militar și religios în Mashreq.

„Izvorul Păcii” continuă o suită de operațiuni militare întreprinse de Turcia în nordul Siriei. Ankara intervenise deja în conflictul desfășurat la granița sa sudică printr-o facțiune a „Armatei Siriene Libere”, fără a lista bombardamentele asupra unor ținte siriene. O notă aparte merită o incursiune a unui convoi militar turc, în 2015, într-o misiune limitată, dar cu un puternic impact imagologic: mausoleul care adăpostea osemintele șahului Suleiman, considerat a fi fost bunicul lui Osman I, a fost strămutat pentru că risca să cadă în mâinile Daesh.

În 2016, Ankara desfășoară operațiunea „Scutul Eufratului” (2016-2017) în urma căreia își stabilește o prezență militară permanentă în nord-vestul Siriei, ulterior consolidată prin ofensive lângă Alep (Idlib – 2017, Afrin – 2018). Toate aceste intervenții au fost asumate și justificate de Turcia ca parte a luptei împotriva terorismului. În accepțiunea turcă, teroriști nu sunt însă doar luptători jihadiști din Daesh sau

Planul intervenției militare a turcilor în nodrul Siriei – crearea unei zone de securitate controlate de turci în zona kurdă a Siriei. Cu verde, zona-tampon planificată de turci. Cu albastru, zona efectiv controlată de turci în urma atacurilor din octombrie. Sursa: debka.com





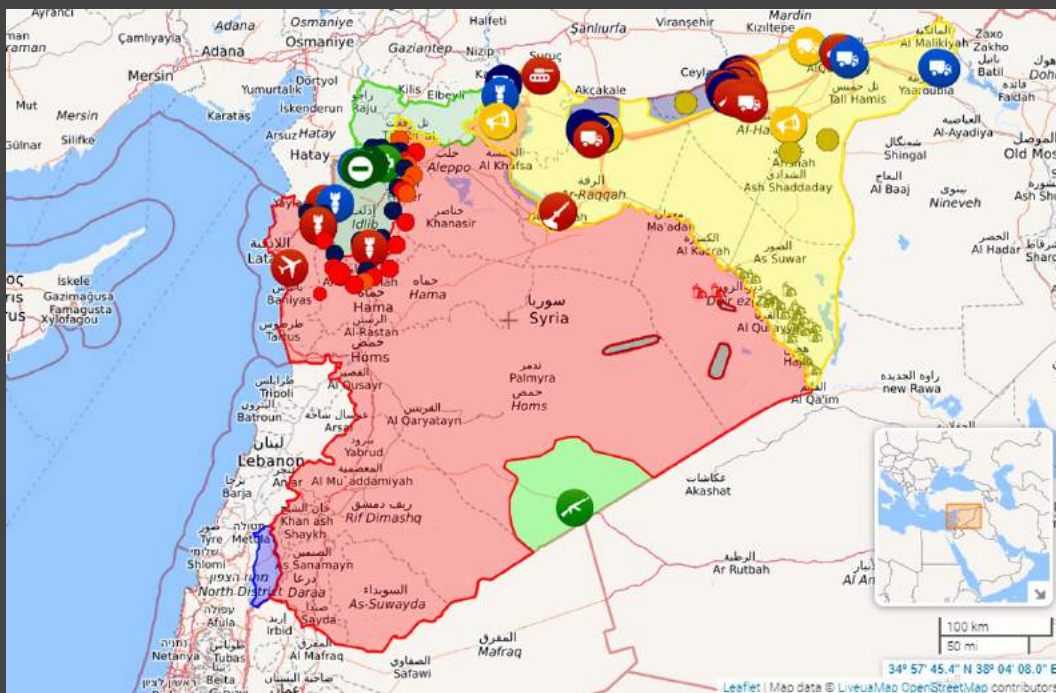
Frontul Al-Nusra, ci și kurzii din „Unitățile Populare de Apărare” (YPG). Vârf de lance al coaliției „Forțelor Democratice Siriene”, aceștia au fost beneficiari principali ai sprijinului militar și diplomatic american. Trebuie menționate vocile care, în Vest, la Moscova și Damasc, au indicat un anumit suport al Turciei față de Daesh și Al-Nusra. Chiar dacă Ankara a negat vehement aceste acuzații, atitudinea ei poate fi catalogată măcar ca oscilantă sau tolerantă.

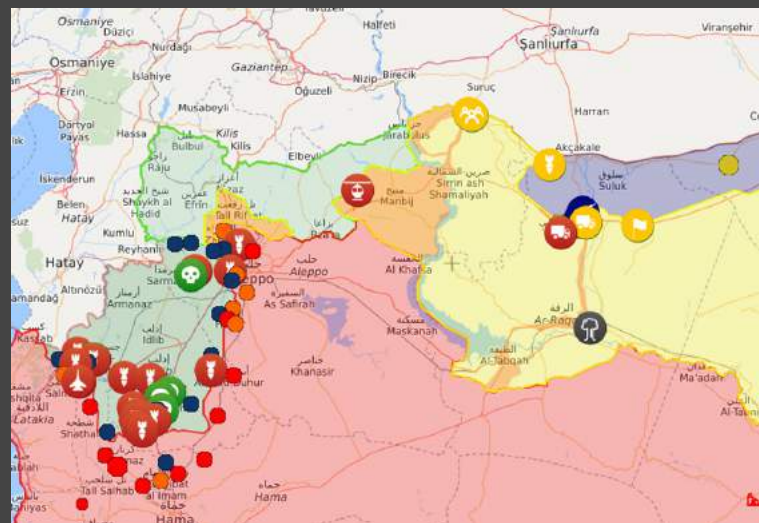
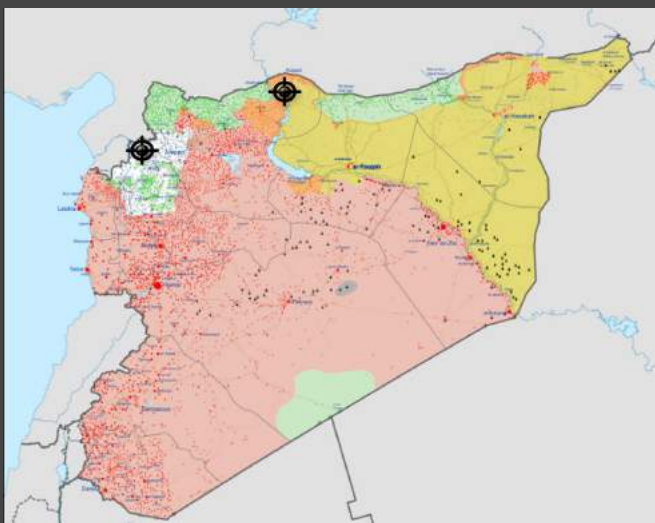
„Izvorul Păcii” are un scop ambițios, anume de a securiza o fâșie de 30 de kilometri, de-a lungul întregii frontiere turco-siriene, în vederea strămutării în această „zonă de siguranță” a unora dintre milioanele de refugiați sirieni aflați pe teritoriul Turciei. Ofensiva a contribuit și la o creștere a prezenței militare turce în nordul Siriei, ale cărei efective, cu tot cu tehnica de luptă aferentă, s-au dublat. Operațiunea a fost practic anunțată de Ankara, inclusiv prin avertismente clare că nu acceptă controlul exercitat de kurzi asupra teritoriilor de la granița turco-siriană, iar discuții pe marginea „fâșiei de securitate” se poartă de mai bine de un an.

Acțiunea nu poate fi ruptă din contextul mai larg al conflictului kurdo-turc. Vechi de secole, rebeliunea kurdă a fost condusă, începând cu anii 1980, de Partidul Muncitorilor din Kurdistan (PKK). Conflictul a

**„Izvorul Păcii” are un scop ambițios, anume de a securiza o fâșie de 30 de kilometri, de-a lungul întregii frontiere turco-siriene, în vederea strămutării în această „zonă de siguranță” a unora dintre milioanele de refugiați sirieni aflați pe teritoriul Turciei.**

Situația generală din Siria, cu zona centrală controlată de armata siriană și teritoriile periferice aflate sub controlul forțelor de opoziție: FDS (kurzi, arabi, asirieni, armeni, turkmeni și circasieni) pro-americani în nord-vest; Frontul al-Nusra (jehadiști) în nord-est, zone tampon controlate de milițiile pro-turcești (cu patrulă rusești și turcești) pe granița turco-siriană și o coaliție pro-americană anti-Assad (în sud-est, la granița cu Iordania și Irak). Sud-vestul extrem, constituit din înălțimile Golan, se află sub control israelian. Sursa: syria.liveuamap.com





Atacuri americane cu rachetă contra unor ținte ISIS pe durata armistițiului turco-sirian. Unul dintre atacuri a dus la eliminarea liderului ISIS, Abu Bakr al-Baghdadi, pe 27 octombrie, în zona Alep-Idib, la granița cu Turcia. Militarii americani au colaborat cu forțele FDS.

cunoscut periodic etape de gherilă urbană, insurgență și atentate teroriste care nu s-au limitat doar la teritoriul Turciei, ci s-au extins în regiune, mai ales după ce kurzii din Irak și Siria au căpătat autonomie politică și potență militară. Începând cu 2015, a escaladat violent, cu mii de victime din rândul trupelor turcești, al militanților kurzi și al populației civile, fără a include alte costuri economice sau politice. Armata turcă a utilizat tehnică grea de luptă și atacuri aeriene asupra unor ținte aflate în majoritate pe propriul teritoriu, dar și în Irak sau Siria, de unde pretinde că este susținut PKK.

La debutul „Izvorului Păcii”, Turcia este efectiv prinsă într-un război civil pentru care nu a găsit soluții. Actualul partid de guvernământ AKP („Partidul Dreptății și Dezvoltării”) și liderul său, Recep Tayyip Erdoğan, conduc neîntrerupt Turcia de la începutul anilor 2000. În această perioadă, Ankara a început să transforme sau să se desprindă de moștenirea kemalistă, un curent ce se cristalizase, începând cu instaurarea republicii (1923), în gândirea politică și strategică a elitelor turce.

Kemalismul identifica drept surse ale declinului otomanilor sistemul politic decrepit și economia înapoiată, ambele corupte și de influența nefastă a

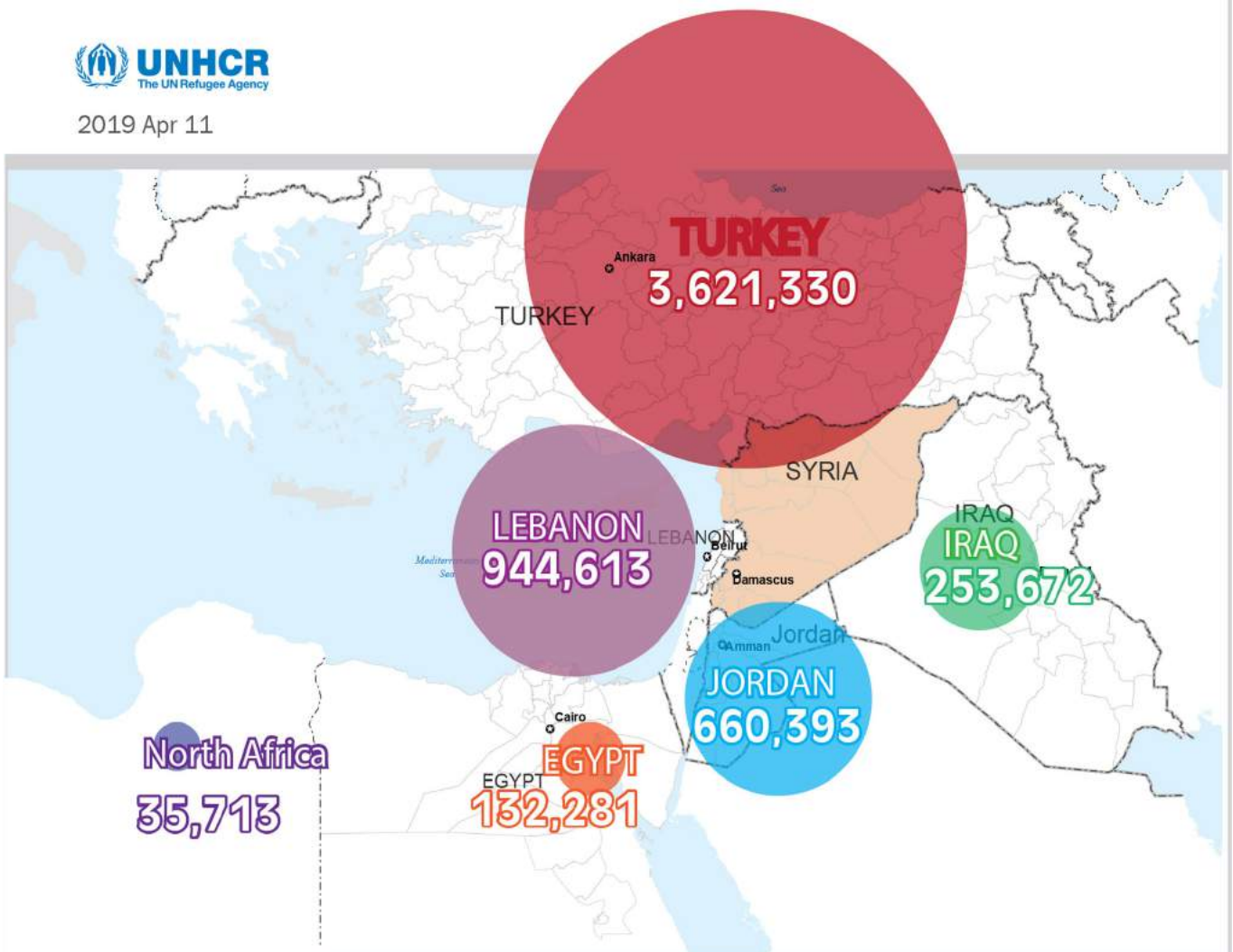
Operațiuni militare la începutul lui noiembrie 2019: confruntări între armata siriană și forțele jihadiste din nord-est și între armata turcă și forțele FDS în nord. Sursa: syria.liveuamap.com

ulemalelor, adică de imixtiunea religioasă în afacerile de stat. Acuza și utopismul unor proiecte de viziune și politică externă de genul pan-turcismului sau imperialismului. Kemaliștii au promovat modernizarea societății și a statului printr-o relativă imitare a modelului politic, cultural și socio-economic din Vest. Au contrapus secularismul islamismului, abolind Califatul și subordonând religia și clerul autorității statului. Au respins multi-culturalismul specific trecutului imperial, propunând în schimb un etno-naționalism laic, cheie în care trebuie citită și reprimarea mișcării kurde. Au înlocuit expansionismul cu o abordare prudentă, pragmatică, centrată mai ales pe asigurarea intereselor de securitate interne sau din spațiul proxim. Abia după 1945, confruntată cu avansul sovietic în vecinătatea sa, Ankara a ales să se ralieze taberei occidentale, dar treptat a început să crească și rolul armatei, care a devenit un garant al respectării principiilor kemaliste. Între anii 1960 și 1990, multiplele intervenții ale armatei turce în viața politică au avut ca fundament tocmai apărarea acestei moșteniri de mișcări separatiste, derapaje politice sau influențe religioase. În acest sens a fost modificată și Constituția, instalându-se un regim democratic limitat cu stabilitatea asigurată de militari.

Situația refugiaților sirieni în 2019. Sursa: Înalțul Comisariat ONU pentru Refugiați.



2019 Apr 11



5,648,002

Grand total of refugees



Prin contrast, AKP și Erdoğan au părut, inițial, că împrăspătează democrația și economia turcă, bucurându-se de simpatia Vestului. Au demarat reforme pentru liberalizarea economiei și a vieții politice, relaxarea cenzurii presei, concilierea cu partida kurdă și democratizarea sistemului politic, diminuând influența militarilor. Pe plan extern, au început efectiv negocierile de aderare la UE și au sprijinit eforturile NATO din Orientul Mijlociu și Asia Centrală. Aceste realizări au liniștit temeri și au amuțit voci care avertizau în legătură cu emergența islamismului în statul și societatea turcă, respectiv a viziunii pan-turcice, chiar pan-islamice, de unde și catalogarea ca „neo-otomanism”.

Regimul Erdoğan a început apoi să alunece pe panta autoritarismului. Prin modificări succesive ale cadrului normativ și constituțional, Turcia a devenit o republică prezidențială cu puterea concentrată masiv în mâinile președintelui, în jurul căruia este țesut un veritabil cult al personalității. În scopul asigurării loialității societății și a statului, încep să fie înăbușite vocile critice la adresa guvernării din societate și administrație, mai ales din armată și justiție. Fenomenul a capătat dimensiuni apocaliptice după puciul eșuat din 2016, epurarea afectând sute de mii de oameni. Atenția publică și energia națiunii sunt canalizate către dușmanii declarați (PKK și mișcarea gülenistă), în contextul în care ultimele alegeri parlamentare și locale (și pe fondul împotmolirii economiei) au indicat o pierdere a legitimității populare pentru AKP.

Pe plan extern, relațiile cu UE s-au înrăutățit până la suspendarea negocierilor de aderare, cu Erdoğan amenințând repetat cu deschiderea „robinetului” de refugiați. Parteneriatul strategic cu SUA a regresat până la nivelul crizei provocate de invazia Ciprului în anii 1970, atunci când americanii au instituit un embargo asupra Turciei, iar Ankara le-a îngăduit accesul la bazele de pe teritoriul său. În schimb, Erdoğan se reorientează către Rusia, în ciuda diferendelor pe care le are cu Moscova în Ucraina, Siria și Caucaz. Achiziționarea sistemelor S-400 conferă maximă concretețe acestei apropieri. Totuși, șovăiala europenilor în privința sensibilităților Turciei (aderare, imigrație, problema kurdă), respectiv anumite mutări geostrategice ale americanilor (sprijin pentru kurzi în Irak și Siria, „reset”-ul cu

Moscova, acordul nuclear cu Teheranul) au sporit nemulțumirea și neîncrederea Ankarei față de Occident. A fost cuprinsă de sentimentul că este abandonată, că interesele sale sunt încorsetate de alianțe și că preocupările sale sunt neglijate. Or, nu doar puterea tangibilă și calculele raționale, ci și percepțiile subiective modelează comportamentele actorilor din relațiile internaționale.

În plan regional, Turcia a căutat să se insinueze ca jucător dominant în ecuațiile de securitate. „Turcia este mai mult decât Turcia” spunea Erdoğan în 2016, amintind de precursorii otomani care au exportat stabilitate și prosperitate în Imperiu. Viziunea aceasta s-a materializat printr-o atenție consistentă acordată populațiilor turcice și musulmane din Balcani, Crimeea, Caucaz și Asia Centrală, utilizând pârgurile diplomatice, financiare și culturale. Teren fertil era însă în Mashreq unde, mai ales după mișcările tectonice provocate de Primăvara Arabă și răboiul din Irak, apăruse un uriaș vid de putere. Fostele puteri dominante, Egipt, Siria și Irak, sunt în colaps. În schimb, saudiții și iranienii își extind rețelele de putere și influență și se profilează ca principali actori regionali. Rusia a profitat și ea, atrasă de relevanța strategică și resursele de energie din regiune, nu în cele din urmă pentru capitalul reputațional care poate fi câștigat ca „broker” de putere. Pe de altă parte, dezangajarea americană și deciziile diplomatico-militare de la Washington au creat percepția că politicile și interesele SUA sunt tranzacționabile, chiar slabe. În acest context, o implicare puternică era nu doar dorită, ci imperioasă pentru Turcia.

Intervenția din Siria se contura ca un panaceu pentru decidenții turci. Este o dublă lovitură aplicată kurzilor, împiedicând apariția unei regiuni autonome kurde la graniță și diminuând bazinul de resurse și recruți pentru PKK, și permite o posibilă soluție pentru problema refugiaților, cu multiplele ei implicații politice și socio-economice. Satisface și ambițiile regionale ale Turciei în jocurile de putere din Siria și, in extenso, din Mashreq. Mai mult, Erdoğan apare drept un învingător, capital de imagine mult râvnit de lideri de tip carismatic. Dovadă sunt „sursele” de la Ankara care au relatat ultimatumul din convorbirea cu Trump sau scrisoarea primită și aruncată la coșul de gunoi.

După decizia inoportună de retragere a trupelor americane, cu o justificare deopotrivă pripită și

nefastă, Turcia a acționat, iar reacția internațională nu s-a lăsat așteptată. Dintre actorii relevanți, Damascul, Teheranul și Riadul au condamnat atacul și violarea suveranității Siriei. Uniunea Europeană, chinuită de probleme interne, doar a cerut stoparea operațiunii, iar Franța, Germania și Italia, importanți furnizori de arme pentru Ankara, au oprit vânzările de armamente și tehnică de luptă. NATO, conștientă de „greutatea” și de sensibilitățile Turciei, s-a limitat să solicite „cumpătare”, pentru a nu pune în pericol procesul de stabilizare și lupta împotriva terorismului.

Confruntată cu o reacție internă virulentă, inclusiv din partea republicanilor (păguboasă pentru ambiția unui nou mandat), Casa Albă a cerut întâi moderație, manifestând înțelegere pentru legitimitatea intereselor de securitate turce, pentru ca mai apoi să amenințe cu aplicarea de sancțiuni economice. Pe 17 octombrie, Pompeo și Pence, într-un veritabil desant în Turcia, au negociat o încetare a focului pentru cinci zile. Rusia a făcut inițial apel la o intervenție „proporțională”, pentru ca apoi să reconsidere ofensiva turcă drept inacceptabilă. Moscova a intermediat și negocierile dintre Damasc și kurzii sirieni care, abandonați și vulnerabilizați, au solicitat ajutor din singura direcție de unde putea veni și au cedat controlul unor teritorii trupelor ruse și siriene. Mai mult, după o întâlnire Putin-Erdoğan (22 octombrie), a fost anunțată o

nouă prelungire a armistițiului. Rusia culege uriașe beneficii, consolidându-și poziția în Siria, și se instituie ca principal vector de putere în chestiunea siriană, înlocuind o Americă ce a pierdut inițiativa strategică și credibilitatea ca garant de securitate.

În fine, Turcia își îndeplinește obiectivele imediate în chestiunea kurdă, posibil și în cea a refugiaților, dar reușește în special să se manifeste ca pol regional de putere, neîncorsetat de diplomația occidentală, asumându-și într-un fel vocația derivată din trecutul imperial. „*Pax ottomanica*”, adică exportul de siguranță și bunăstare la care se referea Erdoğan, este dificil de anticipat, având în vedere multitudinea și divergența intereselor actorilor implicați. De altfel, această complexitate a mediului securitar este un motiv probabil pentru care Daesh a reușit să capete și să mențină controlul teritorial: puterile care l-ar fi putut demantela trebuiau să își calculeze și negocieze reciproc interesele. Dintr-o altă perspectivă, dacă SUA și statele UE nu adaugă consistență, coerență și predictibilitate propriilor politici și acțiuni, Turcia rămâne singurul jucător apropiat de Vest cu greutate în conflictul sirian. Pentru aceasta însă, Turcia erdoğanistă, situată la confluența dintre kemalism și otomanism, trebuie reacomodată în matricea euroatlantică.

Surse foto: Wiki Commons, CENTOS



Situația refugiaților sirieni aflați în Turcia în 2019. Sursa: Înaltul Comisariat ONU pentru Refugiați.

# Erori curente de pronunție și scriere

IOAN-AUREL POP

Versurile de început ale „Mioriței” – „Pe-un picior de plai,/ Pe-o gură de rai” – arată, între altele, că românii au asimilat pământul lor și țara (țările) lor cu un corp omenesc. Piciorul și gura sunt la îndemâna oricui, sunt concrete, tangibile. Numai că aceste două versuri sunt intraductibile, pentru că nu pot să fie redade mulțumitor în alte limbi. De aceea, farmecul unei limbi nu se poate cuprinde decât învățând-o, iar învățarea este anevoioasă.

**R**eferirile din românește la corpul omenesc pot continua. Astfel, ne-am sumețit că nu vom ceda „o palmă de pământ”. La anchete, martorii trebuie să meargă „la fața locului”, soții se află, prin lege, „pe picior de egalitate”, iar femeia este „talpa casei”, deoarece casele, mai demult, nu

aveau temelii, ci „tălpi”, precum picioarele omului. Când cineva vrea s-o ia spre dreapta, se duce „pe mâna dreaptă”, demnitatea se exprimă „cu fruntea sus”, banul este „ochiul dracului”, vasul de lut ars are „buză”, rafinamentul semnifică „obraz subțire”, legea talionului înseamnă „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”. Unii, când vor să meargă departe, ajung „în inima pădurii”, iar alții, când strigă tare, o fac „din rărunchii inimii lor”. Dacă cineva domină o altă persoană, „o are la degetul mic”, iar când un fapt este nesemnificativ, nu reprezintă „nici cât negru sub unghie”. Oamenii se mișcă pe la „poalele muntelui”, pe valea unui râu care „se crăcește”, adică vine din două „brațe” spre șuvoiul comun. Astfel de vorbe înțelepte se folosesc și în legătură cu natura: un bărbat falnic și vrednic este un „stejar”, femeia mlădioasă este „salcie”, copilul este „mugur”, Mihai Vodă Viteazul era „un munte” etc.

Limba română comună este plină de metafore de care nu ne dăm seama. Această frumusețe a limbii este profanată însă mereu, cu termeni improprii și cu formule și formulări greșite. Am auzit, din nou, pentru exprimarea ideii de răspândire a unei vești, că s-a dat

„sfoară” în țară. În această formulare, expresia nu are sens. Cum să dai sfoară în țară și de ce? De fapt, este vorba despre „a da sfară în țară”. Vorba aceasta vine de demult, când veștile, mai ales cele rele (năvălirea unei oști străine, cotropitoare, de exemplu), se răspândeau prin focuri aprinse pe înălțimi, care scoteau fum des și înalt, adică sfară.

Din dorința de a evita cacofoniile – destul de supărătoare, este drept – se ajunge adesea la aberații și la greșeli mai mari. Exemple: „Eu, ca și cadru didactic, am datoria să-i învăț pe elevi” sau „Ca și copil, nu are dreptul la moștenire” sau „Maria, ca și cumnată, ar fi putut să tacă în acel moment”. Folosirea lui „ca și”, în aceste cazuri, este justificată de dorința de evitare a cacofoniei, dar nu este corectă din punct de vedere al limbii. Corect ar fi fost să se spună, tot cu scopul evitării cacofoniei: „Eu, în calitate de cadru didactic/ drept cadru didactic, am datoria să-i învăț pe elevi” sau „Fiind copil, nu are dreptul la moștenire”, respectiv „Maria, drept cumnată, ar fi putut să tacă în acel moment”. Din pricina uzului (greșit), s-a ajuns însă la abuz, încât citim și auzim fel de fel de formulări de genul: „Eu, ca și om, nu fac asta”; „Ca și intelectual, mi s-a acrit să mă tot supun”; „Am ținut, ca și prieten, să fiu de față”. În aceste cazuri, nu este vorba de evitarea vreunei cacofonii, ci de extinderea, fără nicio justificare, a unei exprimări categoric greșite. Corect este: „Eu, ca om, nu fac asta”; „Ca intelectual, mi s-a acrit să mă tot supun”; „Am ținut, ca prieten, să fiu de față”. Există unii lingviști care nu găsesc niciodată rostul folosirii lui „ca și”, nici măcar atunci când se formulează comparații. Totuși, atunci când se spune, de exemplu, „copilul, ca și maturul, este tot om” sau „Maria, ca și sora ei, se revoltă” sau „medicii, ca și profesorii, educă oameni”, parcă nu este atât de supărător. Limba, însă, trebuie să beneficieze de claritate și concizie, încât corect și simplu se spune: „copilul, ca maturul, este tot om”, „Maria, ca sora ei, se revoltă”, respectiv „medicii, ca profesorii, educă oameni”. Tot cu scopul evitării cacofoniilor, se ajunge la bizarerii și mai mari. Nu de puține ori se aud propoziții de genul: „Ca, virgulă, copil, am fost teribil de neastâmpărat” sau „Nu am nimic să-mi reproșez ca, virgulă, caracter” sau „Ai fost promovată ca, virgulă, colonel”. Efectul este stupefiant, prin lipsa lui de eleganță, prin pocirea limbii, prin exagerata pudoare. Decât așa, mai bine să folosim

***Farmecul unei limbi  
nu se poate cuprinde  
decât învățând-o,  
iar învățarea  
este anevoioasă.***

cacofoniile. Au și ele farmecul lor, iar uneori sunt imposibil de evitat. Se cunosc cazurile clasice învățate în școală: Ion Luca Caragiale și biserica catolică. Ar mai fi și altele. În poezie, anumite cacofonii au chiar valoare stilistică. Prin urmare, decât să stricăm „limba veche și-înțeleaptă”, mai bine să lăsăm cacofoniile în voia lor.

La fel de supărătoare ca acest inutil „ca și” (adaus de prisos) este suprimarea prepoziției „pe”, marca acuzativului. „Muzeul care mi l-ai lăudat”, „omul care l-am pomenit” sau „cântecul care l-am auzit” sunt numai câteva exemple în acest sens. Corect este, evident: „muzeul pe care mi l-ai lăudat”, „omul pe care l-am pomenit”, respectiv, „cântecul pe care l-am auzit”. Dar nu numai acuzativul suferă în româna contemporană, ci și dativul. Am văzut scrisă recent următoarea frază: „Tot ce pot face este să nu mai destăinui la toți colegii și prietenii emoțiile mele de *homo politicus*”. Intenția acestui *homo politicus* – real

***Limba română  
comună este plină  
de metafore de care  
nu ne dăm seama.  
Această frumusețe a  
limbii este profanată  
însă mereu, cu  
termeni improprii  
și cu formule și  
formulări greșite.***

sau fictiv – este una bună, dar exprimarea este eronată. Corect ar fi fost: „Tot ce pot face este să nu mai destăinui tuturor colegilor și prietenilor emoțiile mele de *homo politicus*”. Mai auzim „i-am urât la Maria”, în loc de „i-am urât Mariei” sau „îi cumpăr la tata o pâine”, în loc de „îi cumpăr tatei o pâine” etc. „Am fost la prietenii mei” este una, iar „Le-am spus la prietenii mei” este alta. În prima propoziție avem de-a face, firesc, cu acuzativul, iar în a doua ar fi fost absolută nevoie de dativ: „Le-am spus prietenilor mei”. Alte mostre de ocolire a dativului („Să le spunem la lucruri pe nume!”, „I-am făcut un tiv la rochie”, „Le-am spus la toți ce aveam de spus”, „Le-am arătat la invadatori că pe-aici nu se trece”),

culese recent din emisiuni de televiziune, arată cât de răspândit este fenomenul.

Tot mai multă lume nu mai percepe articularea cuvintelor cu articol hotărât enclitic, mai ales atunci când este vorba de a se scrie cu doi de „i” sau cu trei de „i”. De exemplu, în expresia „propriii copii ai inculpatului au fost de față”, adjectivul „propriu”, care are un „i” în rădăcină și unul ca marcă a pluralului, se scrie cu trei de „i”, al treilea fiind articolul hotărât.

Se neglijează exprimarea prin acuzativ sau prin dativ. Ce să mai vorbim de articolul posesiv (genitival) – al, a, ai, ale – pus mai întotdeauna incorect, adică neacordat cu substantivul? Dincolo de intenția de comunicare, generatoare de diferențe (de exemplu, se poate spune „Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei”, dar și „Muzeul Național de Istorie al Transilvaniei”, în funcție de ce fel de posesiune dorim să exprimăm), se produc erori evidente, ivite din ignoranță și din lipsa de exercițiu. „Am remarcat o serie de replici a colegilor mei” sau „Am cunoscut mulți cântăreți de operă a căror voci m-au copleșit”. Evident, replicile erau „ale” colegilor, iar vocile erau „ale” cântăreților.

Grija pentru corectitudinea și pentru armonia limbii, deopotrivă în vorbă și scris, nu este facultativă. Nu este îngăduit ca unii să vorbească și să scrie corect și alții nu. De la ultimul război mondial au trecut circa trei sferturi de secol, iar sărăcia nu mai este, pentru marea majoritate a românilor, un motiv de a nu merge la școală. Școala puțină este astăzi un semn clar de paupertate intelectuală și de înapoiere culturală. Românii care nu se instruiesc în mod organizat, adică prin școală, pierd și simțul limbii. Pe de altă parte, școala, mai ales în domeniul gramaticii, are nevoie de constanță în abordări, fiindcă limba română, dincolo de dinamica sa firească, nu este fluidă. Curente noi din gramatică se cuvin abordate cu discreție, cu reținere, cu precauție, iar ceea ce s-a experimentat de secole și a funcționat bine nu merită abandonat de dragul modernității. ■



ORAȘUL ASCUNS (IV)

# Omorul

DANIELA ZECA BUZURA

**Toboșarul Sergiu Malagamba e din nou cel care povestește, în primul sau al doilea an de după cel de-al doilea război.**

**B**ucureștiul se resimțea după foamete, restriște și bombardamente, dar legendele încă existau. Exista și renumele celor aflați în miezul lor, chiar dacă ziaristul George Em. Lahovari nu era atât de cunoscut pe cât fusese fratele său, oratorul și ministrul Alexandru Lahovari. Acesta din urmă se stinsese la Paris, pe neașteptate, în martie 1897, iar în epocă se vorbea că a fost o îndurare a sorții că l-a lăsat inima înaintea să apuce să vadă „asasinatul cu sabia”, căruia i-a fost victimă fratele său mai mic, apreciat publicist conservator, de la „L'indépendance Roumaine”, în luna noiembrie a aceluiași an.

Dar tot conservator era și rivalul său de la „Epoca”, Nicolae Filipescu, așa că, având aceleași convingeri politice, cei doi gazetari s-ar fi putut sprijini și înțelege ca doi confrăți. Temperamentele însă nu i-au ajutat: doctor în drept și editorialist, George Emanuel Lahovari îl suspectează de mai multă vreme pe directorul de la „Epoca” de duplicitate și de înțelegeri secrete cu liberalii, așa că inițiază și semnează o serie de articole polemice în care îl acuză fățiș pe Filipescu. Între toate, cel publicat în ultima săptămână din noiembrie 1897 și intitulat „Deux politiques” i se pare proprietarului „Epocii” nepermis de ofensator,

încât cere să îi fie reparată onoarea, știrbită în fața cititorilor și adeptilor săi.

Duelul e gestul prompt și la modă, astfel că viitorul șef al Partidului Conservator și viitor primar al Bucureștiului (care a asanat cursul Dâmboviței și a construit hala și piața Traian) îi transmite mai tânărului Lahovari: „Să ieșim în teren, demnitatea mă obligă!”

Din fericire, conservatorul de la „L'indépendance Roumaine” nu e atât de pătimăș, în consecință, îi trimite grabnic scuze celui pe care l-a ofensat, având grijă ca gestul său să fie auzit și văzut de mai mulți gazetari și politicieni, cunoscuți ai ambilor adversari. Tot din rândul lor s-au ales, în cele din urmă, și martorii la duel, pentru că Nicolae Filipescu rămâne de neînduplecat.

Spirit sportiv și mânăitor faimos al spadei în partidele de scrimă, el alege lancea ca armă a confruntării și își trimite emisari să anunțe data și ora duelului.

Directorul de la „Epoca” nu dorește o întâlnire în câmp deschis, ci preferă sala de tir și gimnastică, din mijlocul Capitalei, unde se antrena de obicei, în pofida obiecției martorilor din ambele tabere, care spun că locul e prea strâmt, distanța dintre spadasiți prea mică, iar motivul încrucișării armelor – prea firav și nedemn de bărbați cu asemenea prestigiu în societate. Dar hotărârea e luată.

Cei doi rivali se întâlnesc și se înfruntă în doar două partide. Nicolae Filipescu e în avantaj: cunoaște bine locul și, în plus, e furios și avântat. Nu

***În prezent, frumosul ansamblu sculptural își susține mărturia de dragoste în scuarul din fața blocului turn situat în Piața Națiunilor Unite, iar duelul care a cauzat moartea lui George Em. Lahovari, după o crâncenă rivalitate politică, e aproape uitat.***

contează când i se atrage atenția că niciuna dintre normele reglementate în „Codul dueliștilor” nu e respectată. „Nu fandează, ci sare de-a dreptul asupra adversarului său, iar ceea ce urmează nu e duel, ci un asasinat” – scriu ziarele timpului, adăugând că arma crimei se înfige douăzeci de centimetri în corpul lui George Em. Lahovari și îl doboară la podea.

Gazetarul de la „L'Independence Roumaine” moare în câteva clipe, în brațele valetului său, adăugând o replică de vodevil: „Ils m'ont assassine!”

Nu e întâmplător că o spune în franceză, formulând totul la plural („m-au omorât!”), pentru că martorii lui Nicolae Filipescu sunt considerați complici, inculpați alături de el și condamnați la șase luni de închisoare.

Dar, pentru că directorul de la „Epoca” e un om bogat, influent și de neînlocuit în bunul mers al urbei, a fost grațiat mult mai repede de regele Carol I, iar omorul – sortit să rămână o bârfă de cafea, ceea ce se și întâmplă cinci-șase ani, mai exact până în 1903, când văduva neconsolată a spadasiului ucis, prințesa Suțu-Lahovari, face nemuritoare drama duelului și figura soțului ei.

Prințesa Zoe Suțu, născută Alexandrescu, era fiica lui Nicolae Alexandrescu (fost cafegibașa la curtea lui Grigore al IV-lea Ghica), latifundiar și senator conservator, măritată la 18 ani cu George Emanuel Lahovari, iar după moartea acestuia, recăsătorită cu principele Alexandru Suțu.

„E ceva să te iubească o femeie într-atât încât să îți ridice monument”, crede Malagamba-povestitorul, iar când el își amintește aceste întâmplări auzite de mult, statuia cu fântână, comandată de prințesa celebrului sculptor Carl Storck, în memoria primului ei soț, George Em. Lahovari, se afla încă pe locul care îi fusese destinat, adică în fața Teatrului Regina Maria, devenit ulterior Teatrul de Operetă din București.

Când edificiul e demolat în 1986, din ordinul lui Ceaușescu, statuia dispare și se crede că e pierdută pentru totdeauna. La sfârșitul anilor 1990, Primaria Capitalei o regăsește dezasamblată și salvată de iubitori ai vestigiilor veacului trecut, așa că aprobă o investiție de 1.300.000 de lei pentru a o reda forului public.

În prezent, frumosul ansamblu sculptural își susține mărturia de dragoste în scuarul din fața blocului turn situat în Piața Națiunilor Unite, iar duelul care a cauzat moartea lui George Em. Lahovari, după o crâncenă rivalitate politică, e aproape uitat.

Dar tocmai pentru că iubirea dăinuie în fața morții sau măcar așa ar trebui să stea lucrurile în romane, în foiletoane și legende, despre pasiune și îndrăgostire va fi vorba și în episodul următor. ■

# Nobel for poverty

JEAN ASKENASY

**În octombrie 2019 s-a acordat Premiul Nobel pentru Economie lui Abhijit Banerjee, Esther Duflo și Michael Kremer, care au împărțit între ei 916 474 \$ USD, pentru rezultatele cercetării lor. În ce constau aceste rezultate?**

**C**ercetătorii au răspuns la întrebarea: de ce unele state sunt sărace și altele sunt bogate? În anul 1990, 36% din populația planetei trăia cu un salariu de 1,90\$ pe zi, după 25 de ani sărăcia lumii s-a ameliorat și numai 10% din populația planetei trăia cu 1,90\$ pe zi, adică numai 700 de milioane de oameni, de două ori populația Europei continuă să trăiască în sărăcie. Pe planeta Pământ, un total de 1,3 miliarde de oameni trăiesc în sărăcie severă și un miliard de copii în sărăcie absolută. Focarul de maximă sărăcie este în Africa. În Statele Unite și în țările dezvoltate, inegalitatea standardului de viață este în creștere. În anul 2017, 39,7 milioane de americani trăiesc în sărăcie. Și, paradoxal, toate aceste realități au loc concomitent cu o creștere a produsului mondial brut (PMB) al statelor de pe planetă, care, în anul 2017, a atins cel mai înalt nivel (79 280 de miliarde), fapt care scoate în evidență inegalitatea crescândă între straturile sociale.

Cercetătorii menționați au analizat sărăcia într-o populație de indieni și au utilizat două programe: unul de remediere prin instruire școlară și al doilea prin prevenirea stării de sănătate. Aceste programe au fost calificate de Academia de Științe a Suediei ca eficiente pentru soluționarea sărăciei în India. Concluzia principală însă a fost necesitatea de a găsi pilonii de bază în lupta contra sărăciei și de a organiza un program de lucru bazat pe o înțelegere științifică a ei. Orice altă încercare de a lupta contra sărăciei, fără a înțelege rădăcinile ei adânci, dezvoltând programe de combatere specifice, este o caricatură.

Economiștii care au abordat studiul sărăciei încercând să transforme structurile naționale din rural-agricole în urban-industriale au eșuat. De asemenea, studiile macroeconomiei bazate pe variabilele capitalului internațional și ale crizelor financiare au eșuat și ele. Autorii au studiat importanța elementului masculin ca factor dominant în activitatea socială și consideră că femeile ar trebui angrenate în mod egal în muncă.

Dar iată că la numai câteva zile de la decernarea Premiului Nobel pentru lupta contra sărăciei, 39 de cadavre de vietnamezi au fost găsiți înghețați într-un container refrigerat, în periferiile Londrei, în lupta lor contra sărăciei. Gradul de sacrificiu pe care sărăcia îl cere în timpurile moderne atinge apogee neîntâlnite în istorie. Poate invaziile barbare au mai avut la bază factorul sărăcie, dar nu au atins proporțiile de azi.

***Concluziile  
importante ale celor  
trei laureați au  
loc într-un context  
istoric-social care  
face ca lupta contra  
sărăciei, la care  
asistăm zilnic, oră  
de oră, să devină  
insuportabilă.***

Concluziile importante ale celor trei laureați au loc într-un context istoric-social care face ca lupta contra sărăciei, la care asistăm zilnic, oră de oră, să devină insuportabilă. Noul complex istoric-social constă în schimbările

ireversibile ale biosferei planetei noastre, degradarea mediului prin secetă, deteriorarea cantitativă și calitativă a resurselor de apă, despăduririle, creșterea găurii de ozon, modificările climatice, având ca efect creșterea temperaturii pe glob, reducerea drastică a diversității biologice, dispariția speciilor pe uscat și în ape, prin poluarea permanentă. Tot acest complex determină ca sărăcia să capete un grad de sacrificiu și de risc al vieții, într-un proces de migrație al popoarelor mult mai accentuat. În această nouă realitate, creierul nostru este angajat într-o nouă luptă de adaptare la noul context.

Apariția omului pe pământ este rezultatul principiului evoluției (Henri Bergson, „L'Evolution Créatrice”), care a transformat primatele hominide în homo sapiens, în decurs de 1,9 milioane de ani. Creierul primatelor a ajuns să cântărească 700 gr. după un milion de ani de evoluție. După încă 900 000 de ani, cântărește 1350 gr. Schimbarea drastică a naturii înconjurătoare impune creierului nostru o nouă adaptare la sistemele de comunicare cu el. „Readaptarea antropologică” este un nou imperativ. Acest proces de readaptare trebuie să țină cont de noul sistem de comunicare între oameni, având la bază factori ca: globalizarea, robotica, cyborgizarea, biotehnologia și ingineria genetică. Cyberul permite, printr-o apăsare de buton, mondializarea oricărei informații. Este oare creierul nostru adaptat la această nouă situație? Dataismul creează un nou strat în jurul planetei, cu excepția atmosferei, și anume noosfera sau sfera undelor gândirii. Această magie a undelor impune creierului o readaptare imediată. Va putea creierul nostru să o facă? Cum se va reflecta această readaptare asupra conștiinței noastre? Asupra moralei? Sunt întrebări încă fără răspuns. Este o certitudine faptul că lumea s-a schimbat, oare creierul nostru va reuși și el să se schimbe? ■

# De cine și cum „dispunem”

MONICA SĂVULESCU VOUDOURI

**O prietenă din străinătate, bolnavă de grava maladie a ultimelor decenii – frecventarea non-stop și în friguri a grupurilor de socializare pe internet –, îmi atrage atenția asupra unui anunț făcut de o companie din România: „Dispon de 120 de vietnamezi, aștept negocierile” – scrie compania.**

**O**ricât aș încerca să fiu de flexibilă, asta mi se pare prea mult. Să facem asemenea anunțuri într-o țară care, cel puțin formal, acum 30 de ani, funcționa încă după altă tablă de valori, pare greu de închipuit. Cum pare la fel de greu de închipuit că jumătate din forța ei de muncă e în afara granițelor. Trebuie însă să recunosc că în cei 35 de ani de când trăiesc în emigrație n-am văzut nicăieri în lume un asemenea anunț căinos. Am citit doar prin cărți despre anii marilor colonizări, despre grupurile aduse peste ocean din Africa sau din Asia pentru cultivarea bumbacului sau a trestiei de zahăr, despre distrugerea civilizațiilor Inka

și Maya. Am trăit un moment de paralizie emoțională în Africa de Sud, unde, în Cape Town, m-am oprit în piața de sclavi, în mijlocul căreia, pe un postament uriaș de piatră, erau ținuți cei care trebuiau să ofere o privire circulară, spre a fi evaluați pentru preț. Mi-au povestit grecii despre echipele de manageri occidentali care poposeau după război în satele distruse de pe Mediterană, spre a angaja forță de muncă pentru minele din Europa de Nord, managerii căutându-i pe cei aleși până și în gură, să aibă dinți buni, deci să nu reclame pe perioada contractului nici o îngrijire medicală.

Mase de oameni aduși dintr-o parte în alta a lumii. Oameni care, chipurile, cel puțin în timpurile moderne, au fost aduși cu „contract”. Unde sunt ei acum? Unde sunt urmașii lor în zilele noastre?

Stau de vorbă cu un sociolog de renume din România. Îmi spune că țara are nevoie să importe forță de muncă. Îmi consemnez starea paradoxală, o premieră în sociologia contemporană: țări care importă-exportă aceeași forță de muncă. Nevoile nemaifiind în acest caz ale țării, ci ale omului care nu e dispus să-și mai vândă forța de muncă pe nimic și în condiții de inconfort, în propria lui țară. Unde este totuși atâta nevoie de ea. Și-atunci o vinde pe un preț mai bun undeva aiurea, inconfortul îmbrăcând alte forme.

***Mase de oameni aduși  
dintr-o parte în alta  
a lumii. Oameni care,  
chipurile, cel puțin în  
timpurile moderne,  
au fost aduși cu  
„contract”. Unde sunt  
ei acum? Unde sunt  
urmașii lor în zilele  
noastre?***

Ajungem și la „vietnamezii” de care se „dispune” în România și pe capul cărora se fac „negocieri”. Da, confirmă sociologul, ei vin cu contracte de muncă pentru perioade limitate.

Și crezi că după asemenea „limitări” în viețile oamenilor, ei chiar se vor mai întoarce la un moment dat în țările lor de peste mări și țări? Lăsându-și aici anii frumoși ai tinereții,

poate femeile și bărbații iubiți, poate copiii intrați în alt sistem de învățământ și crescuți într-o altă limbă?

O, îmi spune încrezător sociologul, nu se pune problema, e doar o măsură temporară, ca să nu stea economia pe loc.

Pe același principiu, ripostez, s-au umplut Americile de africani, pe-o parte, și de chinezi și de japonezi de cealaltă parte a continentului, și asta într-o istorie de sute de ani. Pe același principiu s-a umplut Europa de vest de africani și de musulmani, ba și de mediteraneeni care au urcat spre nord pentru un salariu mai bun, în timp ce nordul continentului african urca și el spre nord, tot mai spre nord. Și-i povestesc o zi petrecută la Oslo cu un șofer de taxi ghanez, care s-a oferit să-mi arate orașul. Era norvegian la a treia generație, nu fusese niciodată în Africa, fiindcă „e prea departe” și nici nu mai avea neamuri pe-acolo. Aici, la Oslo, trăiau bunicii, părinții, unchi, mătușile, nevasta și copiii. Ce să mai caute-n Africa?

Îl sfătuiesc pe sociologul român să facă o călătorie pe hartă, în țările formate în exclusivitate din emigranți, așa cum ar fi, să zicem, Surinamul, unde despre amerindieni se vorbește mult mai puțin decât despre sclavii africani aduși pentru cultivarea trestiei de zahăr sau despre indienii aduși pentru cultivarea bumbacului, toți rămânând pe teritoriile pe care au fost importați, amestecându-se între ei și formând de generații o populație locală mai mozaicată decât oriunde pe glob. Se formează alte țări și popoare, îi spun, nu există nici o certitudine că oameni dislocați din matca lor se vor și întoarce, așa cum nici cumanii și mongolii nu s-au întors din Câmpia Panonică, așa cum și printre români cred că rar găsești unul care să nu aibă și niscai sânge de altceva. Suntem noi oare pregătiți pentru această confruntare? Știm ce trebuie să știm, când vrem să profităm de cei câțiva bănuți pe care îi câștigăm importând „vietnamezii”, în loc să investim mai mult în cei care prin natura lucrurilor ar trebui să rămână pe locul lor într-un timp nelimitat al istoriei? Noi considerând – vezi, Doamne – că de acești vietnamezi „dispunem”. Așa cum alții dispun de capetele noastre luminate și de oamenii noștri școliiți și cu pricepere-n muncă. Și tot așa cum alții dispun de fetele noastre prin gangurile și cartierele rău famate ale altor țări, în istorii care-ți fac părul măciucă și pe care, probabil, le acceptăm, dacă nu există nicio soluție să le dăm de capăt. ■



ESCAPADIȘTII

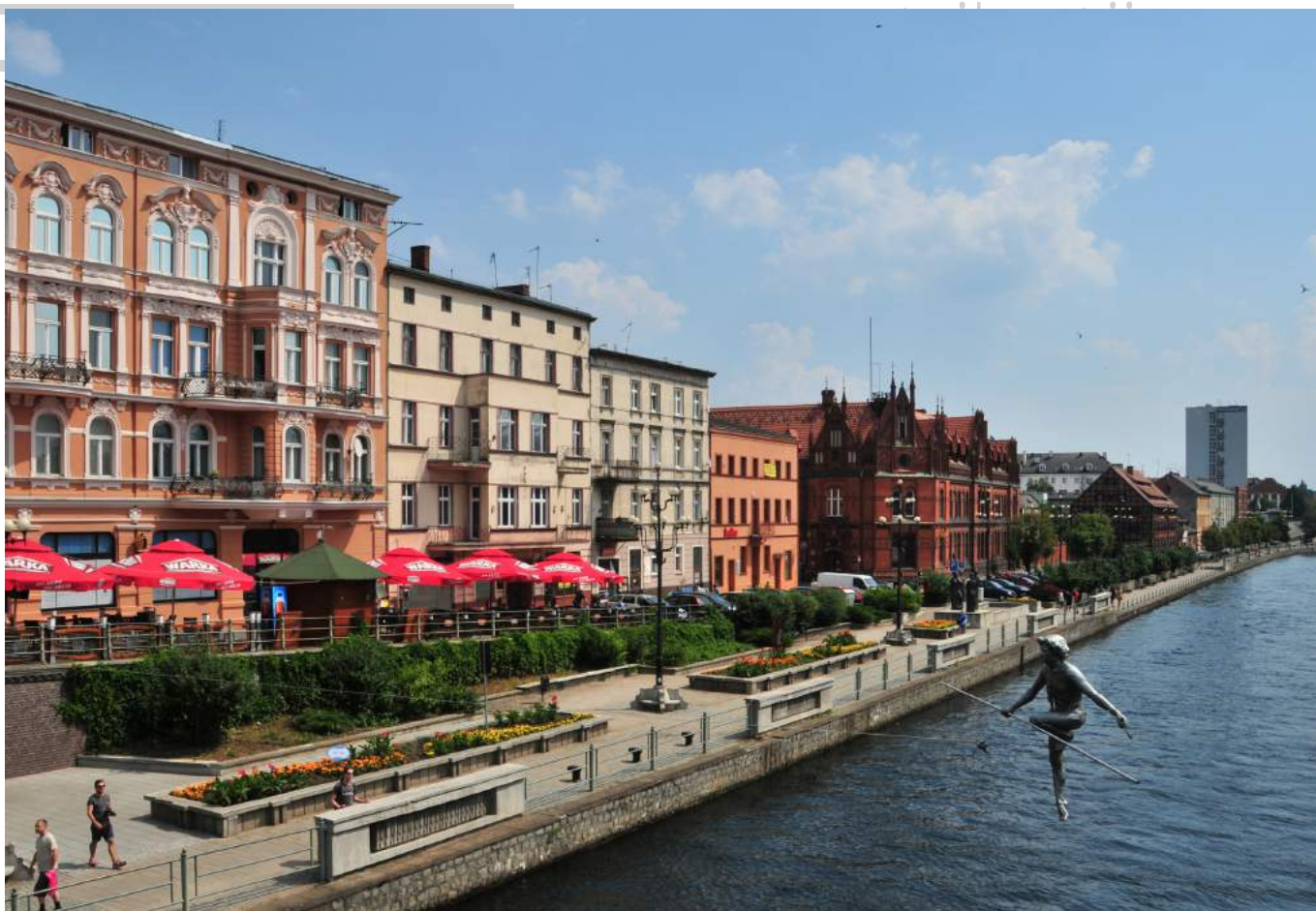
# Bydgoszcz Orașul muzicii și al festivalurilor

CRISTIANA MARCU

**E**vident, nu știam chiar nimic despre oraș. În general, ne orientăm după GPS și căutăm punctele de interes. Ne place să descoperim și ne plac mult surprizele. GPS-ul ne-a dus pe undeva într-o parte a orașului, aproape de centrul vechi. După ce ne-am bucurat că am găsit un loc de parcare, am plecat pe o stradă, lungă și goală, cu niște case care semănau

izbitor cu Lizeanu sau Lipsani. O căldură de ne venea să leșinăm pe stradă, nici umbră nu era prea multă. Am căutat rapid râul pe care îl văzusem pe hartă. O bucățică de parc, cu stropitoare cu vapori, ne-a salvat parțial.

Am văzut prima statuie în echilibru „Omul traversând râul”, se află în paralel cu podul Mostowa, în apropierea unul fost grâнар alb, acum muzeul Okregowe. Statuia se află acolo din 2004, ca un simbol al aderării Poloniei la UE, secretul ei este



coborârea centrului de greutate sub firul pe care stă. Este realizată de Jerzy Kędziora.

**T**ot acolo se află și barja Lemara, ancorată pe malul apei. Construită în 1937, poate fi vizitată pentru 1 zlot. Noi nu am onorat-o cu prezența, după cum nu am onorat nici hambarele-muzeu.

Continuând plimbarea, am ajuns astfel în centrul vechi, unde erau foarte puțini oameni. În centrul pieței mari – Sary Rynek – o tonetă cu voluntari care împărțeau apă celor care își doreau așa ceva. Binecunoscuta fântână-eventai făcută cu o cisternă a pompierilor. Îmi pare rău că nu vă pot povesti despre fațadele și casele din piața mare, dar căldura ne-a topit senzorii și tot ce căutam era răcoarea. Printr-o trecere printre case, am ajuns în apropierea unul canal al râului Brda.

**I**n spatele caselor frumos aliniate din piața centrală se află o zonă foarte boemă, cu desene murale încântătoare, cu răcoare și verdeață, și insula Mlynska. Insula era la acea oră refugiul tuturor oamenilor, pe care îi găseai în iarbă, pe treptele ce duceau la apă sau

chiar în apă. Mici hidrobiciclete sub toate formele și dimensiunile, pontoane, răcoarea apei, podul îndrăgostiților. Am asociat micile taxiuri-hidrobicicletă cu acest oraș. Mi-au plăcut foarte mult.

Canalul Bydgoszcz (Bromberger) este un canal navigabil, din care nu am văzut decât o mică parte. Este înființat în 1772-1775 (pe acea vreme la noi nu se gândeau astfel de scheme) și leagă râul Vistula și râul Oder, are cam 24,5 km lungime și cam 9,5 m lățime.

Am admirat de pe insulă clădirea Operei Noi. Prea multe nu am reușit să vedem. Orașul însă este unul foarte vechi, unde tot cavalerii teutoni și-au pus amprenta, iar o parte din prosperitatea lui a venit din hambarele de grâu și din comerțul pe apă. În oraș există un muzeu foarte interesant, pe care o să îl vizităm data viitoare: Exploseum. Un muzeu al explozibililor și armelor, secretele producției de nitroglicerina, catacombe de beton și ceva istorie din timpul celui de-al treilea Reich. Lunea este închis, deci nu mergeți degeaba până la periferia orașului, în rest vizita durează cel puțin 2 ore. Prețul este 12/10 zloți fără ghid sau 20/15 zloți cu ghid.





**O**rașul este un centru al festivalurilor: de operă, de film animat, festival nautic, de artă a percuției, un campionat mondial de trecut râul pe corzi elastice. Riviera muzicii se desfășura atunci, în iulie-august, iar festivalul de jazz prin octombrie-noiembrie. Plus un festival al avanpremierelor, un altul al muzicii contemporane și încă unul al artelor vizuale.

**V**eți observa, dacă vă plimbați prin zona nouă a orașului, că pe blocuri sunt scrise mare de tot, la vedere, pe la etajele superioare, numele străzii și numărul, sau chiar și numărul blocului, un mod ingenios de a te ajuta să te orientezi de departe.

Cristiana Marcu este autoarea blogului de călătorie  
<http://melcipecontrasens.ro/>





**20**  
DE ANI

**PROMOVĂM  
SPIRITUL ROMÂNESC  
PESTE HOTARE  
DIN 1999**

## Prima multinațională cu capital românesc.

Profesionalismul și perseverența noastră din ultimii 20 de ani au pus România pe harta feroviară globală și la conjuncția strategică a industriilor europene și internaționale. Suntem un pilon de dezvoltare a României și ne propunem să continuăm în aceeași direcție.



România

Austria

Serbia

Germania

Ungaria

Grecia

Bulgaria

Croația

# Amfiteatrul Colegiului Național „Gheorghe Șincai” din Baia Mare va purta numele scriitorului Augustin Buzura

Evenimentul prin care amfiteatrul Colegiului Național „Gheorghe Șincai” din Baia Mare a căpătat numele academicianului Augustin Buzura a avut loc marți 15 octombrie, în prezența unui mare număr de invitați, cadre didactice și elevi ai colegiului. Festivitatea face parte din șirul manifestărilor dedicate Centenarului Colegiului „Național Gheorghe Șincai” și a fost organizată în parteneriat cu Fundația Culturală Augustin Buzura. Viața, personalitatea și opera lui Augustin Buzura au fost evocate de academicianul Mircea Flonta, fost elev al Colegiului Național „Gheorghe Șincai”, profesor universitar doctor Gheorghe Glodeanu, profesor Terezia Filip și Dana Buzura-Gagniu, purtătorul de cuvânt al Fundației Culturale Augustin Buzura.

DANA BUZURA-GAGNIUC:

**A**m câteva lucruri de spus și sper să le pot cuprinde pe toate în cât mai puține cuvinte. Mai întâi, să vă transmit mesajul președintelui FCAB – Anamaria Maior-Buzura, fiica academicianului Augustin Buzura care, dacă ar fi fost în țară, cu siguranță ar fi fost acum, aici. Apoi, să mulțumesc inițiatorilor, celor două doamne profesoare, Anca Popan și Cristina Milian care au venit cu ideea, dar și domnului director prof. Leonard Mardar care a achiesat la ea.

Mă bucur că sunt aici atât de mulți tineri dintre care, poate, va veni momentul să-mi recrutez subiecți pentru interviurile mele de la rubrica „Generația Z” a revistei Cultura. De altfel, o mare parte din beneficiarii proiectelor Fundației Culturale Augustin Buzura sunt tinerii și, sunt convinsă, ca va veni momentul în care – grație

parteneriatului care se va semna cu Colegiul Național „Gheorghe Șincai” – vor urma proiecte comune.

Generația mea și o mare parte dintre dascălii de aici ne amintim de perioada de dinainte de 1989, când romanele lui Augustin Buzura – scriitorul-conștiință al epocii – se găseau cu greu și se citeau cu discreție. L-am citit apoi cu toții în Tribuna și Cultura ca jurnalist de-un curaj aproape sinucigaș, mai ales în raport cu autoritățile, fapt care l-a costat enorm. Deși, în realitate, era de-o timiditate extremă. Însă știu că generația de elevi din fața mea îl cunoaște mai puțin și e... oarecum de-nțeleș, atâta timp cât Buzura nu se mai studiază la limba și literatura română, nu mai este în manuale. Sigur, sunt alte personalități considerate dezirabile în acest sens și aici nu-mi permit să comentez. Prea aș fi subiectivă.

De aceea, mă simt oarecum datoră cu o explicație, cu o detaliere, cu o... justificare dacă doriți, mai ales în fața tinerilor din sală, dar și a celor care, probabil, în viitor, văzând placa de la intrare, se vor întreba de ce Augustin Buzura și cine este Augustin Buzura.



Augustin Buzura a fost unul din elevii iluștri ai acestui liceu de elită. Unul din oamenii care a făcut să se vorbească mult despre Liceul „Gheorghe Șincai”, despre Baia Mare și despre Maramureș, despre modelele umane de aici. Despre dascălul absolut, despre profesorul-concept am auzit vorbindu-se la noi în casă. Și mi-au rămas în minte nume precum Olimpia Dragoș, diriginta sa, sau Zoe Achim sau... Dumitru Silaghi, care i-a fost profesor și mamei mele și, mult mai târziu, și mie.

Însă eu n-o să-l pot niciodată evoca pe Augustin Buzura în dimensiunea aceea academică, literară, culturală. Da, sunt un cititor fidel al operei și al publicisticii sale, sunt un cunoscător – oarecum de pe tușă – al tuturor acestora. Dar, pentru acestea, sunt oameni pregătiți și au fost aici ante-vorbitorii mei. Însă, sunt un privilegiat depozitar al unor amintiri comune, al unui spațiu pe care l-am trăit, pe care l-am respirat și adormecat împreună. Și acel spațiu e legat oarecum de mica și de marea familie a Berinței și a Maramureșului, este vremea și spațiul poveștilor cu care am crescut firec,

pe multe dintre ele simțindu-le și regăsindu-le sublimat în cărțile lui. Sunt oameni din dat și locuri din sat pe care le-am identificat în cărțile lui.

Eu o să vă spun doar câteva cuvinte despre zbatările unui om pe care, înainte de a-l cunoaște ca scriitor, eu îl știam ca fiind „unchiu’ Augustin”, fratele mamei mele, cel care venea adesea în vacanțele de vară la Berința, însoțit de scriitori și oameni de cultură extrem de importanți. Înainte de a-l putea înțelege ca scriitor – foarte mică fiind – știam și simțeam din poveștile mai mult șoptite ale celor mari din jurul meu că el scrie ceva important, ceva greu, ceva grav, motiv pentru care nu era deloc iubit de regim.

Vedeți, în acest prezent tulbure și alert, în care ne putem exprima oricând, oricât, aproape oriunde și, adesea..., oricum, este greu de imaginat ce-nsemna cenzura. Azi, când, din păcate scriem mai mult decât citim... este greu de imaginat cum un cuvânt care nu era pe placul regimului te putea trimite după gratii sau te putea interzice, scriitor fiind.



Mi-a fost greu să înțeleg acum foarte-foarte mulți ani discuția dintre „unchiu’ Augustin”, cum îi spuneam eu, și tata. Tatăl meu l-a întrebat „De ce nu scrii ce vor să audă?” – referindu-se la lungile sale războaie cu cenzura și, implicit la șicanele, amenințările, restricțiile, dificultățile financiare cauzate de acea atitudine a sa. „M-aș compromite pentru următorii 2000 de ani!” – a spus Buzura. Am înțeles semnificațiile acestui mesaj mult mai târziu, când am realizat că Buzura a fost într-un permanent și istovitor război cu regimul comunist, care îl urmărea zi și noapte. Un scriitor lucid și curajos. O conștiință ca a lui era un pericol pentru un regim care dorea să țină un popor într-o noapte a conștiinței.

Poveștile cu și despre el o aveau în centru pe mama-bună, cea care i-a fost model, sprijin și... bici – atunci când a fost nevoie. E dificil de înțeles pentru generațiile tinere ce-nsemna atunci – în anii 1940-1950 – să îți porți copiii la școală. În Berința, doar copiii și nepoții preotului Gheție – adesea evocat în interviurile lui Buzura – și-au permis să facă școală. Pentru copiii de țăran, lucrurile erau în general stabilite și de nenegociat. Ei trebuia să rămână inevitabil acasă, să-și lucreze pământul. Însă, mama-bună – o femeie mărunțică, aprigă cu o privire de foc – a prețuit mai mult școala decât pământul și a visat să-și facă toți copiii domni. Cred că, dacă un om ar fi putut muta munții cu privirea, ea ar fi schimbat relieful. Și-ar fi făcut șes din Dealul Mânânușului pe care-l urca zilnic cu felinarul în mână, ca să-l conducă iarna prin pădure pe Buzura spre școala care era la 6 kilometri. Iernile erau crunte și-nghetate, Buzura avea 10 ani și, nu o dată, în cumplita lor navetă, au fost înconjurați de mistreți și lupi în mijlocul pădurii. Și ar mai fi apropiat, poate, mama-bună, cu privirea și cu voința ei, și cei 17 km dintre Berința și Baia Mare, pe care adesea-i făcea pe jos cu coșul cu merinde în spate. Atunci, Buzura – elev al acestui liceu fiind – stătea în gazdă aici, în Centrul Vechi, iar mâncarea i-o aducea mama-bună cu coșul de-acasă pentru câte o săptămână. Sacrificiile pe care le-au făcut bunicii mei – țărani simpli – sunt greu de imaginat. Spun toate acestea ca pe niște lucruri care, în urmă cu 40 de ani, când le povestea bunicii, mi se păreau firești, dar care acum, pe măsură ce trece timpul, mi se par tot mai teribile. Pentru noi, trăitori ai erei digitale, e greu de imaginat

cum puteai face școală, cum puteai ține legătura cu familia, cum puteai circula într-o perioadă în care nu exista nimic. Cred că e bine ca tinerii să știe, să afle, să nu uite. Performanță s-a făcut și atunci.

Deși viața l-a dus departe de Maramureș, Augustin Buzura s-a întors permanent aici, dintr-un teribil și dureros sentiment al apartenenței, dintr-o dorință de a face ceva pentru locurile sale. Nu întâmplător, Școala de Vară, respectiv cursurile de cultură și civilizație română ale Fundației Culturale Române s-au desfășurat în Baia Mare în perioada în care el încă mai conducea această instituție pe care o crease, înainte de a fi dat afară de la instituția gândită, construită și ridicată de el. Prin tot ce a făcut cu Fundația Culturală Română a oferit poate cel mai relevant model de diplomație culturală românească. Viața sa, până la urmă, a fost un model de rezistență prin cultură, știut fiind că mereu spunea că doar cultura ne face liberi.

Recunoașterea e fiica nobilă a cunoașterii. Orice gest de recunoaștere știu că e dublat de un gest de cunoaștere, este o dovadă că aceia care au reușit să-i pătrundă opera, suferința, universul, i-au înțeles sacrificiul. Poate, nu întâmplător, președintele Academiei Române spunea că Augustin Buzura s-a sacrificat pentru cultura română, că a îmbogățit definiția poporului român. Sacrificiul a însemnat puterea de a-și asuma consecințele refuzului de a face pact cu diavolul, de a face compromisurile sugerate de securitate, de cenzură, de a-și asuma libertatea de a scrie ce simte. Și s-a vorbit aici despre războaiele lui cu cenzura. Noi, familia, le-am resimțit ani la rând ca pe niște lovituri... aproape fizice.

Profit de faptul că sunt aici reprezentanții unor instituții care, la momentul potrivit, i-au acordat recunoașterea: Primăria Municipiului Baia Mare, care l-a făcut cetățean de onoare, și Universitatea de Nord care, în 2010, i-a acordat titlul de Doctor Honoris Causa. Vă mulțumesc!

Iar dumneavoastră, celor de la Colegiul Național „Gheorghe Șincai”, vă mulțumesc încă o dată în numele familiei Buzura. Ne-ați făcut o mare onoare! ■

## ANAMARIA MAIOR BUZURA:

Stimați prieteni,

Suntem onorați că un punct important al festivităților dedicate Centenarului Colegiului Național „Gheorghe Șincai” din Baia Mare este consacrat memoriei tatălui meu. Pentru gestul dumneavoastră, de a da amfiteatrului Colegiului Național „Gheorghe Șincai” denumirea „Augustin Buzura” vă suntem profund recunoscători.

Tatăl meu a fost elev al acestui liceu între anii 1951 și 1955 și știu cât de mult au însemnat acești ani în traseul său profesional, pentru că aici s-au pus bazele pregătirii sale ca viitor student al Facultății de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” din Cluj-Napoca. Fără dascălii de aici, despre care ne vorbea cu respect și nemăsurată dragoste, fără modelele și valorile care i-au fost cultivate și inoculate aici, în acei ani ai adolescenței și tinereții, cred că nici drumul său literar n-ar fi fost la fel.

Suntem, de asemenea, onorați de faptul că am reușit să punem bazele unei colaborări pe termen lung, prin semnarea Protocolului de Colaborare dintre Colegiul Național „Gheorghe Șincai” și Fundația Culturală Augustin Buzura.

Am aflat în timp real toți pașii pe care i-ați făcut, fiecare emoție, fiecare zbatere pe care le-ați avut, pentru ca acest moment să se întâmple. Pentru toate acestea, trebuie să le mulțumesc doamnelor profesoare Anca Popan și Cristina Milian și domnului director, profesor Leonard Mardar.

Regret că distanța mult prea mare nu-mi permite să particip la festivitate, dar vă asigur că voi veni să vă cunosc și să vă mulțumesc personal.

Cu aleasă considerație,

Anamaria Maior-Buzura

Președintele Fundației Culturale Augustin Buzura ■



# Augustin Buzura

## Conștiința scrisului

### „Gulliver: Forumul artiștilor Europeni, 1987”



1-2 Gulliver: Forumul Artiștilor Europeni, 1987; Prezentarea scriitorului Augustin Buzura din Broșura Gulliver, pp. 36-37

3 Scrisoarea de invitație din partea Comitetului de Organizare a Forumului Artiștilor Europeni (21 octombrie 1987)

4 Comunicatul de presă al Forumului Artiștilor Europeni (10-14 decembrie 1987)

5 Schițe documentând Forumul Artiștilor Europeni, Amsterdam (10-14 decembrie 1987)

6 Scrisoarea din partea lui Max Wagener și Maria Noordman, reprezentanții Gulliver (29 ianuarie 1988)

7 Alături de membrii Fundației Gulliver, la Forumul Artiștilor Europeni, Amsterdam (10-14 decembrie 1987)

8 Pagină dedicată scriitorului Augustin Buzura, Suplimentul Cultural al Ziarului *Handelsblad*, (24 noiembrie 1989)

9 Interviu cu Steve Austen, Președintele Fundației Culturale Olandeze Felix Meritis - Amsterdam, realizat de Ramona Mitrică, Suplimentul de Artă Teatrală al Revistei *Vatra* (iulie 1996)

Din expoziția „Augustin Buzura, Conștiința scrisului” | Organizatori: Fundația Culturală Augustin Buzura, în parteneriat cu Muzeul Național al Literaturii Române și Academia Română.

(Ana-Maria Vulpescu și Ileana Marin)





Interviu cu Steve Austen, Președintele Fundației Culturale Olandeze Felix Meritis - Amsterdam,  
 ▾ realizat de Ramona Mitrică, Suplimentul de Artă Teatrală al Revistei „Vatra” (iulie 1996)

JUL-96 15:29

40 1 2105192 2104281

P. 02

## Întâlniri

# GULLIVER

1987-1997:

### “O FOAME NEBUNĂ DE DIALOG”

*Domnule Steve Austen, sînteți președintele fundației culturale olandeze Felix Meritis, din Amsterdam,\* și un cunoscut om de cultură de talie internațională. Ce ne puteți spune despre întîlnirile dumneavoastră din România? Pregătiți realizarea unui proiect internațional cu parteneriat român?*

Totul a început în decembrie 1987 la Amsterdam, cînd eu aveam responsabilități privind proiectul “Amsterdam-capitala culturală a Europei”. Dar de fapt putem merge chiar cu doi ani mai în urmă, în 1985, la Budapesta. Acolo se desfășura forumul cultural, rezultat al acordului de la Helsinki, la care participau politicieni, tehnocrați, artiști și intelectuali, pentru a discuta, evident, despre “implementarea” acordului de la Helsinki privind facilitarea liberului schimb cultural între persoanele din țările comuniste, în acea vreme, și cele ne-comuniste. În timpul aceluia forum propunerea Republicii Federale Germania, prezentată de scriitorul Gunter Grass, a fost de a crea o platformă pan-europeană. Unul dintre cele șapte puncte ale acestei platforme era liberul schimb de idei între artiștii și intelectualii din întreaga Europă. Dar în acele zile, deși acea platformă făcea parte din protocol, guvernul german nu a făcut prea multe pentru a pune în practică ceea ce Gunter Grass rostea ca artist, ca intelectual. Așa că am hotărît să-l contactez direct pe Gunter Grass, după ce l-am citit prin ziare fiind și foarte iritat de faptul că guvernul german se juca de fapt cu artiștii, doar de dragul de a părea “mai cultural”. Am decis de comun acord că vom organiza o întîlnire cu artiștii, intelectuali care trăiesc în diferite țări din zona comunistă și cea occidentală, în calitate de indivizi valoroși și nu ca reprezentanți ai țărilor din care provin. Prin contactele noastre informale am încercat deci să-i

adunăm pe toți acești oameni în jurul unei mese la Amsterdam și am reușit să aducem oameni din toate țările, mai puțin Albania și Republica Democrată Germană. Așa că în 1987, în jurul acestei mese se afla și un român: Augustin Buzura. Acești oameni adunați la Amsterdam, în jurul unei mese de pe o terasă a Hotelului Hilton care a sponsorizat întreaga acțiune, au decis împreună după o săptămînă de discuții că ar trebui să pună bazele unui grup de lucru informal intitulat Gulliver, acesta fiind într-un fel alt nume pentru visul lui Gunter Grass. Și aceasta încă mai funcționează și astăzi, s-a extins și am avut diverse întîlniri restrînse în care aceste platforme pan-europene au fost discutate. De exemplu la Petersburg în 1990, la Istanbul în 1993, la Berlin, Paris, chiar la București, la Moscova și în multe alte locuri. Acum la București vorbim cu prietenii de aici pentru a afla dacă agreează ideea de a organiza anul viitor, la zece ani de cînd a luat ființă Gulliver, o întîlnire generală a acestei rețele. Ne gîndim să aducem la București, timp de o săptămînă, aproximativ cincizeci de artiști, de intelectuali marcanți din toată Europa, din peste treizeci de țări. Vor fi invitați și cîțiva prieteni români foarte apropiați. În timpul zilei vor avea loc sesiuni de lucru închise, dar seara, cel puțin în patru din cele șase zile, vom organiza dezbateri publice cu cei interesați. Proiectul va fi realizat datorită legăturii pe care o avem cu Augustin Buzura, dar și alți prieteni ai noștri din România ne vor sprijini, fiind în permanentă legătură cu biroul nostru din Amsterdam. Tema acestei întîlniri va fi stabilită prin intermediul aceleiași rețele informale pe care am dezvoltat-o. Și totul se va lega desigur, de subiectele acute la ora actuală în România și în cultura europeană, cum ar fi: rolul individului, progresul societății civile, probleme între state, religie, etc. Dar toate acestea vor fi definite în timp și cu ajutorul sugestiilor primite de la membrii rețelei.

*Menționați tot timpul nume de persoane, de indivizi și nu de organizații cu care lucrați. Au spus, de exemplu, Augustin Buzura și nu Fundația Culturală Română. De ce?*

Afta timp cît Augustin Buzura este președintele

L-96 15:30

40 1 2105192 2104281

P. 03

## Întâlniri

acestei fundații, el poate folosi resursele și energiile de care dispune, dar noi lucrăm cu persoane, cu prieteni. Dacă, de exemplu, Augustin Buzura nu ar mai fi în fundație, dialogul nostru cu organizația respectivă nu ar mai fi atât de interesant, poate. Este deci foarte important să subliniez faptul că în timpul șederii noastre la București ne raportăm la oamenii pe care-i întâlnim ca individualități. Nu vorbim cu organizații și nu putem fi văzuți ca exponenți ai altor organizații. Vorbim doar în numele nostru și acest lucru este absolut necesar pentru a avea un dialog inteligent în Europa. În opinia mea, organizațiile nu pot avea un dialog. Doar oamenii, indivizii pot dialoga.

*Cum i-ați cunoscut pe prietenii de dialog din România? Și cine sînt aceștia?*

Pe mulți din cei pe care i-am întâlnit acum, pe aproximativ jumătate, îi cunoșteam dinainte prin intermediul fundației Felix Meritis, al Universității de vară din Amsterdam, al rețelei Gulliver și, de asemenea, datorită unor întâlniri organizate la Ambasada Olandei la București, la care am fost invitat cu cîțiva ani în urmă de către Coen Stork. Acolo i-am întâlnit pentru prima dată pe Mircea Dinescu, pe Mariana Celac și pe mulți alții. I-am revăzut acum și am putut discuta despre oportunitatea organizării unei astfel de întâlniri europene la București. Și trebuie să spun că am fost toți în "consens": DA, această întâlnire trebuie să aibă loc. Este o idee bună care rimează cu perioada în care este propusă și este ideal pentru România să poată căpăta atenția altor intelectuali de talie europeană. Se poate discuta atunci și despre poziția Bucureștiului în cultura europeană, despre trecut și viitor.

*Și pînă la această întâlnire generală, veți mai organiza alte adunări restrînse de lucru pe parcursul acestui an?*

Da, vor avea loc întâlniri pregătitoare ale unui grup informal restrîns de organizare, alcătuit din douăsprezece persoane din diferite țări, în principal femei, care au o experiență internațională bogată. Vor fi de asemenea întâlniri pregătitoare cu membrii

Gulliver care doresc să aducă în discuție anumite subiecte. Mai au loc în paralel și alte întâlniri Gulliver care pot fi folosite ca "rezervor" pentru această mare adunare de anul viitor. De exemplu, în iunie suntem la Paris pentru a întâlni persoane din Africa de Nord și din Bazinul Mediteranean, pentru a stimula dialogul între Nord și Sud, între Est și Vest.

*Întorcîndu-ne la întâlnirea de la București, ce fel de oameni vor fi invitați la discuții? Politicieni ai culturii, manageri?*

Nu în mod deosebit. În cadrul întâlnirilor restrînse nu cred că va participa vreun politician al culturii. Natura acestor persoane invitate trebuie să fie definită prin independență individuală. Ei se comportă independent, deși lucrează pentru diferite organizații. Această angajare nu contează însă în cazul de față. Și este de asemenea foarte important ca acești indivizi să joace un rol în dezbaterile publice. Așa că vor fi invitați psihanaliziști, compozitori, filosofi, istorici, actori, arhitecți, coregrafi, regizori, dirijori, prozatori, poeți, tot felul de oameni interesanți. Nu vor fi invitați oameni care deși sînt văzuți ca "eroi" ai țării din care provin (ca "cel mai bun actor", de exemplu) nu pot renunța la a face aserțiuni, afirmații categorice în favoarea acceptării unui dialog stimulat purtat cu cei cu care se așează la masă. Avem, deci, nevoie de oameni independenți, cu o foame nebună de dialog.

(Interviu realizat de Ramona Mitrică, reprezentanta pentru România a programului internațional Gulliver Clearing House)

\* Fundația Felix Meritis din Amsterdam este un centru european pentru arte și știință, care are ca scop internaționalizarea prin scheme mobile, programe artistice și științifice, conferințe, seminarii, ateliere și întâlniri, vizite și schimburi de experiență. Forța Fundației stă în rețelele de colaborare dintre instituții și personalități culturale, ușurînd inițiativa interdisciplinare și interculturale, dincolo de granițele naționale ale participanților. (n.ed.)

1996

4

# POST/SCENIUM

3

4

SUPLIMENT DE ARTĂ TEATRALĂ  
AL REVISTEI Vatra



# Despre noi

## Fundația Culturală Augustin Buzura

Fundația Culturală Augustin Buzura a fost înființată în 2017, la puțin timp după dispariția academicianului Augustin Buzura. Inițiatorii sunt membrii familiei, animați de dorința de a păstra vie memoria academicianului Augustin Buzura și pentru a continua idealul de conștiință și responsabilitate pentru care scriitorul s-a luptat o viață. Urmând valorile și principiile profesate de academicianul Augustin Buzura, fundația se va preocupa de sensibilizarea societății românești asupra importanței păstrării și dezvoltării patrimoniului cultural național, va promova excelența și va sprijini valorile.

Fundația Culturală Augustin Buzura se va ocupa prin toate mijloacele de care dispune de promovarea în țară și în străinătate a operei literare și publicistice a scriitorului Augustin Buzura, precum și a filmelor realizate după scenariile sale. Se va îngriji, de asemenea, de perpetuarea numelui său și a actelor sale fondatoare și generatoare de cultură civică și instituțională.

Având ca scop sprijinirea și promovarea culturii, artei și civilizației românești, FCAB își propune să fie un factor activ

în societatea civilă, prin sprijinirea procesului de integrare și de afirmare culturală europeană și mondială, prin oferirea de soluții practice în domeniul culturii, artei și educației.

Fundația Culturală Augustin Buzura militează pentru încurajarea și stimularea creației originale în toate domeniile culturii, de la cercetarea științifică până la creația artistică, precum și pentru sprijinirea și promovarea tinerelor talente și protejarea și perpetuarea celor consacrate.

Promovarea și sprijinirea activităților de studiu și cercetare privind istoria și civilizația românilor, menținerea prin mijloace specifice a legăturilor cu alte fundații culturale din țară și străinătate reprezintă obiective relevante ale Fundației Culturale Augustin Buzura.

Fundația va organiza și va participa, singură sau în parteneriat, la expoziții, spectacole, festivaluri, concerte și alte manifestări cultural-artistice, în țară sau în străinătate.

Președinta al Fundației Culturale Augustin Buzura este Anamaria Maior-Buzura, fiica scriitorului.

## Buzura Foundation Washington D.C.



Buzura Foundation supports and promotes Romanian and universal culture, art and civilization, aims to be an active factor in civil society by supporting the process of integration and cultural affirmation by offering practical solutions in the field of culture, art and education.

### OUR VISION

To keep the memory of Augustin Buzura alive and create a movement around his work rooted into his principles, values and courage of telling the truth under any circumstances.

### WHAT WE DO

We support and engage with established and emerging artists, scientists and educators who's work reflect and carry on the principles and values present in Buzura's literary and journalistic work.

### OUR COMMUNITY

Our community is diverse, with a sense of belonging and deeply rooted into the present. It's inclusive and serves as a forum for honest discussion, respecting and welcoming diversity of opinion, hence keeping a sense of ownership of ideas.